ОБИЛЕЕНЪ СБОРНИКЪ

НОВОТО ЗДАНИЕ НА СЛАВЯНСКА БЕСѢДА.

Slavianska besieda.

ЮБИЛЕЕНЪ СБОРНИКЪ

НА

СЛАВЯНСКАТА БЕСѢДА.

1880—1895.

СОФИЯ
ПРИДВОРНА ПЕЧАТНИЦА
1895.
ПК

Съдържание.

I. Исторически дѣлъ.

Стр.

Основание и развитие на Славянската Бесѣда. (Антонъ Безеншекъ) 3
Нѣкои лични спомени (С. Я. Захей) 11
Два спомена (Ив. Ев. Гешовъ) 21

II. Книжовенъ дѣлъ.

Прѣдъ гроба на Царя Освободителя (Ив. Вазовъ) 27
Яковъ Трайковъ отъ София и Кара Трифунъ отъ Скопие (М. Дриновъ) 29
Единъ Софийски типъ (Ст. Михайловски) 37
Тракийска теория на Цаня Гинчовъ (И. Д Шишмановъ) 39
На расходка (Н. Начовъ) 56
Богинята ми (П. Д Въловъ) 63
Практична (Г Х. Боневъ) 66
Семко Суровичковъ, претендентъ на българския прѣстолъ въ 1840 година (Ш.) 72
Изъ миналия животъ на „Славянска Бесѣда“ (Алеко Константиновъ) 74
Павелъ Иосифъ Шафарикъ (С. Я. Захей) 79
Автографи на нѣколко видни славянски писатели 87

III. Допълнителни бѣлѣжки.

Настоятелствата отъ 1880 до 1895 год. 99
Списъкъ на членоветѣ прѣзъ 1895 год. 103
Първия балансъ за 1880/81 год. 110
Бюджетъ за 1895 год. 111

I.

ИСТОРИЧЕСКИ ДѢЛЪ.

СНОВАНИЕ И РАЗВИТИЕ НА СЛАВЯНСКАТА БЕСѢДА.

Съобщава *Антонъ Безеншекъ.*

„Zakon narave je tak,
Da iz malega raste veliko"
Koseski.

Отъ освобождението на България до днешнитѣ врѣмена основавахѫ се разни дружества въ страната ни, едно отъ най-старитѣ и най-голѣмитѣ е безъ съмнѣние „Сла-
нската Бесѣда" въ София.

Първото събрание на учредителитѣ на това дружество
анѫ на праздника Св. Кирилъ и Методий 1880 год., значи
11 Май 1895 год. се навършватъ тъкмо петнадесетъ го-
ни отъ сѫществуванието на Бесѣдата.

Този периодъ е доста дълъгъ, и слѣдъ като се надвихѫ
зни мѫчнотии и животътъ на дружеството се уреди и по-
бри, то можемъ да се надѣваме, че бѫдѫщето му ще бѫде
е по-хубаво и че то ще може да принесе още по-голѣма
лза както на члеповетѣ, така и на по-широкото общество.

Какъ можа „Славянската Бесѣда" да надвие всичкитѣ
чнотии, съ които има да се бори единъ младъ организмъ —
но младо дружество? — Какъ тя биде въ състояние да се
звива толкозъ успѣшно и да се успли до толкова, щото
какви „бури" неможихѫ нито да съборѭтъ, нито да и на-
костѭтъ? — Отговорътъ на тия въпроси намираме вече въ
рвото годишно изложение на дружеството отъ год. $1880/_1$
. 1.

„Основата на която стоимъ е здрава, крѣпка
прѣвъсходна, та можемъ да се облѣгаме върху нея за

понататъшното развитие и процъвтяванне на дружеството ни . . . Осѣщаше се една неотлагаема нужда за устрояване на едно подобно дружество въ столицата на нововъзродената България. Това го доказва бързото уголѣмяванне числото на членоветѣ и значителното увеличенпе клоноветѣ на първовъзроденото стъбло. Споредъ както казва поетътъ Шилеръ, човѣкътъ расте съ по-голѣмитѣ си цѣли, тъй също може да се каже, че едно дружество расте съ по-голѣмитѣ и по-хубавитѣ си цѣли. . . И дѣйствително, вече първата година се прѣмина по такъвъ начинъ, който ни дава добри надежди за бѫдащето и който може да задоволи както членоветѣ ни, тъй и тукашната и външна съчувствующа съ нашитѣ идеи публика".

Тия изречения бѣхѫ написани прѣди петнадесеть години отъ пишущия тия редове, тогавашния секретаръ на Бесѣдата. И за голѣмо удоволствие днесь виждаме, че се осѫществихѫ напълно.

Основата е дѣйствително здрава! И тя бѣше идентична съ самия български девизъ: „Съединението прави силата." Съединихѫ се прѣдставители на разни славянски племена живущи въ столицата, съгласихѫ се върху извѣстни правила и образувахѫ дружеството. Скромно бѣше началото: едвамъ 25 души (по-вечето Чехи) присѫтствувахѫ на вечеринка въ една гостилница, която се намираше близо до днешния Дондуковъ Булевардъ. Тѣ избрахѫ приврѣменно настоятелство което да изработи проекта на устава, който се прѣдложи на учредителното Събрание. Това настоятелство се състоеше отъ: А. Безеншекъ -- прѣдсѣдатель и г-да Ив. Брожка, В. Хавърда, Г. Харцеръ, И. Цанко и Д. Кризе — членове. На 18 Май стана устроителното събрание подъ прѣдсѣдателството на споменатия прѣдсѣдателъ въ Caffé Parisien до черквата св. Кралъ. Въ това събрание се разиска уставътъ на Бесѣдата, той се прие и подписа отъ 75 присѫтствующи господа, отъ които болшинство бѣхѫ Българи.

За първата година настоятелството се състоеше отъ слѣдующитѣ лица: Ив. Даневъ, прѣдсѣдатель, Д. Грековъ и Г. Прошекъ подпрѣдсѣдатели; А. Безеншекъ и П. Икономовъ секретари; Бобевски, ковчежникъ; П. Вълковъ, архиваръ; членове: Н. Странски, Харцеръ, Игнатиевъ.

Чл. 1. На устава се прие така: „Цѣльта на „Славянската Бесѣда" въ София е, да развива славянската вза-

имность помѣжду членоветѣ си и да възбужда и подобрява дружественния животъ въ обществото."

На тая си цѣль дружеството е останало винаги вѣрно; защото между членоветѣ на Бесѣдата е сѫществувало всѣкога съгласие; тѣ не допустнѫхѫ никога да възникнатъ партизански борби въ тѣхната срѣда; а е сѫществувало всѣкога братско съгласие между Българитѣ и другитѣ Славяни. При такава хармония напълно се осѫществи хърватската пословица: slogom rastu male stvari (въ съгласието растѫтъ малки работи). . .

И наистина, отъ една малка дружина „Славянската Бесѣда" порасна и стана голѣмо дружество, съ което може да се гордѣе столицата, даже и цѣла България. Бесѣдата е извѣстна и вънъ отъ прѣдѣлитѣ на княжеството и е може би най-добрѣ познато дружество у нашитѣ братия на Сѣверъ и Югъ.

Втората цѣль „да възбужда и подобрява дружественния животъ въ обществото," Бесѣдата е постигвала чрѣзъ основанието на едно дружествено читалище, въ което всѣкога сѫ се намирали вѣстници и списания на разни славянски и други езици. Първата година е получавала 7 български, 4 руски и 6 други славянски вѣстници.

Тѣхното число е расло отъ година на година, и лани е имало вече 40 български вѣстници, 9 руски и 6 разни други славянски; освѣнъ това, — 15 френски, 4 нѣмски и 4 английски, — всичко 54 вѣстници и списания. Дружественната библиотека брои 587 тома, които прѣимуществено се отнасятъ до Славянитѣ. Тука говорѭтъ самитѣ цифри; излишни сѫ всѣкакви коментарии.

Често пѫти сѫ давани поучителни сказки съ народно-економическа, литературна и обще поучителна цѣль. Нѣкои отъ тѣхъ сѫ отъ послѣ печатани по общото желание на членоветѣ*). Прѣзъ първата година е имало три сказки, а сетнѣ всѣка година по нѣколко. Колко полезни наставления, колко хубави идеи сѫ могли по тоя начинъ да се распространѭтъ между обществото, което бѣше особенно прѣзъ първитѣ години жадно за такива поучения; днесь още то обича да посѣщава такива сказки въ Бесѣдата, защото другадѣ рѣдко може да ги чуе.

---

*) *Оцѣнение на бълг. народни пѣсни*, двѣ сказки държани въ Славянската Бесѣда, отъ *Беленшекъ* София, 1881.

Споредъ изрѣчението на Хорация „utile dulci“ (полезното съ приятното) Славянската Бесѣда е давала на членове си възможностьта да се упражняватъ въ пѣние, музика, гимнастика и да се забавляватъ; приготвлявала е концерти, вечеринки и пр. Вече прѣзъ първата година е имало 5 концерт и танцовални вечеринки. Догдѣто Бесѣдата нѣмаше собствено помѣщение, бѣше много мжчно приготовлението на подобни забавления. Не ще бжде безинтересно, ако направимъ тука нѣкои въспоминания, тогава по-добро ще видимъ разликата между миналото и настоящето и ще можемъ по-добрѣ да си прѣдставимъ голѣмия напрѣдъкъ, който дружеството е направил прѣзъ послѣднитѣ години.

Въ живота на Славянската Бесѣда можемъ да различим два периода: първия — отъ основанието ѝ до онова врѣме когато тя захвана да си построява собственния домъ; а втория отъ „задомяванието“ ѝ до днесь. Първия периодъ — та да кажя — „чергарския“, бѣ пъленъ съ мжчнотии, прѣмествания и съ разни неприятности отъ страна на домовладетели, кафеджии и гостилничари. Едвамъ се прибрахме Caffé parisien, вече трѣбваше да се мѣстимъ — по „домашни причини“. Отъ голѣма нужда намѣрихме едно кюше — цѣлата стая — въ бюфета въ градската градина. Тамъ прекарахме едно лѣто и една зима при всички неудобства. Дадохме даже концертъ и приготвихме нѣколко семейни вечеринки („седѣнки“ и „поскаченки“), държахме общи събрания упражнявахме се въ пѣние и съставихме гимнастически клон Послѣдния бѣше принуденъ да се упражнява на ливадитѣ кр шосето за Княжево. Даже и „хармонический клонъ“ се образува въ това кюше и се упражняваше една вечерь той, а друга вечерь пѣвческия. Читалищната масса, единственний имотъ на дружеството — тогава служеше за складъ на разни ноти музикални инструменти, частна собственость на участвующи въ клона. Ще кажете: забравилъ си, имахме и пиано. Д имахме го, нъ не бѣше още наше; защото не бѣше платен Намѣри се добъръ човѣкъ, който кредитира, навѣрно на добритѣ идеи, които ржководѣхж дружеството; защото, пари и други земни блага тогава дружеството не располагаш Пияното не излѣзе добро, та скоро го продадохме за пок пената цѣна. Слѣдъ нѣколко мѣсеци събрахж се 70 лири, тък толко колкото струваше мѣстото което и купихме. —

Щомъ се снадбихме съ мѣсто, станахме самостаятелни, з

хванахме да мислимъ за постройката, и сжщеврѣменно се расширихме въ бюфета на градската градина: кюшето ни стана прѣтѣсно, понеже числото на членоветѣ растѣше отъ день на день; изведнъжъ заехме половина „салонъ".

Втория периодъ захваща — споредъ казаното погорѣ — съ направата на собственния домъ. Мѣстото се урегулира, исхарчиха се около 2000 лева и се посади хубава градина. Първото здание се подкачи прѣзъ 1882 год. при источната граница на мѣстото. Тамъ се построи малкия салонъ, който струваше заедно съ пристройкитѣ около 12,000 лева. До него на дѣсно имаше читалище и стая за засѣдания, а на лѣво буфетъ и кухня. Салонътъ се пълнеше при всѣка вечеринка съ отбрана столична публика и скоро се оказа тѣсенъ. За това вече прѣзъ втората година трѣбваше да се помисли за една нова постройка. Пристрои се едно крило до улицата, която се нарѣче послѣ „Славянска". Стойностьта на тая пристройка възлиза на около 4000 лева. За построяването на салона си спечели заслуги архитектъ Хавърда, за което му се изказа протоколирана благодарность въ засѣданието на настоятелството на 19 Ноемврий 1882 год. А за втората постройка има да се благодари на тогавашний прѣдсѣдатель (покойний А. П. Логиновъ).

За да можеше дружеството да върви по нормаленъ пжть, и да се прѣдставлява достойно прѣдъ свѣта, трѣбва да се благодари на г-нъ Димитръ Грековъ, който като прѣдсѣдатель води съ енергия дѣлата на дружеството прѣзъ първитѣ двѣ години въ най-трудни обстоятелства. А братъ му Георгий като касиерь на облигационата коммисия, се погрижи да се распродаджтъ бърже облигациитѣ и да се събере нуждната сумма отъ около 20000 лева. Другий многогодишенъ касиерь на Бесѣдата, г-нъ Захей, е събиралъ най-акуратно мѣсечнитѣ вносове отъ членоветѣ и водилъ точно смѣткитѣ на дружеството; това не бѣше малка работа, защото вече прѣзъ 1883 год. балансътъ на кассата възлизаше на 24,541 л. 55 стот. Събирането на членскитѣ вносове ставаше отъ дружествения разсиленъ Димитръ, който съ пословичната „чанта" въ ржцѣ чукаше на всички врата на членоветѣ на Бесѣдата. Той знаеше добрѣ кога е първо число на мѣсеца, а разбира се не биваше толкова радо вниждань, когато носеше квитанциитѣ, отъ колкото, когато разнасяше покани за балъ или концертъ.

Като споменахъ имената на заслужили членове на Бесѣдата, не бива да забравимъ добрия съсѣдъ Г-нъ Хр. Д. Павловъ, който много улесни регулацията на мѣстото, чрѣзъ своята готовность, да подпомага дружественнитѣ интереси. Не по-малко се е грижилъ за доброто на дружеството, като неговъ прѣдсѣдатель.

Тъй като моитѣ данни се отнасятъ само до 1884 год., до когато бѣхъ въ София и заемахъ цѣли петь години длъжностьта на секретарь на Бесѣдата, то не мога да изброя тука всички заслужили членове на настоятелството и пр., само ще спомѣнѫ още името на прѣдсѣдателя прѣзъ 1884 год. Г-нъ Д-ръ Браделя и наслѣдника му г. Иванъ Ев. Гешова.

Първий съ своя миренъ темпераментъ и като обще уважаванъ гражданинъ умѣ винаги да помирява духоветѣ, ако се проявяваха нѣкога буйни, и да въдворява съгласие между членоветѣ, ако се нарушаваше минутно. А вторий, съ своитѣ финансови познания, подпомогна значително материалното благосъстояние на дружеството, а съ своитѣ високи лични достойнства поддигнѫ престижа на Бесѣдата прѣдъ самитѣ насъ и прѣдъ чужденцитѣ.

Като най-стари членове на настоятелството и като мѫжье въодушевени за напрѣдъка на Бесѣдата бѣха всѣкога братя Прошекови и г. Ив. Брожка както и Хр. П. Константиновъ, който като многогодишенъ прилеженъ секретарь на Бесѣдата водеше протоколитѣ на общитѣ събрания и на засѣданията на настоятелството.

Съ една дума — безъ да цитирамъ повече имена — всѣкий членъ имаше присърдце интереситѣ на дружеството: единъ въ по-висока, другъ въ по-умѣренна степень; нъ всички бѣха завзети — за едного, и единъ за всичкитѣ. Това даде такъвъ добъръ плодъ, щото, слѣдъ 3—4 години сѫществующето помѣщение, се указа пакъ тѣсно и трѣбваше да се мисли за единъ новъ по-голѣмъ, по-красивъ салонъ.

Съ построяванието на този салонъ захваща новъ пощастливъ и по-блѣскавъ периодъ въ живота на „Славянската Бесѣда“, за който сѫ компетентни да расправѭтъ онця г-да членове, които живѣѭтъ въ София прѣзъ всичко това врѣме. —

Азъ оставамъ при втория периодъ; и като вече говорихъ за разни полѣзни дѣяния, които станѫхѫ при Бесѣдата и

които отъ година на година по-високо се поддигахѫ, нека кажѫ нѣщо и за приятното.

Спомѣнахъ вече по-горѣ, че при „Славянската Бесѣда“ имаше разни клонове: пѣвческий, филхармонический, забавителний и гимнастический. Послѣдний не показа никаква особенна дѣятелность, а повече може да се похвалѭтъ пѣческий и филхармонический. Въ първия си спечели заслуги като управитель на хора покойний г-нъ Харцеръ, а въ другия г. Д-ръ Петровичъ и г. капемайстеръ Хохола. За дѣто можа всѣка година да се даватъ толкова концерти и пѣвчески вечеринки, трѣбва да благодаримъ на тѣзи два клона. И забавителний клонъ бѣ много дѣятеленъ, особенно прѣзъ всѣки зименъ сезонъ, често се приготвявахѫ балове, танцователни вечеринки и пр. Прѣдсѣдателъ на клона, пишущий тия редове, знае най-добрѣ съ какви мѫчнотии се борихме отъ начало, а какъ послѣ тръгнѫ все на по-лесно и по-сполучливо; и трѣбва да признаемъ, че вечеринкитѣ въ „Славянска Бесѣда“ бѣхѫ всѣкога весели, най-прилични и най-дружески. Вѣрвамъ, че мнозина още отъ тогавашнитѣ врѣмена обичатъ да си припомнюватъ онія приятни вечеринки и онія хубави концерти. Истина, че въ първитѣ години вечеринкитѣ бѣхѫ скромни и концертитѣ не до тамъ усъвършенствувани, но прѣзъ послѣднитѣ години и еднитѣ и другитѣ станахѫ привлекателни и блѣскави. Такъвъ си е вървежътъ на работитѣ: отъ малкото расте голѣмото, отъ скромното — раскошното.

И така днесь Бесѣдата станѫ въ пъленъ смисълъ центръ на столичния дружественъ животъ, къмъ когото се стрѣми всичката интеллигенция: чиновници, учители, граждани и военни. Това го доказва постоянното уголѣмяванне числото на членоветѣ: когато се основа дружеството — на 11 май 1880 год. имаше записани само 58 члена, въ края на 1881 г. — вече 249, а въ 1894 г. — 431 членове. Тия цифри показватъ най-добрѣ извънредния напрѣдъкъ на „Славянската Бесѣда“.

Изложенитѣ факти щѣхѫ да иматъ само мѣстно значение: за столицата и за членоветѣ частно, ако дружеството да не държеше високо знамето на славянската солидарность. Самото му название „Славянска Бесѣда“ съдържа цѣла программа, на която дружеството останѫ вѣрно до днешния день. Дѣйствително, както казахме въ началото на тая статия — въ това дружество нѣмаше никога разногласие по нѣкой принципиаленъ въпросъ, нито между самитѣ Българи, нито измежду

тѣхъ и другитѣ братя Славяни: тъй като цѣльта му е сближаванне, а не раздоръ, запознаванне и любовь, а не отстраненне и омраза.

А тая цѣль е свята, такива основи сѫ здрави; дружеството се разви толкозъ успѣшно, и полученитѣ резултати бидохѫ толкова блѣскави.

Думитѣ на славянский поетъ Косески, които турихме като мото въ заглавието на настоящата статия: Законътъ на естеството е такъвъ, щото отъ малкото да пораства голѣмото, — се осѫществихѫ тоже при Бесѣдата: отъ малка една дружба, която отъ началото не разполагаше ни съ собственна стая, нъ се стискаше въ едно кюше, стана едно голѣмо и славно дружество, което си има сега собственъ домъ въ центра на столицата и единъ много красивъ, пространенъ салонъ, хубава градина, търкалия и пр. Въ тия съ всички удобства снабдени помѣщения могатъ да се прибиратъ не само членоветѣ, но и тѣхни гости при различни празденства и увеселения.

По тоя начинъ „Славянската Бесѣда" въ София може да послужи за примѣръ на много други общественни учрѣждения: ако желаѭтъ да се развиватъ успѣшно и да напрѣдватъ бързо, тѣ трѣбва да си иматъ една добра и благородна цѣль, къмъ която да се стрѣмѭтъ; не трѣбва да се рѫководятъ отъ егоистически подбуждения, но да пазѭтъ общественния интересъ. Братский раздоръ унищожава всичко, а чрѣзъ братската солидарность се извършватъ голѣми работи.

Всѣкий отъ насъ трѣбва да се съобразява съ изреченнето на славния чехски патриотъ Вилхелмъ Перншинъ (1435—1521 год.), често повтаряно отъ него и запазено между народа до днешнитѣ врѣмена:

„Съ едновѣрцитѣ вѣрвамъ,
„Съ съгражданитѣ живѣѭ
„А съ братията умирамъ."

Тогава можемъ да се надѣваме, че нашето бѫдѫще ще бѫде славно и щастливо.

НѢКОИ ЛИЧНИ СПОМЕНИ.

Отъ С. Я. Захей.

Пишущия тѣзи редове макаръ и да не е присѫтствувалъ при самото начало на „Славянската Бесѣда", не бѣше чуждъ на основанието ѝ. Азъ бѣхъ по онова врѣме въ Букурещъ. Падна ми се единъ день да четѫ въ в. „Марица", че въ София имало множество Чехи и други Славяни. Идеята за основание на едно общо славянско дружество въ столицата на нововъзрожденното Българско Княжество задаваше се сама отъ себе. Азъ писахъ въ такъва смисълъ на г-на Цапко, който вече се намираше въ София, и тутакси се е захванало да се дѣйствува за осѫществувание на едно славянско дружество.

Не могѫ да не отбѣлѣжа тукъ едно доста любопитно обстоятелство. По-многобройни отъ западнитѣ Славяни бѣхѫ Нѣмцитѣ, които сѫщеврѣменно съ дохождането на Князь Александра, навлѣзохѫ въ българската столица. По-енергични и по-практични отъ насъ Славянитѣ, тѣ не закъснѣха да се организиратъ, като знаяха, че всѣка една такава постѫпка срѣща се въ двореца съ най-живо съчувствие. Прѣди да се сѣтятъ Българитѣ или тѣхнитѣ славянски братя да се групиратъ въ едно дружество, Нѣмцитѣ имаха вече свое пѣвческо дружество «Liedertafel», и е фактъ, че първа пѣвческа серенада въ София, принесена на младия Князь Александра и приета отъ него съ удоволствие — тъй като той бѣше и музикаленъ и Нѣмецъ — бѣше нѣмска, устроена отъ „Лидертафелъ". Нѣкои отъ иностраннитѣ Славяни, именно Чехи, не имѣвши още свой собственъ центръ, бѣха станали членове на „Лидертафелъ", макарь че славянско пѣние бѣше отъ тамъ исключено.

Ето, при какви обстоятелства въскърсна идеята за устрояване на едно отдѣлно славянско дружество. Чехитѣ заедно съ г-на Безеншекъ, многогодишенъ, дѣятеленъ и заслуж

секретарь на Бесѣдата, съ голѣмо одушевление прегърнаха идеята и на тѣхъ въ първия рѣдъ има да се благодари за осѫществението ѝ. Отъ Българитѣ първи бѣха, които се присъединиха, господа Игнатевъ, Великовъ, Иванъ Даневъ, първия прѣсѣдатель на Бесѣдата, и пр.

За нѣмската „Лидертафелъ" имамъ още да кажа, какъ излѣзоха отъ тамъ Чехитѣ. Покойния Харцеръ, за да «rozbouchá» (да развали) нѣмското пѣвческо дружество, при първия случай отъ името на другаритѣ си е поискалъ, да се турятъ въ программа и чешки пѣсни, искание, впрочемъ, съвсѣмъ справедливо, тъй като поне половината, ако не болшинство, отъ членоветѣ на „Лидертафелъ" бѣха Чехи. Но Нѣмцитѣ и тукъ се показаха, каквито сѫ били всѣкога: надмѣнни и прѣзрителни къмъ всичко славянско. Тѣ категорически отказаха исканието на чешкитѣ членове, на които не остана освѣнъ демонстративно да напустнатъ недружелюбивата „Лидертафелъ", която веднага подиръ този чешки ексодусъ дѣйствително се е «rozbouchala».

Когато азъ дойдохъ въ София, Бесѣдата бѣше вече устроена, но тамамъ пристигнахъ да мога да присѫтствовамъ при тържественното ѝ отваряние. Бѣше хубавъ лѣтенъ вечерь. Помѣщението на Café parisien бѣше препълнено съ членове и съ гости, вънъ прѣдъ прозорцитѣ свиреше музика. София навѣрно за първъ пѫть е видѣла едно таково събрание отъ представители на всичкитѣ славянски народности. Държаха се пламенни рѣчи. Разликата на диалектитѣ не ни пречеше да се разберемъ, да пламнемъ и да се чувствоваме като синове на една и сѫща фамилия.

Обаче, не много подиръ това прекрасно начало, излѣзе на явѣ, какъ малко сме били подготвени за единъ дружественъ животъ. Бесѣднитѣ мѣстности оставаха праздни. Само нѣколцина бѣхме, които ги посѣщавахме редовно. Истина, че тогава нѣмаше още Бесѣдата съ какво да привлича членоветѣ. Освѣнъ нѣколко вѣстници за четение нѣмаше друго. И отъ тѣзи вѣстници едната часть бѣше подарявана или даже нарочно предплащана отъ нѣкои членове за Бесѣдата. Не малко препятствие за по-добъръ вървежъ на дружественнитѣ работи бѣше и самиятъ лѣтенъ сезонъ, въ който се падаше отварянието на Бесѣдата. Monsieur Pic, съдържателя на Café parisien, отъ день на день съ по криво око ни гледаше, тъй като той е расчитвалъ че кой знае каква грамадна полза ще извлѣче отъ

членоветѣ на дружеството. Той, напослѣдъкъ, даваше ни да разберемъ, че нѣма да се церемони единъ день да ни изфърли на улицата, нѣщо което той и дѣйствително сторѝ.

* *
*

Единъ епизодъ отъ това врѣме остана особенно живъ въ паметьта ми. Рѣши се, Князь Александръ въ именнията му день (30 августъ), да бѫде поздравенъ съ шествие съ факли отъ Бесѣдата. Прѣкрасно. Но гдѣ ще земемъ факли. Таково нѣщо тогава въ цѣла София не е имало. Не оставаше освѣнъ да се фабрициратъ. Г-да Харцеръ и Земанъ заловиха се за работа. Вмѣсто смола намѣриха негдѣ — асфалтъ! Азъ отидохъ да видя нашитѣ „фабриканти". Въ котела, поставенъ надъ огънь, като нѣкакви чародѣйци, бъркаха асфалта и кой знае какви още ингредиенти. Получи се една чудовата масса и азъ до сега незнамъ какъ отъ нея сѫ станали факли. Облѣпихме ги отъ горѣ до долу съ бѣла дебела книга, никакъ не заради красотата, а отъ чиста прѣдпазливость. Тогавашнитѣ факлоносци, вѣрвамъ, помнятъ още, какъ се мѫчихме, да „горятъ" факлитѣ, какъ ужасно, до безобразие почернехме отъ тѣхъ, какъ ни изпрѣгорѣха дрѣхитѣ и други подобни приятности. Обаче добра воля всичко преодолѣва и ние, съ военна музика на чело, весело тръгнахме за малкия дворецъ въ Княжеската улица, гдѣто тогава живѣеше Князь Акександръ.

Азъ вървѣхъ малко напрѣдъ и когато доближихъ до самата ограда на двореца, поразиха ме слѣдующитѣ нѣмски думи казани отъ нѣкого отвъдъ оградата: «Da kommt die slavische Hudelei» (Тукъ иде славянската дандания). Бѣхъ като гърмнатъ. Веднага съобщихъ дързата подигравка на приятелитѣ си и настоявахъ да се върнемъ. Но бѣше късно и даже не умѣстно. Вече се бѣ обявила висока величественна снага на Князь Александра въ самитѣ врата на оградата. Измѣниха се рѣчи. Екна урра. Запѣ хорътъ. Музиката засвири. Тръгнахме назадъ. Азъ се врьщахъ съ голѣмо разочарование и съ горѣсть въ душата си. Какъ така! Кой смѣе въ тази съ потоци славянска кръвь освободена страна да ни фърли въ лицето такава дързка, сурова, оскърбителна подсмивка? Бесѣдата не е правила повече шествия съ факли на Князъ Александръ. Нѣкой отъ неговитѣ Нѣмци бѣ нарѣкълъ овацията ни «Slavische Hudelei» . .

* *
*

Освѣнъ този. едва ли не изолиранъ и. както видѣхме. не до тамъ сполучливъ знакъ на живота. Бесѣдата бѣше съвсѣмъ заспала. Помѣщенията ѝ оставахѫ пусти. празни. Почти никой не се явяваше тамъ. Една жалка удивителна апатия бѣше овладѣла членоветѣ. Отъ 14-й Августъ до 27-й Септемврий даже и настоятелството не е засѣдавало вече. Бѣха свикани нѣколко общи събрания. нъ тѣ неможаха да станатъ заради малкото число на явивши се членове. Вече и най върлитѣ отъ тѣхъ махаха съ рѫка на Бесѣдата. която de facto вече не сѫществуваше. При таково отчаяно положение на дружественнитѣ работи пишущия тѣзи рѣдове нагласи подпрѣдсѣдателя. добродушния П. Вълковъ. да свика още веднажъ и то „за послѣденъ пѫть“ общо събрание. За мѣсто на събранието бѣ опрѣдѣленъ бюфета въ Александровската градина. защото Monsieur Pic отколѣ бѣше ни пзкаралъ отъ кафенето си и фърлилъ на улицата нѣкои нѣща. които дружеството ни притѣжаваше.

Събранието бѣ свикано на 27-й Септемврий 1880 год. на 8 часа вечерьта. Въ опрѣдѣленото врѣме явихме се нѣколцина. а capite подпрѣдсѣдателя П. Вълковъ. Насѣдахме около една маса. Подиръ нѣколко минути дойдохѫ двамата-трима. На $8^1/_2$ ч. прѣброихме се: достигнахме числото единнадесеть! Чекахме още половинъ часъ. Вънъ валеше дъждъ. ние сѣдехме тамъ тихо. съ намърщени. загрижени лица като че сме дошле да погребавами нѣкого. Повече никой не се яви. Въ 9 ч. прѣдсѣдателствующия П. Вълковъ констатира печалния фактъ. че при такива обстоятелства събранието неможе да стане. Една дума и Славянската Бесѣда — бѣше! Азъ възразихъ. че малкото число на присѫтствующитѣ да не ни прѣчи да се организираме отъ ново: напротивъ. ние трѣбва да останемъ и да изберемъ ново настоятелство. което да се погрижи за срѣдствата какъ да се посъживи дружеството ни. Мнението се прие. Дадохме си честна дума, че нѣма никому да говоримъ за числото на присѫтствующитѣ. Думата я задържахме. нъ днесъ нѣма защо да правимъ тайни. Избрахме ново настоятелство. въ съставътъ на което влѣзе половината отъ присѫтствующитѣ. За прѣдсѣдателъ бѣ избранъ г-нъ Д. Грековъ, и една депутация имаше да му съобщи за това.

На слѣдующия день отидохме при новия прѣдсѣдателъ съвсѣмъ тържественно: въ черни дрѣхи. съ бѣли вързки и ганти. Г-нъ Грековъ ни прие много любезно. Ораторътъ ни

бѣше П. Вълковъ, който съ обикновенното си красноречие изтълкува цѣльта на дохождането ни. Г-нъ Грековъ изрази своята искренна благодарностъ за сторената му честъ и заяви, че приема съ най-голѣма готовностъ прѣдсѣдателството и че всевъзможно ще се грижи за напрѣдъка и прѣуспѣването на дружеството ни. —

Ние бѣхме задоволени, а Бесѣдата бѣше — спасена. Смѣло може да се каже че то бѣше едно второ основание на дружеството ни.

Ето имената на онѣзи господа, които присжствоваха на реченото достапаметно „общо“ събрание: П. Вълковъ, Георги и Богданъ Прошекъ, И. Цапко, †В. Роубалъ, В. Хаврда, Б. Шимачекъ, †Г. Харцеръ, И. Мървикъ, †Д. Кризе и пишущия тѣзи спомѣни.

* *
*

Съ новото настоятелство настжпи и новъ животъ въ дружеството ни. Разбрахме, че трѣбва и нѣщо друго да се прави и не само вѣстници да се даватъ на членоветѣ за четение. Прѣди всичко трѣбваха увеселения. Пѣвческий хоръ устрои се отново, въ първото врѣме подъ управлението на покойния Харцеръ, послѣ на г-на Н. Николаева, който отъ тогава, сиречъ въ течението на 13—14 години съ една рѣдка самоотверженностъ управлява хорътъ. Числото на пѣвцитѣ въ първата година бѣше 37. Какъ далеко сме днесъ отъ това число! Тогава помѣщението ни бѣше едно мжничко кюшенце въ бюфета въ Александровската градина, а днесъ располагаме съ собственъ прѣкрасенъ салонъ. . .

Първо увеселение, състояще отъ концертъ и игра, даде се на 19 Ноемврий 1880 г. въ памѣтъ на прѣвзимането Плѣвенъ. То бѣше първа голѣма сполука. Помѣщението прѣпълнено съ членове и гости. Одушевление извънрѣдно. Изъ града зафанаха да приказватъ за Бесѣдата.

Второ забавление съ подобна програма стана на 31-й Декемврий за посрѣщание новата година. Тогава безъ малко щѣхме да прѣтърпимъ фиаско. На послѣдна минута извѣстиха ни, че софийската отъ насъ вече ангажирана, военна музика нѣма да участвова, понеже ще свири въ двореца. Какво сега? Отъ това фатално положение избави ни добриятъ командантъ на западния Отдѣлъ на българскитѣ войски, полковникъ П.

П. Логиновъ, който имаше щастливата идея веднага да телеграфира до Радомиръ тамошната военна музика незабавно да тръгне за София. Тя дойде. Нъ каква музика! Всичко гърмогласни тромпети, бомбардони, барабани, тъпани и къмъ всичко това още здрави български дробове, а пакъ помѣщение малко. За щастие зидоветѣ на бюфета излѣзоха по-здрави отъ зидоветѣ на градъ Иерихонъ. Нъ то бѣха дребни работи. Главното бѣше неописуемия въсторгъ, съ какъвто и това забавление бѣше прието отъ обществото. Навалица бѣше такава, че мнозина отъ гоститѣ бѣха принудени да се върнатъ.

На 2-й Февруарий пъкъ концертъ и театръ. Боже мой — „театръ." То бѣше сигурно първо нѣщо като българско театрално прѣдставление въ столицата на българското княжество: една сцена съ пѣние (!) изъ трагедия Яничаръ. [1]) Да увѣковѣчимъ тукъ имената на г-да актьоритѣ: Македонцитѣ Ганчо, Панчо и Гошо бѣхѫ прѣдставени отъ г-да Богданъ Прошекъ, Хр. П. Константиновъ, Б. Шимачекъ. Първи хайдутинъ: Хазафи, Синанъ: Карановъ, Селимъ: Земанъ, Салихъ, Ханджия: Гавра Иовановичъ. То бѣха фигури. Истински хайдути, дърпнати отъ нѣкоя балканска усоя и прѣнесени на миниатурната, до нѣмай кадѣ оригинална, искахъ да кажа: примитивна сцена въ бюфета въ Александровската градина. Нъ кой му гледаше тогава. Публиката, снисходителна и благодарна, пукаше се отъ смѣхъ при тази „трагедия" (въ сѫщность прѣдставеното бѣше една непостижна трагикомедия) и викание ура! и бурни одушевлени рѫкоплѣскания нѣмаха край. . .

Подиръ нѣколко дни, на 19-й Февруарий, по случая на Санъ-Стефанския договоръ, пакъ една голѣма блѣскава манифестация отъ Бесѣдата прѣдъ русското консулство. Ахъ, какво чисто, неизказуемо въодушевление пълнѣше гърдитѣ ни тогава. Славянския небосклонъ бѣше още чистъ, лазуренъ, безъ най малкия мракъ. Освобождението бѣше единъ грамаденъ, епохаленъ триумфъ не само на общото хуманно цивилизаторско дѣло, нъ сѫщеврѣменно и триумфъ и една огромна стъпка напрѣдъ на славянската идея. Това го съзнаваха освободители и освободени, съзнавахме и, може би, още по дълбоко и по-искрено чувствовахме го и ние западнитѣ Славяни, които въ извършения безпримѣренъ исторически фактъ видѣхме първъ ясенъ

[1]) Отъ Ф. Глогичъ. Прѣвелъ Хр. П. Константиновъ.

утѣшителенъ проблѣскъ на собственното ни, може би, недалечно освобождение. . . .

* *
*

Отъ горното се вижда, новото настоятелство какъ прѣвъсходно е разбрало задачата си и какъ сериозно се е заловило за работа. Увеселенията на Бесѣдата, всѣкога анимирани и безъ излишни стѣснителни етикети, нъ все въ границитѣ на изискуемото благоприличие, станаха като магнитъ за столичното общество. Отъ протоколитѣ на настоятелството се вижда, какъ растеше числото на членоветѣ подиръ всѣко отъ казанитѣ забавления. Приемаха се по 12, 18, 19, даже 26 нови членове отведнажъ. Въ края на първата дружественна година общо число на членоветѣ достигна до 236.

Едно особно интересно явление въ живота на Бесѣдата подъ новото настоятелство бѣше организиране, паралелно съ пѣвческия клонъ, на клонъ филхармонически подъ прѣдсѣдателството на г-на Д-ръ Петровича. Е, тогава имаше още готовность, кой съ какво може да стане полѣзенъ за дружеството. Организацията на клона бѣше вече на 3-й Януарий 1881 г. готова. Мисля, че заслужва да уведа имената на онѣзи господа които зимаха въ него участие. Ето ги:

Д-ръ Петровичъ
Д. Боди
Капитанъ Фрейманъ } I. виолина.

Н. И. Николаевъ
А. Войниковъ
А. Коларъ } II. виолина.

Иванъ Славейковъ: флаута.

Исидоръ Михайловичъ: Контрабасъ.

Г. Харцеръ
В. Роубалъ } Пиано.

Оркестра се управляваше отъ г-нъ Холола. За подпълнение прибраха се нѣкои отъ военната музика, като се имъ даваше скромно парично възнаграждение за всѣко упражнение. Работата вървеше прѣкрасно. При главното съдѣйствие на пѣвческия хоръ дадоха се нѣколко извънрѣдно сполучливи концерти, въ които любителския ни оркестеръ занимаваше видно мѣсто. Неговитѣ продукции бѣха посрѣщани съ неописуемъ въсторгъ.

За жалость, зъбътъ на врѣмето подѣдѣ коренътъ на неговото сѫществование. Нѣмаше нови по-млади сили. Чудно. При обще познатата висока музикална дарба на Славянитѣ нашето хладно индиферентно отнасяние къмъ това отрадно искуство е просто непонятно, прѣстѫпно. Неужели нѣма вече въодушевени любители, които да се заинтересуватъ за дѣлото и да го подкачатъ отъ ново? Истина, че отъ 2—3 години насамъ въ столицата се е образовало едно отдѣлно музикално дружество, нъ тъй както върви работата, то едва ли ще може да успѣе до нѣкакви практически резултати. —

* * *

Образуваше се и гимнастическо-стрѣлковий клонъ, нъ то бѣше мъртва рожба. За него най живо се интересуваха рускитѣ членове на Бесѣдата. Въ засѣданието на настоятелството отъ 23-й Февруарий 1881 год. покойния А. П. Лочиновъ прѣдстави проекта за реченния клонъ. Записахме се 73 членове. Нъ всичко остана на книга, при всичко че даже сѫ дошле 50 пушки берданки даромъ за клона. Развали се работата въ самиятъ зародишъ. Ето каква бѣше, до колкото помня, причината. Освѣнъ секретаря всичкитѣ членове на настоятелството на клона бѣха Русси-офицери. Слѣдователно то не бѣше за шега, то миришеше на дисциплина. Имаше такива малконтентни гласове: искатъ солдати отъ насъ да направятъ: па даже и такива: искатъ да имъ станемъ роби (sic!). Не е чудно че не е станало нищо. А пакъ по-добрѣ нищо отколкото едно гимнастическо-стрѣлково дружество — безъ дисциплина. —

* * *

Впрочемъ азъ нѣмамъ намѣрение да пиша историята на Бесѣдата, азъ само искахъ да съобща нѣкои подробности по основанието на дружеството ни, както и нѣкои по-любопитни моменти отъ първото му врѣме. Който желае нагледно да си прѣдстави миналото на Бесѣдата и сегашното ѝ състояние, нека се потруди да сравни двѣтѣ изображения на дружественнитѣ здания, старото и новото, притурени къмъ нашата юбилеенъ сборникъ. Каква поразителна разлика, какъвъ неочекванъ прогресъ! Не вѣрвамъ, че и въ по напрѣднали отъ нашата страни ще се намѣри лесно дружество, което въ едно, отно-

сително тъй кратко врѣме, да е успѣло до такива прекрасни резултати.

Щомъ дружеството ни, както видѣхме погорѣ, се устрои отново, рефрена при всичкитѣ ни забавления и събрания бѣше: трѣбва ни собственно помѣщение, и когато сполучихме да го имаме, макаръ привремѣнно, то рефренътъ въ такъвъ видъ се измѣни: помѣщението е малко, трѣбва ни ново голѣмо здание. Всѣкий може да си прѣдстави мжчнотиитѣ за едно такво прѣдприятие. Бѣше прѣдоставено на настоятелството съ г-на Ив. Е. Гешова като прѣдсѣдателя да испълни горѣщото желание на членоветѣ. Азъ бѣхъ въ течението на работа и трѣбва да го кажа публично, че безъ крѣпката инициятива на господина Гешова, безъ неговата финансова опитностъ, Бесѣдата едвали и днесъ можеше да се гордѣе съ импозантното здание, което служи и за украшение на столицата. Финансовия проектъ бѣше дѣло на г-на Гешова и че паричната операция се е посрещнала съ довѣрие не само отъ членоветѣ и столичното общество, нъ и изъ провинцията, за това, нѣма никакво съмнѣние, има да се благодари само на неговото име.

Прѣдъ видъ на грамаднитѣ неоцѣними заслуги, които г. Гешовъ въ течението на 5 годишното прѣдсѣдателствование съ своитѣ непрѣстанни безкористни старания за доброто на Бесѣдата бѣ си спечелилъ; тъй като той самъ по причина на сегашното си положение е отказалъ да бжде отъ ново избранъ, то послѣдното общо събрание отъ 15-й Януарий т. г., въ знакъ на своята искренна признателность, съ акламация го е избрало за свой почетенъ членъ.

Мисля, че не ще да бжде безъ интересъ, ако кажа нѣщо за дипломътъ, който по този случаи бѣ тържественно прѣдаденъ на г-на Гешова. Дипломътъ е едно извънрѣдно сполучливо произведение на извѣстния художникъ и членъ на Бесѣдата, г-на И. Мърквичка. Той прѣдставлява богинята на историята, какъ записва името на книга; отъ страна вижда се импозантния фронтъ на бесѣдното здание, което съ името на почетния ни членъ тъй тѣсно е свързано. Текста е написалъ г-нъ Д. Ж. Пърфановъ съ истинско калиграфическо искуство. —

* * *

Какво значение има Славянската Бесѣда за столичното общество, то, вѣрвамъ, не трѣбва и да се тълкува. Тя дѣй-

ствително е станала центъръ на дружественния животъ въ столицата и си е спечелила живи симпатии и уважение отъ всичкитѣ безъ разлика крѫгове на столичното население. Ето испълнена едната часть предначертана въ програмата ѝ.

Нъ тя има за цѣль и друго нѣщо и то на първо мѣсто: да култивира братска взаимность и любовь помежду разнитѣ ѝ славянски членове. И въ това отношение тя вѣрно е испълнявала задачата си до колкото това при дадени общи обстоятелства бѣше възможно.

Нѣма съмнение, че Славянската Бесѣда, високо поставена надъ мѣстнитѣ бури и страсти ще умѣе и за въ бѫдуще искренно и съ рѣвность да служи на тази си главна и важна миссия и въ всѣко врѣме и обстоятелство високо, непоколебимо ще държи спасителното за насъ знаме на славянската взаимнось, любовь, единство!

ДВА СПОМЕНА.

Отъ Ив. Ев. Гешовъ.

Бѣше прѣди 22 години, когато у насъ се градехѫ и поддържахѫ училища безъ помощи отъ държава, безъ принуждение отъ закона или училищни инспектори.

Едва се бѣхъ върнѫлъ отъ Англия въ Пловдивъ, когато членоветѣ на Пловдивското Читалище ме почетохѫ съ гласоветѣ си, ме избрахѫ въ настоятелството му. Моитѣ другари съ-настоятели бѣхѫ момци патриоти, самоотвържени, енергични и прѣзъ цѣлата 1873 година тѣ — и заедно съ тѣхъ и азъ, петото колело на колата — доста потикъ дадохме на тежкитѣ тогава кола на народното събуждание. На 24 Февруарий 1874, въ годишното събрание на Читалището, азъ прочетохъ отчета на дѣятелностьта му прѣзъ 1873. Въ тоя отчетъ се расправяше най-напрѣдъ, защо читалището бѣше се принудило да стане и благодѣтелно, или по̀-добрѣ народообразователно дружество; какъ отъ нищо бѣше доживѣло да види единъ бюджетъ отъ 50.000 гроша, съ които въ тритѣ си начални, махаленски училища, просвѣтяваше толкозъ ученици колкото и пловдивската община въ главното си мѫжско училище, и какъ:

„Тия три първоначални училища ние не трѣбва да считаме само като просвѣтни домове за малкитѣ дѣчица, нъ и като срѣдоточия за приближение и събуждание на по̀-възрастнитѣ, като огнища за съживявание и сгрѣвание на българщината по най-заглъхнѫлитѣ въ гръцизмъ и невѣжество краища на града ни. Всяко училище си има вѣстника и събранията и разискванията; и голѣма е наистина ползата, която може да произлѣзе отъ тѣхъ“.

И слѣдъ като изброяваше ученицитѣ, които се учехѫ въ тия училища, расходитѣ, които тия послѣднитѣ поглъщахѫ, разноскитѣ за книги и плочи, дрехи и обуща на по-бѣднитѣ, стипендията на читалищний ученикъ, Георги Кожухаровъ, напослѣдно директоръ на Сливенската Гимназия, дългътъ отъ 12.000 гр., който трѣбваше да се исплати, отчетътъ свършваше съ слѣдующето възвание къмъ сърдцата — и кесиитѣ — на пловдивскитѣ българе:

„Положението на заведения като читалището ни е най-„вѣрното отражение на обществото, въ което тѣ се намиратъ. „Ако обществото е събудено и родолюбиво, и тѣ цъвтятъ и даватъ „плодъ, ако ли то е заспало, и тѣ заспиватъ. Слѣдвайте прочее „да насърдчавате и помагате и за напрѣдъ нашето читалище. „Ние виждаме работата, която то връши, стотинитѣ дѣчица, „които то образува. Та колчимъ отъ негова страна Ви се по-„проси нѣщо, въобразявайте си, че не то, а сиромашки дѣ-„чица, голи, боси и гладни сѫ колѣничили прѣдъ Васъ и Ви „се молятъ, съ нѣжнитѣ си гласенца, за единъ кѫсъ отъ оная „умствена храна, която въ вѣка, въ който живѣемъ е станѫла „по-потрѣбна и отъ тѣлесната. Недѣйте ги отхвърля, Господа! „Грижете се и давайте и за други нѣща, нъ грижете се най-„много за малкитѣ дѣца, защото отъ тѣхъ зависи бѫдѫщето „на народа ни; давайте най-много за тѣхнитѣ училища, за-„щото въ тѣхъ се крие расковничето, което ще ни отвори „съкровищата на народно благоденствие, което всинца желаемъ „и всинца бълнуваме.“

Минѫхѫ цѣли 17 години, години на въсторги и борби. Слѣдъ всяка акция иде реакция, всяко очарование носи разочарование, всяка надвивка иска почивка. Почти всички бѣхме почнѫли да мислимъ, че у насъ бѣше вече угаснѫлъ оня огънь за невъзнаградени трудове, бѣше вече затѫпѣло онова чувство на безкористно работение при народний олтаръ, които ни отличавахѫ прѣди освобождението. Нъ бѣхме пьлъгани. Въ 1889 азъ пакъ попаднѫхъ за вторий пѫтъ въ подобна една срѣда отъ мѫжие самоотвържено-прѣдани на една общеполезна миссия, неуморимо-дѣятелни за нейното испълнение. На 12-й Ноемврий 1889 членоветѣ на Славянската Бесѣда, въ годишното си събрание, избрахѫ настоятелство, състояще отъ г. г. Захей, Д-ръ Данчевъ, Д-ръ Даневъ, Алеко Константиновъ, Г. Прошекъ, Юрд. Трончиевъ, Бѣлковский, Ф. Головановъ, Т. Яковлевъ, Б. Прошекъ и Ваший покоренъ слуга. При избора на това

настоятелство, членоветѣ, на брой всичко 152 душь, прѣдадохѫ му едно мѣсто отъ 1772 четвъртити метра, едни вехти здания, единъ длъгъ отъ 9.000 лева и една миссия — непрѣмѣнно и въ непродължително врѣме да построи едно ново и достойно за първий българский клубъ здание. И цѣли двѣ години това настоятелство разви една трѣскава дѣятелность, земвà пари на заемъ, издаде облигации, натрупа единъ длъгъ отъ 141·257 лева (колко сме далечъ отъ 2.500 лева, длъгъ на едноврѣменното Пловдивско читалище!) — нъ въздигнѫ едно здание, което е единственното въ столицата ни за прѣдставления и концерти, за събрания и увеселения. И когато, на 3-й Априлия тая година, годината на първий юбилей на Славянската бесѣда, азъ присѫтствовахъ на концерта даденъ въ нея отъ Бѣлградското Пѣвческото Дружество, менѣ се стори, като че въ тоя храмъ на Музитѣ бѣше слѣзла и богинята на мира и се усмихваше на първий опитъ за побратимяване направенъ съ братский намъ сръбский народъ. Бѣше едно зрѣлище, което напълно оправдаваше името и цѣльта на Славянската Бесѣда, напълно възнаграждаваше трудоветѣ и жертвитѣ на нейнитѣ членове и настоятели. И менѣ се искаше да прибавя още една хвалба къмъ похвалитѣ, които настоятелството на Бесѣдата отправяше къмъ членоветѣ въ края на отчета за 1892 г.

„Вие видѣхте, почитаеми Господа, казваше се въ тоя „отчетъ, че Бесѣдата напрѣдва и се развива отъ година на „година, като принася все повече и повече услуги не само на „членоветѣ си, нъ и на цѣлото столично общество, и дѣйствително, една обширна читалня съ отбрани вѣстници и периодически списания, разноязична библиотека съ най-новитѣ съчинения, нѣколко обществении събрания прѣзъ годината, „единъ салонъ, въ който благодѣтелни дружества и драматически трупи намиратъ удобно помѣщение и въ който се държатъ безплатни сказки — ето прѣимуществата, които Бесѣдата „прѣдставлява Вамъ и на Софийската благотворителна и просвѣтителна дѣятелность. Като си припомните тия преимущества, ние вѣрваме, че Вие съ гордость ще гледате на участието, което сте зели въ въздиганието на това здание и съ „ревность ще пропагандирате да се увеличава още повече числото на нашитѣ членове.“

И съ ревность тѣ пропагандирахѫ, защото отъ 152 въ началото на 1880 г. числото на членоветѣ въ края на 1894 се е въскачило на 445.

Отъ тия два спомена азъ искамъ да извлекѫ единъ урокъ: че съ смѣлостъ и постоянство, че съ воля и работа, дори и при чужди гонения, дори и при български борби, пакъ може много нѣщо да се направи. Дѣ у насъ не сѫ нужднп училища, да не сѫ потрѣбни заведения като Славянската Бесѣда? А почти безъ нищо и въ двѣтѣ столици на отечеството ни сѫ се въздигнѫли и еднитѣ и другитѣ. Не е, слѣдователно, отсѫтствието на срѣдства, което убива подобни народополезни прѣдначинания, и отсѫтствието на инициатива и воля. Ние всинца познаваме дружества, които, при значителни капитали, благодарение на равнодушието на членоветѣ имъ, влачатъ едно печално сѫществувание. Примѣрътъ на едноврѣшешното Пловдивско читалище заслужва да въодушеви за подобни подвизи всичкитѣ наши патриоти, особно въ ония градове изъ турско, които като че се понаучихѫ да чакатъ всичко на готово. . . Колкото за примѣра на Славянската Бесѣда, той е още по-насърдчителенъ. Той показва, че и при днешнитѣ ни вражди и апатия, хора отъ разни партии и съ разни темпераменти могѫтъ да забравятъ частнитѣ си симпатии и да работятъ за едно общо дѣло. И нека не ми възрази нѣкой, че подобни прѣдначинания само въ София могѫтъ да се увѣнчаятъ съ успѣхъ. Зданието, което Видинци въздигнѫхѫ за сѫщата почти цѣль, на която служи и Славянската Бесѣда, доказва че не само въ столицата живѣятъ родолюбци, че не само въ столицата вирѣятъ искуствата, и особно искуството да се прави отъ нищо нѣщо.

II.

Книжовенъ дѣлъ.

ПРѢДЪ ГРОБА НА ЦАРЯ-ОСВОБОДИТЕЛЯ *)

Царю, почивашъ Ти въвъ тоя гробъ отдавна,
И тоя хладенъ мраморъ пази Ти прахътъ;
Но Твойто свѣтло име, паметь славна
Испълнюватъ свѣтътъ.

Загина Ти, кога животъ на нази даде,
И въ тозъ жестоки, безсърдечни вѣкъ,
Ти пръвъ дѣло велико и божественно създаде:
Строши оковитѣ на роба-человѣкъ.

„Гряди вонъ Лазаре! . . Ти вѝкна на умрѣлий.
И ний въскръснахме при твоя сладъкъ зовъ.
Народитѣ се удивихѫ — не видѣли
Подиръ Христа такова чудо и любовь.

---

*) Това стихотворение е уломъкъ отъ описанието на моето пѫтувание изъ Руссия прѣзъ 1888 год. напечатано въ списанието „Денница“ отъ 1891 год. (Извънъ България пѫтни записки). То (стихотворението), не влѣзло тамъ поради цензурното положение, не губи, за жалость, и сега своя съврѣменни смисълъ. За да бѫде съвсѣмъ понятно съдържанието му, азъ си позволявамъ да приведѫ тука нѣколко реда, що го прѣдшествувахѫ въ „Денница“, въ описанието на посѣщението ми гробницата на Царя-Освободителя въ Петропавловската църква въ Петербургъ:

„ . . . . Дълго стояхъ неподвиженъ прѣдъ гробницата.

„Прѣдъ мене се исправяхѫ образи и картини отъ вчерашното минѫло, което ми се варди като сънь. . . Легиони юнаци, които съ пѣсни минаватъ Дунава, и съ пѣсни се фърлатъ въ боеветѣ; петдесеть хиляди кървави тѣла прѣдъ Плѣвенъ. . . . Полкове въ огъня, полкове въ снѣжнитѣ вихри на Балкана. . . . Полкове подъ Цариградскитѣ стѣни . . Тѣ носатъ кърваво знаме и на него съ слънчови лучи сѫ написани думитѣ „Освобождение на България“ И всичкий тоя исторически трудъ, който покърти вселенната, бѣше дѣло на неговата воля, луча на неговата мисъль божественна и прѣкрасна. . . Да! тукъ лежеше великиятъ, богоподобниятъ царь, милостивиятъ нашъ баща . . И, не знаѭ защо, нѣкакво срамно и мѫчно чувство, като угризение, като срамъ ме нападна; азъ се бояхъ да не би невидимата му сѣнка да ме оттласне грубо отъ гроба му, и да почувствовамъ ледното дихание на гнѣва ѝ.

И коленичихъ, опрѣхъ чело до студений мраморъ, и се молихъ.

Когато се върнахъ у дома си, подъ силното впечатление на тие тежки чувства, азъ сѣднахъ и написахъ слѣдующето стихотворение. . . .

И ний, Царю! — на тазъ любовь създанье, —
Ний съ друго чудо смаяхме свѣтътъ:
Осмѣхме твоето благодѣянье
И въ нашитѣ сърдца за тебе нѣма кѫтъ.

Прѣзрѣхме твойта воля и завѣтъ свещенни,
Оклѣветихме твоятъ царски идеалъ,
Скъсахме родни връзки съ порой кръвь скрѣпени,
Слѣдъ бомбата — и ний убихме те безъ жаль!

Мислилъ ли си Царю! че щяло тъй да стане —
Кога на русскиятъ народъ, съсъ кръста във рѫцѣ,
Показа Ти великото призванье —
За младший братъ във жертва да се принесе?

Каква любовь велика и безмѣрна!
Какви свети мечти таилъ си ти тогасъ!
Мислилъ ли си, Царю, за тая жътва черна?
Мислилъ ли си — мислихъ ли го и азъ?

Прости, прости, о сѣнко вѣчна!
Тукъ моля се прѣдъ гроба Твой!
Шумътъ отъ наш'та подлость безконечна
Смути священний Ти покой!

Прости, прости, отъ твойто жилище безбрѣжно!
За моятъ клетъ народъ простирамъ азъ рѫцѣ,
За милость моля азъ — къмъ твойто нѣжно
Вселюбяще и всепрощающе сърдце!

Прости ни Ти жестоката измѣна —
(Бѫди ни и въ небето пакъ добъръ отецъ),
Във името на толкозъ свята кръвь пролѣна,
Във името на мѫченишкий Ти вѣнецъ!

Недѣй изрича сѫдъ, ни клетва люта
(Гласътъ на праведнитѣ чува Богъ),
Корабътъ ни изъ буритѣ се лута,
Не види брѣгъ изъ тоя мракъ жестокъ.

Но тя ще блѣсне, истината лучезрачна
Въ нощьта на нашето съзнание и сърдца,
Но до тогасъ, о сѣнко мрачна,
Моли се тамъ за твоитѣ дѣца!

Петербургъ, 1887. *Ив. Вазовъ.*

Яковъ Трайковъ отъ София и Кара-Трифунъ отъ Скопие.

(Български книжари въ 16-ти вѣкъ).

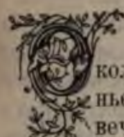коло 40—50 години слѣдъ като биде измислено книгопечатаньето и южнитѣ словѣне сѫ се запознали съ това искуство, па сѫ вече и захванали да се ползоватъ отъ плодоветѣ му. Южнословѣнскитѣ типографии най напрѣдъ сѫ се появили въ Венеция, гдѣто първѣ е била отворена глаголическа печатница на 1483 г., а слѣдъ нея кириловска, въ която на 1493 година е напечатанъ Часословъ. За отваряньe кириловската типография въ Венеция сѫ се погрижили, види се, първитѣ църногорски воеводи Иванъ Црьноевикь и синъ му Гюрьгъ Црьноевикь, които сѫ имали тѣсни свръски съ съсѣдната имъ Венецианска република: Гюрьгъ бѣше и женeнъ за една Венецианка. Сѫщитѣ църногорски воеводи побързаха да отворятъ и въ своята столица Цетинье кириловска типография, която е захванала да работи тамъ при господаруваньето на Гюргя (1490—1496, + 1514). Познато е на читателитѣ, че полани (на 14 и 15 Юния 1803 г.) въ Църногория съ голѣмо тържество се отпразнува четиристотинъ-годишний юбилей на тая Цетинска штампария, която е първа словѣнска печатница на Балканский полуостровъ.

Реченатa Цетинска печатница е работила малко врѣме, двѣ-три години, и е могла да извади само двѣ книги: Осмогласникъ[1]), въ 1494 г., и Псалтиръ въ 1495. — Около година врѣме слѣдъ напечатваньето на псалтира Гюргъ Црьноевикь е билъ прокуденъ изъ Цетинье и се е прѣселилъ въ Венеция. Заедно съ това и печатницата му прѣстанала да работи. Какво е станала съ нея: да ли е останала въ Църногория, или е била изнесена нѣ кѫдѣ? По тие въпроси, които не сѫ още рѣшени, ние ще искажемъ подолу нѣкои прѣдположения. Па и първата Венецинска кириловска печатница не е работила дълго врѣме и освѣнъ *Часоослови* отъ 1493 г. нà да ли е извадила още нѣщо.

[1]) Тоя осмогласникъ подробно описва и разгедва отъ всѣка страна професоръ *Ягичъ* въ новий си трудъ Der erste Cetinjer Kirchendruck. Wien 1894. Особенъ отпечатъкъ изъ запискитѣ на Виенската Академия: Denkschr. B. XLIII.

Около двадесетъ годинъ слѣдъ тие първи печатарски опити явява се въ Венеция Божидаръ Вуковикь отъ Гюрикь изъ Подгорица и отваря тамъ нова, голѣма кириловска печатница, която непрѣстанно е работила нѣвече отъ петдесеть годинъ. Испърво тя се е намѣрвала подъ управлението на Божидара, а слѣдъ него работата е подзелъ синъ му Викентий Божидаровъ Вуковикь. Въ тая печатница между 1519 и 1566 г. сж печатани и прѣпечатвани доста много църковни книги, отъ които досега сж издирени: *Служебникъ, Псалтиръ, Молитвословъ, Октоихъ, Соборникъ (празднична минея). Чиновникъ архиерейскій (молитвенникъ), Трьбникъ, Триодъ и Часословъ* [2]).

Тукъ пжтемъ ще забѣлѣжимъ, че Божидаръ Вуковикь е отворилъ въ Венеция и словоливница, гдѣто сж лѣяни букви не само за неговата, но и за други нѣкои печатници, които прѣзъ 16-ти вѣкъ се отваряха за кратко врѣме: *Горажда* (Херцеговина 1529, 1531), *Рувнъ* (Ужицкий окржгъ 1537), *Грачаница* 1539, *Милешево* (Херцеговина 1544 1545), *Бълградъ* 1552, *Мркшина цьрква* (ужицки окржгъ 1562) *Скадъръ* 1563.

Около 1566 г. и славната Божидорова печатница е прѣстанала да работи, види се, поради смъртьта на Викентия Божидарова, но нѣскоро слѣдъ това нѣкой си Иеронимъ Загуровикь, „властелинъ отъ града Котора“ дошълъ въ Венеция и пакъ отворилъ тамъ кириловската типография, въ която най-напрѣдъ, на 1560 г., единъ Софиянецъ *Яковъ Крайковъ*, или *Трайковъ* напечаталъ Псалтиръ. Тая книга Яковъ Трайковъ е придружилъ съ прѣдисловие и съ двѣ-три други бѣлѣжки, гдѣто ни расправя за Иеронима Загуровикя и неговата печатница, за своя родъ и своята работа въ тая печатница, па ни показва, че на онова врѣме най главната книгопродавница на църковни книги се намѣрвала въ *Скопие* у единъ тамошенъ гражданинъ *Кара-Трифунъ*. Тие бѣлѣжчици заслужватъ да се поспремъ на тѣхъ.

За Иеронимъ Загуровикя Яковъ Трайковъ казва така: „Господинъ Иеронимъ Загуровикь, властелинъ отъ града Котора“ видѣлъ, че светитѣ църкви биле осждни отъ божественни книги, защото били недостатачни за нихъ напечатанитѣ прѣжде от родителѣи его воевода Гюрга Црьноевика и господина Божидара. И того ради прыдѣ въ Вѣнетыски градь и обрѣте стара купари от родитель [4]) его воевода Гюрга и сьстави нхь вь едине како да обвноветсе старихь писмена и да испльнетсе светіе цржкви различними книгами и того ради молю вьсѣхь вась помен8ите господина Іеронима вь молитвахь

---

[2]) Ундолскій „Хронологическій указатель славяно-рускихъ книгъ церковной печати“ ст. 1—12 Глед. и Периодическо Списание на Българск. кн. Дружество, Срѣдецъ III, 140—141.

[3]) Тѣ сж прѣпечатани въ Гласник Српског учeног друштва кн. VIII, 1869 г., откждѣто ги и привождаме. За жалость, ние нѣмаме при себе Трайковий псалтиръ, който сега се срѣща много рѣдко. Гл. въ Хронологический указатель *Ундольскаго* ст. 12, № 68.

[4]) Подъ думата *родитель* тукъ се разумѣва — прѣдшественикъ. Въ такъвъ смисълъ тая речь и сега се употрѣблява по нѣкога въ езика ни.

Отъ тие думи се види, че Иеронимъ Загуровикь не е създавалъ всѣмъ нова типография, а е подновилъ нѣкои стари купари, останали Венеция отъ Гюрга Црьновикя. Какви сѫ били тие купари,[5]) или пари? Ако подъ тѣхъ се разумѣва Цетинската штампария, то ние тукъ има- любопитно свидѣтелство за нейната неизвѣстна сѫдба, свидѣтелство, ето, може би, показва, че Гюргъ, кога се е изселилъ изъ Цетина, 1496 г., изнесълъ е своята печатница въ Венеция, гдѣто тя е жала нѣгдѣ безъ работа около 60—70 годинъ. Възможно е и дру- прѣдположение, именно, че Иеронимъ Загуровикь се е въсползовалъ ъ оная стара Венециянска печатница, въ която на 1493 год. е напе- танъ часословътъ. Въ такъвъ случай могло би да се мисли, че и я печатница е принадлежала на Гюрги Црьноевикя. — Кое отъ я прѣдположения е пò-вѣрно, и дали Иеронимъ Загуровикь не се е сползувалъ и отъ затворената двѣ-три години пò-прѣди Божидарова пография? Тие въпроси може да рѣши само едно сравнително оучванье формитѣ и буквитѣ на вситѣ речени печатници, проучванье, ето ние не можемъ да направимъ сега, защото нѣмаме при себе трѣбний за това материалъ.

За себе си Яковъ Трайковъ ни дава такива извѣстия, въ прѣди- овието: **Азь Іаковь от прѣделѣхь Македоньскихь от места вомь[6]) Софиа Краиковь синь и от господина Іеролима по- авлѣнь бехъ на сіе дѣло и сего ради молю вьсехь вась лѣнома касаюсе и дѹшею миль се дѣю іако аще што по- ѣшихь рѹкою или езыкомь а віи простѣте іако да и віи ощеніе прымете от Христа Бога вь дьнь страшнаго сѹда и благословень Богь въ вѣки аминь. Почеше се писати сіе иги вь лѣто** (7077 — 1569) **месеца Марта** 10 **день.**
ато допълнение къмъ тие думи служи слѣдната бѣлѣжка, която шний софиянецъ е напечаталъ въ края на Псалтира: **Азь Іаковь аиковъ синь от места нарицаема Софіа сьпісахъ сьи псал- ръ въ лѣто** (7078) **а от рожденіа Христова тисѹщъ и тьсьтъ и шезьдесеть деветь Бенеѳіа**

Първо и първо ние тукъ трѣбва да се позапремъ на бѣлѣжката, която Яковъ Трайковъ казва, че неговото родно мѣсто София се мѣрвало въ Македония. За разяснение на тая бѣлѣжка доста ще де да напомнимъ, че въ Ватиканский прѣписъ отъ българский прѣ- дъ на Манасиевата лѣтопись се намѣрва образецътъ на българский ръ Иоаннъ Александръ съ надписъ — **Іоанъ Александрѫ.. ц-рѫ самодрьжец вьсѣм Блгаром и Грькомъ,** на подъ тоя об- зъ, който е исписанъ още въ 14-то столѣтие, е направена отъ нѣ-

[5]) Сравн. *Крайковъ* вм. Трайковъ. — Че подъ *типари* тогава сѫ разумѣвали пография и т. н., това се доказва и отъ послѣсловието на Божидаровий служебникъ ѣто между друго е казано: „Поменуйте раба Божия Божидара, изложившаго *типари* е, а писавшаго благословите".

[6]) Малкий ь тука, види се, е туренъ вмѣсто а по сърбски начинъ, който по ова врѣме е билъ доста распространенъ по българскитѣ страни, не само западни и источни.

[illegible]

[illegible] въ Трасія и Македонія самии Болгары . . . . От [illegible] [illegible] [6]

[illegible]

[illegible] Марта [illegible] 1550 [illegible]

[illegible] 1544 и 1557.

[illegible] Яковъ Трайковъ [illegible] 1570 [illegible] 153[illegible] [illegible] 240 [illegible]

[illegible] 1570 [illegible] 240 [illegible] 1554 [illegible] [12]. [illegible]

[illegible]

[8] [illegible] въ X вѣкѣ" 102. 103.

[9] [illegible] 1853 [illegible] 35. 62. 71. [illegible] 81.

[10] Ушаковскій, ст. 12, № 68.

[11] Ушаковскій, ст. 12 № 69, [illegible] отъ Якова Трайкова.

[12] Ушаковскій 12. № 70. 71.

е напечаталъ още нѣщо, това ние незнаемъ, както не знаемъ нищо и за пò-нататъшната сѫдба на Иеронимовата типография.

Особно внимание заслужва слѣдната бѣлѣжка, която Яковъ Трайковъ е напечаталъ въ края на Псалтира и която гласи така:

И аще комоу кога потрѣба, всхощеть от светыхь книгь, то вьса сїа соуть принисена вь место Скопїе оу Каратрифоуна

Това книжарско обявление ни показва, че около 1561 г. Скопский гражданинъ Кара-Трифунъ е въртѣлъ най-голѣмата търговия съ словѣнскитѣ църковни книги. Онъ е билъ главний продавачъ не само на Трайковитѣ издания, но и на всѣкакви други *свети книги*, каквито тогава е имало за продань.

Но защо именно въ *Скопие* е била отворена по онова врѣме таква голѣма книжарница? Ние не се съмнѣваме, че това нѣщо се намѣрва въ свързка съ едни важни църковно-исторически събития, на които ще се позапремъ, толко пò-вече, защото тѣ сѫ съвсѣмъ неизвѣстни по насъ [13]), а трѣбва да станѫтъ познати на всите ни единородци, особено въ сегашнитѣ *лѫкави дни*.

Скопската епархия още отъ началото на десети вѣкъ, когато се яви независимата българска църква, е била една отъ най-главнитѣ епархии на българската патриаршия и е оставала таква дълго врѣме, нѣколко вѣкове. Въ началото на 14-ти вѣкъ сърбский краль Милутинъ бѣше я отнелъ отъ българский (Охридски) прѣстолъ и присъединилъ къмъ сърбското архиепископство, което Стефанъ Душанъ направи патриаршество на 1346 г. Но това присъединение е траяло само около 50-60 годинъ. Въ втората половина на сѫщий 14-ти вѣкъ, когато, слѣдъ смъртьта на Душана, неговото нà скоро сглобено царство се распадна, краль Вълкашинъ, който около 1366 год. се прогласи за независимъ правитель на срѣдня и сѣверна Македония, пакъ повърна Скопската епархия на Охридский прѣстолъ. Това нѣщо е извършено около 1368 год., когато и Вълкашиновий братъ, Деспотъ Иванъ Углѣша, правительтъ на Юго-источна Македония, повърна епархиитѣ Драмска, Сѣрска, Христополска и Филипсийска на Константинополската патриаршия, отъ която Стефанъ Душанъ бѣше ги *грабналъ* и приложилъ къмъ своето патриаршество [14]). Отъ това врѣме Скопската епархия е оставала подъ Охридский прѣстолъ още около два вѣка, до 1557 година.

Въ речената 1557 година знаменитий турски везиръ и зеть на Султана Селима II Мехмедъ Соколоолу, Херцеговинский потурнякъ, възстанови сърбската патриаршия, която трѣбва да кажемъ, бѣше и съвсѣмъ унищожена около стотина годинъ пò-прѣди, именно около 1459,

---

[13]) Въ това ни увѣряватъ нѣкои статии, които въ послѣдньо врѣме срѣщахме въ български газети и други почтенни периодически списания. Па и въ доста хубавий отъ нѣкои страни учебникъ по българската църковна история, който е обнародвалъ г. Станимировъ прѣди нѣколко месеци, нѣма никакъвъ споменъ за тия събития макаръ че повечето отъ тѣхъ сѫ станали добрѣ познати на вънкашний ученъ свѣтъ още прѣди десеть—двадесеть годинъ.

[14]) Глад. *Пальмовъ*, Историческій взглядъ на начало автокефалій Сербскои церкви и учрежденіе патріаршества, стр. 22, 23 57. — *Руварац*. „О кнезу Лазару" 140 и пр.

когато Султанъ Мухамедъ II завлада сърбското деспотство [15]. За патриархъ на възстановений сърбски патриаршески прѣстолъ въ *Пекъ* (Ипекъ) Мехмедъ Соколоолу назначи брата си Макария, па освѣнъ сърбскитѣ епархии му подчини и нѣколко български, между които бѣха и епархиитѣ Скопска, Кюстендилска, Самоковска, заедно съ Рилский манастиръ. —

Това подчинение на реченитѣ български епархии е извършено насилствено, ала отъ нѣкои страни е било полезно за българщината. За разяснение на тая ни забѣлѣжка ще напомнимъ, че въ 15-ти и 16-ти вѣкове български (Охридски) прѣстолъ сѫ заемали пò-вечето гърцки архиепископи, но покрай тѣхъ и въ подчиненитѣ на тоя прѣстолъ български епархии сѫ се настанявали гърцки или гъркомански владици. Тия инородни и изродени духовни пастири малко сѫ се грижили за духовното просвѣщение на своето паство, не сѫ поддържали словѣнското богослужение, което все пò-вече и пò-вече е западало въ подвластнитѣ имъ български епархии, и около половината на 16-ти вѣкъ се е държало само тукъ тамъ, пò-вече по манастиритѣ. Отъ къмъ тая страна положението на сърбскитѣ епархии е било много пò-добро. Истина е, че и отъ тѣхъ нѣкои, слѣдъ първото растурянье на сърбската патриаршия, около 1459 г., дохождаха подъ властьта на погърчений тогава Охридски прѣстолъ [16], но тѣ оставаха подъ него само около сто години. На освѣнъ това, и по своето географическо положение сърбскитѣ епархии се намѣрваха пò-далеко отъ центроветѣ на гърцизма и бѣха по близу до Църногория и до Венецианскитѣ владѣния въ Далмация, гдѣто е имало да живѣятъ доста много просвѣтени сърби, както духовни, така и свѣтски. Между послѣднитѣ сѫ се срѣщали и заможни *властеле*, ревнители на църковнословѣнската книжнина. Благодарение на това въ сърбскитѣ епархии е могло пò-добрѣ да се упази и народното духовенство и словѣнското богослужение, което още пò-вече е заякнало тамъ слѣдъ отварянието на словѣнскитѣ типографии въ Цетинье, Венеция, Горажда, Руянъ, Грачаница. — Печатана въ тие типографии книги лесно сѫ се распространявали по сърбскитѣ епархии, въ които трѣбва вече и да ги е имало доста много около 1557 г., кога Мехмедъ Соколоолу отне Охридский прѣстолъ, Скопската, Кюстендилска и Самоковска епархии, та ги даде на подновената тогава Сърбска, Ипекска, патриаршия.

Тая патриаршия християнски се е отнасяла къмъ даденитѣ ѝ *области блъгарскихъ земль*, [17]) не е мразила, гонила и ганадила българското име така, както правятъ сегашнитѣ сърбски шовинисти.

---

[15]) Глед. бѣлѣжкитѣ на г-на *Иречка* въ Archiv für slavische Philologie IX, 292, и книжката на почтенний сърбски историкъ архимандритъ Иларионъ *Руварацъ* „О Пеħкиј патријарсима иј. у Задру 1888, стр. 1—16 и пр. Срав. и въ напечатаната прѣди нѣколко мѣсеца отъ архимандрита Дучиħа „Историја српске православне цркве“ Биоград 1894, стр. 166—170, 182—183. Това е доста добрѣ написанъ учебникъ, но, за жалость, не съвсемъ свободенъ отъ ония увлечения, въ които отъ нѣкое врѣме сѫ се пуснали нѣкои Бѣлградски писатели и политици.

[16]) Глед. нашитѣ бѣлѣжки за охридския патриархъ Прохоръ въ Периодическо списание на Б. Кн. Дружество, Срѣдецъ 1882, кн. III, 132—142.

[17]) Така нарича сърбский патриархъ Арсений Църноевикъ подвластнитѣ му български епархии. Глед. нашата статия за солунската типография, въ Период. Списание на Б. Кн. Др., Срѣдецъ, кн. 29, стр. 17.

Доста е да припомнимъ, че тогавашнитѣ сърбски патриарси сж се наричали патриарси *сръблемь и бльгаромь*. Ние не знаемъ, да ли тая титла е приета още при първий отъ Ипекскитѣ патриарси, сирѣчь, още при Мехмедовий братъ Макарий, или това е станало малко пò-сетнѣ, при Макариевий прѣемникъ и племенникъ Герасимъ. Но нѣма съмнѣние, че Герасимъ, около 1576 год., е носилъ таква титла, съ която сж се украсявали и всичтѣ пò-подирни сърбски патриарси [18]). Сжщо така е вѣрно и това, че тия патриарси сж се наричали патриарси *сръблемь и бльгаромь* поради българскитѣ епархии, които Мехмедъ Соколоолу даде на Пекский прѣстолъ около 1557 г. — Нека притуримъ още и това, че вторий Герасимовъ прѣемникъ, *Иеротей* въ единъ записъ отъ 1589 год. е нареченъ **отецъ и ѹчитель сръблемь и бльгаромь** [19]).

Има свидѣтелства, които ни даватъ да мислимъ, че Пекската патриаршия е поставяла българи — митрополити въ подчиненитѣ ѝ български епархии, че и самий патриарши прѣстолъ по нѣкога сж заемали природни българе. — Българинъ несъмнѣнно е билъ Митрополитъ Коласийски (Кюстендилски), Кратовски, Щипски и Радомирски Михаилъ, който въ 1657 г. съ своя ржка и по чисто български начинъ е записалъ на една цьрковна книга, че ходилъ въ Иерусалимъ *„съ братанца своего іеромонаха Дамаскина“* [20]). Българинъ, види се, ще е билъ и бившийй Скопски митрополитъ Атанасий, за когото е казано въ единъ записъ, че на 1747 година заелъ сърбский патриаршески прѣстолъ и че отъ това *„бисть радость велика всімъ сірбомъ и болгаромъ“*. [21])

При тая братска обноска на тогавашнитѣ сърби къмъ българитѣ отъ само себе се разбира, че въ българскитѣ епархии Скопска, Кюстендилска и Самоковска веднага слѣдъ подчинението имъ на Пекското патриаршество, около 1557 година, е захванало да се привдига словѣнското богослужение, което бѣше много западнало въ тѣхъ пò-прѣди. Въ тие широки епархии, които заемаха голѣмо пространство отъ Шаръ-планина до Ихтиманска Срѣдня гора, до Рила, Родопа и Пиринъ, се е явила изведнъжъ голѣма потрѣба отъ словѣнски църковни книги, каквито до тогава рѣдко сж могли да дохождатъ тамъ. — Това, види се, е подбудило Кара-Трифуна да отвори около 1569 година словѣнска книгопродавница въ Скопие, отъ кждѣто *светитѣ книги* лесно сж се распространявали не само по Скопската епархия но также по Кюстендилската и Самоковската, па прѣзъ тѣхъ и пò-нататъкъ на югъ и истокъ, особено по софийскитѣ краища.

Софиянецътъ Яковъ Трайковъ, както показва книжарското му обявление, е ималъ тѣсни свързки съ Кара-Трифуна. Може дори да се мисли, че той е билъ неговъ съдружникъ и се е пусналъ въ печатарска дѣятелность съсъ цѣль да допълни Скопската книгопродавница съ прѣпечатването на таква книги, отъ които она е имала

[18]) *Светозаръ Никетикъ*. „Историјски развитак српске цркве“ въ Гласник српског уч. Друштва, кн. 31, 1871 г. стр. 52—78;

[19]) Никетикъ, все тамъ, стр. 53.

[20]) Востоковъ, „Филологическія наблюденія“ 181.

[21]) Ястребовъ, Податци за историју српске цркве“ ст. 70.

ЕДИНЪ СОФИЙСКИ ТИПЪ.

овѣкъ да му рѣчешъ не е, — чилѣче, да. Ръстъ дребенъ,
Умъ дребенъ, дребничко сърце, — и дребнички умрази;
Брадичка — търнокопъ; коса незапозната съ гребенъ.
За искренъ мѫжъ минува — а въ сплѣтни всѣдневно гази . . .

Билъ би герой, — геройството да се зовѣше префа;
Гордѣй се че билъ до уши потънжлъ въ дългъ, и казва:
„— Кредитъ понеже имамъ, що да си развалямъ кефа?
„Кредитътъ ражда дългъ; старъ дългъ най-чиста честь доказва!“

Народни работи — това не го интересува;
За редъ, за правда, за прогрессъ не иска рѣчь да чува;
Младежитѣ съвѣтва да не търсятъ управия: —

„— Телецътъ Златенъ, — шепне имъ, — насѣкждѣ царува!
„Съ Идеология човѣкъ испада до просия!
„Свободата и силата сѫ въ пълната кесия! — “

Ст. Михайловски.

И ний, Царю! — на тазъ любовь създанье, —
Ний съ друго чудо смаяхме свѣтътъ:
Осмѣхме твоето благодѣянье
И въ нашитѣ сърдца за тебе нѣма кѫтъ.

Прѣзрѣхме твойта воля и завѣтъ священни,
Оклѣветихме твоятъ царски идеалъ,
Скъсахме родни връзки съ порой кръвь скрѣпени,
Слѣдъ бомбата — и ний убихме те безъ жаль!

Мислилъ ли си Царю! че щяло тъй да стане —
Кога на русскиятъ народъ, съсъ кръста въвъ рѫцѣ,
Показа Ти великото призванье —
За младший братъ въвъ жертва да се принесе?

Каква любовь велика и безмѣрна!
Какви свети мечти таилъ си ти тогасъ!
Мислилъ ли си, Царю, за тая жътва черна?
Мислилъ ли си — мислихъ ли го и азъ?

Прости, прости, о сѣнко вѣчна!
Тукъ моля се прѣдъ гроба Твой!
Шумътъ отъ наш'та подлость безконечна
Смути священний Ти покой!

Прости, прости, отъ твойто жилище безбрѣжно!
За моятъ клетъ народъ простирамъ азъ рѫцѣ,
За милость моля азъ — към твойто нѣжно
Вселюбяще и всепрощающе сърдце!

Прости ни Ти жестоката измѣна —
(Бѫди ни и въ небето пакъ добъръ отецъ),
Въвъ името на толкозъ свята кръвь пролѣна,
Въвъ името на мѫченишкий Ти вѣнецъ!

Недѣй изрича сѫдъ, ни клетва люта
(Гласътъ на праведнитѣ чува Богъ),
Корабътъ ни изъ буритѣ се лута,
Не види брѣгъ изъ тоя мракъ жестокъ.

Но тя ще блѣсне, истината лучезрачна
Въ нощьта на нашето съзнание и сърдца,
Но до тогасъ, о сѣнко мрачна,
Моли се тамъ за твоитѣ дѣца!

Петербургъ, 1887. *Из. Вазовъ.*

Яковъ Трайковъ отъ София и Кара-Трифунъ отъ Скопие.

(Български книжари въ 16-ти вѣкъ).

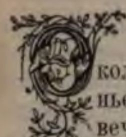

коло 40—50 годинъ слѣдъ като биде измислено книгопечатаньето и южнитѣ словѣне сѫ се запознали съ това искуство, па сѫ вече и захванали да се ползоватъ отъ плодоветѣ му. Южнословѣнскитѣ типографии най напрѣдъ сѫ се появили въ Венеция, гдѣто първѣ е била отворена глаголическа печатница на 1483 г., а слѣдъ нея кириловска, въ която на 1493 година е напечатанъ Часословъ. За отварянье кириловската типография въ Венеция сѫ се погрижили, види се, първитѣ църногорски воеводи Иванъ Црьноевикь и синъ му Гюрьгъ Црьноевикь, които сѫ имали тѣсни свръски съ съсѣдната имъ Венецианска република: Гюрьгъ бѣше и женепъ за една Венецианка. Сѫщитѣ църногорски воеводи побързаха да отворятъ и въ своята столица Цетинье кириловска типография, която е захванала да работи тамъ при господаруваньето на Гюргя (1490—1496, + 1514). Познато е на читателитѣ, че полани (на 14 и 15 Юния 1803 г.) въ Църногория съ голѣмо тържество се отпразнува четиристотинъ-годишний юбилей на тая Цетинска штампария, която е първа словѣнска печатница на Балканский полуостровъ.

Речената Цетинска печатница е работила малко врѣме, двѣ-три години, и е могла да извади само двѣ книги: Осмогласникъ[1]), въ 1494 г., и Псалтиръ въ 1495. — Около година врѣме слѣдъ напечатваньето на псалтира Гюргъ Црьноевикь е билъ пропѫденъ изъ Цетинье и се е прѣселилъ въ Венеция. Заедно съ това и печатницата му прѣстанала да работи. Какво е станала съ нея: да ли е оcанала въ Църногория, или е била изнесена нѣ кѫдѣ? По тие въпроси, които не сѫ още рѣшени, ние ще искажемъ подолу нѣкои прѣдположения. Па и първата Венецинска кириловска печатница не е работила дълго врѣме и освѣнъ *Часоослови* отъ 1493 г. нà да ли е извадила още нѣщо.

---

[1]) Тоя осмогласникъ подробно описва и разгедва отъ всѣка страна професоръ *Ягичъ* въ новий си трудъ Der erste Cetinjer Kirchendruck. Wien 1894. Особенъ отпечатъкъ изъ запискитѣ на Виенската Академия: Denkschr. B. XLIII.

[illegible] 1519 [illegible]

[illegible]

[illegible] 1544 [illegible] 1562 [illegible]

[illegible] *Кир-Трефун* [illegible]

[illegible] Господинъ [illegible] прѣжде от родителѣми его воеводѫ Гюрга Црьноевика и господина Бежидара. И того ради прыидѣ въ Бѣнетыскы градъ и обрѣте стары кѹпари от родитель [4], его воевода Гюрга и състави ихъ въ едино како да обновлетсе старихь писмена и да испалнетсе светіе црькви различними книгами и того ради мною въсѣхъ [illegible] господина Іеронима въ мелантедѫ

[illegible]

[illegible] 1969 [illegible] 12 № 6 [illegible]

[4] [illegible] — [illegible]

Отъ тие думи се види, че Иеронимъ Загуровикь не е създавалъ съвсѣмъ нова типография, а е подновилъ нѣкои стари **купари**, останали въ Венеция отъ Гюрга Црьновикя. Какви сѫ били тие **купари**,[5]) или типари? Ако подъ тѣхъ се разумѣва Цетинската штампария, то ние тукъ имаме любопитно свидѣтелство за нейната неизвѣстна сѫдба, свидѣтелство, което, може би, показва, че Гюргъ, кога се е изселилъ изъ Цетина, на 1496 г., изнесълъ е своята печатница въ Венеция, гдѣто тя е лежала нѣгдѣ безъ работа около 60—70 годинъ. Възможно е и друго прѣдположение, именно, че Иеронимъ Загуровикь се е въсползовалъ отъ оная стара Венециянска печатница, въ която на 1493 год. е напечатанъ часословътъ. Въ такъвъ случай могло би да се мисли, че и тая печатница е принадлежала на Гюрги Црьноевикя. — Кое отъ тия прѣдположения е пò-вѣрно, и дали Иеронимъ Загуровикь не се е въсползувалъ и отъ затворената двѣ-три години пò-прѣди Божидарова типография? Тие въпроси може да рѣши само едно сравнително проучванье формитѣ и буквитѣ на всичѣ речени печатници, проучванье, което ние не можемъ да направимъ сега, защото нѣмаме при себе потрѣбний за това материалъ.

За себе си Яковъ Трайковъ ни дава такива извѣстия, въ прѣдисловието: **Ѧзь Іаковь от прѣделѣхь Македоньскихь от места зовомь**[6]) **Софиа Краиковь синь и от господина Іеролима поставлѣнь бехъ на сїе дѣло и сего ради молю вьсехь вась колѣнома касаюсе и дѹшею миль се дѣю іако аще що погрѣшихь рѹкою или езыкомь а вїи простѣте іако да и вїи проценїе прымете от Христа Бога вь дьнь страшнаго сѹда сїи благословень Богь въ вѣки аминь. Почеше се писати сїе книги вь лѣто** (7077 — 1569) **месеца Марта** 10 **день.** Като допълнение към тие думи служи слѣдната бѣлѣжка, която нашйй софиянецъ е напечаталъ въ края на Псалтира: **Ѧзь Іаковь Краиковъ синь от места нарицаема Софїа сьпісахъ сьи псалтиръ въ лѣто** (7078) **а от рождениа Христова тисоѹщъ и петьсьтъ и шезьдесеть деветь Венеѳїа**

Първо и първо ние тукъ трѣбва да се позапремъ на бѣлѣжката, въ която Яковъ Трайковъ казва, че неговото родно мѣсто София се намѣрвало въ Македония. За разяснение на тая бѣлѣжка доста ще бѫде да напомнимъ, че въ Ватиканский прѣписъ отъ българский прѣводъ на Манасиевата лѣтопись се намѣрва образецътъ на българский царъ Иоаннъ Александръ съ надписъ — **Іоанъ Ѧлександрѫ.. ц-рѫ и самодрьжец вьсѣм Блгаром и Гръком,** на подъ тоя образъ, който е исписанъ още въ 14-то столѣтие, е направена отъ нѣ-

[5]) Сравн. *Крайковъ* вм. Трайковъ. — Че подъ *типари* тогава сѫ разумѣвали типография и т. н., това се доказва и отъ послѣсловието на Божидаровий служебникъ гдѣто между друго е казано: „Помянуйте раба Божия Божидара, наложившаго *типари* сие, а писавшаго благословите“.

[6]) Малкий ь тука, види се, е туренъ вмѣсто а по сърбски начинъ, който по онова врѣме е билъ доста распространенъ по българскитѣ страни, не само западни но и источни.

което си въ 16-ти или въ 17-ти вѣкъ такава латинска бѣлѣжка:[7]) Johannes Alexander Macedo ad cujus petitionem iste liber fuit translatus de greco in sclavonico (Йоаннъ Александръ *Македонецъ*, по прозба на когото тая книга биде прѣведена отъ гръцки на български). Отъ тука става ясно, че по врѣмето на Якова Трайкова други писатели съ името *Македония* сѫ наричали нашата българската земя. Намѣрвать се и много други подобни извѣстия, които е излишно да привождаме[8]). Ще припомнимъ само това, че единъ сръбски лѣтописецъ (Троношко родословие), писанъ въ миналий вѣкъ, включава софийската, както и скопската, область въ Македония, па на едно мѣсто показва, че населението на Македония е българско: „въ Тракіи и Македоніи бывша Болгары .... От нихже овогда по единъ, овогда по два и по три краля имѣахѫ“[9]).

За своята служба въ типографията на Иеронима Загуровича наший софиянецъ се нарича не съвсѣмъ ясно, но, види се, че той е билъ като главенъ управитель на тая типография, набиралъ е и приготовлявалъ книги за печатанье, разглеждалъ е печатаньето имъ и грижилъ се е за продажбата имъ. — Първа негова работа тукъ е била напечатваньето на Псалтира, което е почналъ на 10 Марта и свършилъ прѣзъ есеньта на 1569 година. По-вече отъ шесть мѣсеца той се е трудилъ надъ тая книга, която състои отъ 270 листа in 4-to[10]). Има основание да мислимъ, че Псалтирътъ си онъ е извадилъ не отъ нѣкой рѫкописъ, а го е прѣпечаталъ отъ едно изъ по-прѣднитѣ издания, каквито е имало нѣколко печатани въ Цетинье (на 1495 г.), въ Венеция (1520 и 1561), Горажда (1529), Милешево (1544 и 1557).

Слѣдъ Псалтира Яковъ Трайковъ веднага се е взелъ да печата друга книга, която е извадилъ на свѣтъ въ 1570 г. подъ заглавие — *Чиновникъ архіерейскій* (молитвенникъ), 282 л. in 4-to. Види се, че и тая книга[11]) е прѣпечатана отъ едно прѣдишно издание, направено въ Венеция около 1538 г. съ сѫщото заглавие и, тъй речи, съ сѫщата голѣмина (280 л.).

Прѣзъ речената 1570 година типографията на Иеронима Загуровичь е извадила и единъ *служебникъ* отъ 240 листове. Види се, че той е билъ прѣпечатанъ отъ третьото издание на Божидаровий служебникъ, което е направено на 1554 г. и има тъкмо толкова листове[12]). Да ли наший софиянецъ е участвовалъ и въ неговото напечатванье и, да кажемъ изобщо, да ли, освѣнъ горѣспомѣнѫтитѣ двѣ книги, той

---

7) Ние имаме основание да мислимъ, че тая латинска бѣлѣжка е писана въ Италия или въ Юго-Западна Русия, дѣто на 1698 година се е намиралъ Ватиканский прѣписъ отъ Манасиевата лѣтопись. Вж. писмото ми въ „Период. списание на Българск. Книж. Дружество“ Брайла, кн. II, 60, 64.

8) Нѣкой отъ тѣхъ сѫ приведени въ нашата книжка „Южни Славяне и Византия въ X вѣкъ“ 102, 103.

9) Гласникъ Друштва србске словесности, свезка V. У Београду 1853, страница 25, 39. Сравн. и страници 35, 62, 71, 77 и 81.

10) Ундолский, ст. 12, № 68.

11) Ундолский, ст. 12 № 69, привежда впрочемъ само заглавието ѝ, но твърдѣ е възможно че и въ нея се намиратъ нѣкакви бѣлѣжки отъ Якова Трайкова.

12) Ундолский 12, № 70, 71.

е напечаталъ още нѣщо, това ние незнаемъ, както не знаемъ нищо и за пò-нататъшната сѫдба на Иеронимовата типография.

Особно внимание заслужва слѣдната бѣлѣжка, която Яковъ Трайковъ е напечаталъ въ края на Псалтира и която гласи така:

И аще комоу кога потрѣба, въсхоще҆ть от светыхъ книгъ, то вьса сїа соуть принисена вь место Скопїе оу Каратрифоуна

Това книжарско обявление ни показва, че около 1561 г. Скопский гражданинъ Кара-Трифунъ е въртѣлъ най-голѣмата търговия съ словѣнскитѣ църковни книги. Онъ е билъ главний продавачъ не само на Трайковитѣ издания, но и на всѣкакви други *свети книги*, каквито тогава е имало за продань.

Но защо именно въ *Скопие* е била отворена по онова врѣме таква голѣма книжарница? Ние не се съмнѣваме, че това нѣщо се намѣрва въ свързка съ едни важни църковно-исторически събития, на които ще се позапремъ, толко пò-вече, защото тѣ сѫ съвсѣмъ неизвѣстни по насъ [13]), а трѣбва да станѫтъ познати на всичѣ ни еднородци, особено въ сегашнитѣ *лѫкави дни*.

Скопската епархия още отъ началото на десети вѣкъ, когато се яви независимата българска църква, е била една отъ най-главнитѣ епархии на българската патриаршия и е оставала таква дълго врѣме, нѣколко вѣкове. Въ началото на 14-ти вѣкъ сърбский краль Милутинъ бѣше я отнелъ отъ българский (Охридски) прѣстолъ и присъединилъ къмъ сърбското архиепископство, което Стефанъ Душанъ направи патриаршество на 1346 г. Но това присъединение е траяло само около 50-60 годинъ. Въ втората половина на сѫщий 14-ти вѣкъ, когато, слѣдъ смъртьта на Душана, неговото нà скоро сглобено царство се распадна, краль Вълкашинъ, който около 1366 год. се прогласи за независимъ правитель на срѣдня и сѣверна Македония, пакъ повърна Скопската епархия на Охридский прѣстолъ. Това нѣщо е извършено около 1368 год., когато и Вълкашиновий братъ, Деспотъ Иванъ Углѣша, правительтъ на Юго-источна Македония, повърна епархиитѣ Драмска, Сѣрска, Христополска и Филипсийска на Константинополската патриаршия, отъ която Стефанъ Душанъ бѣше ги *грабналъ* и приложилъ къмъ своето патриаршество [14]). Отъ това врѣме Скопската епархия е оставала подъ Охридский прѣстолъ още около два вѣка, до 1557 година.

Въ речената 1557 година знаменитий турски везиръ и зеть на Султана Селима II Мехмедъ Соколоолу, Херцеговинский потурнякъ, възстанови сърбската патриаршия, която трѣбва да кажемъ, бѣше и съвсѣмъ унищожена около стотина годинъ пò-прѣди, именно около 1459.

---

[13]) Въ това ни увѣряватъ нѣкои статии, които въ послѣдньо врѣме срѣщахме въ български газети и други почтенни периодически списания. Па и въ доста хубавий отъ нѣкои страни учебникъ по българската църковна история, който е обнародвалъ г. Станимировъ прѣди нѣколко месеци, нѣма никакъвъ споменъ за тия събития макаръ че повечето отъ тѣхъ сѫ станали добрѣ познати на вънкашний ученъ свѣтъ още прѣди десеть—двадесеть годинъ.

[14]) Глад. *Пальмовъ*, Историческій взглядъ на начало автокефалій Сербской церкви и учрежденіе патріаршества, стр. 22, 23 57. — *Руварац*. „О кнезу Лазару" 140 и пр.

когато Султанъ Мухамедъ II завлада сърбското деспотство[15]. За патриархъ на възстановений сърбски патриаршески прѣстолъ въ *Печь* (Ипекъ) Мехмедъ Соколоолу назначи брата си Макария, па освѣнъ сърбскитѣ епархии му подчини и нѣколко български, между които бѣха и епархиитѣ Скопска, Кюстендилска, Самоковска, заедно съ Рилский манастиръ. —

Това подчинение на реченитѣ български епархии е извършено насилствено, ала отъ нѣкои страни е било полезно за българщината. За разяснение на тая ни забѣлѣжка ще напомнимъ, че въ 15-ти и 16-ти вѣкове български (Охридски) прѣстолъ сѫ заемали по̀-вечето гърцки архиепископи, но покрай тѣхъ и въ подчиненитѣ на тоя прѣстолъ български епархии сѫ се настанявали гърцки или гъркомански владици. Тия инородни и изродени духовни пастири малко сѫ се грижили за духовното просвѣщение на своето паство, не сѫ поддържали словѣнското богослужение, което все по̀-вече и по̀-вече е западвало въ подвластнитѣ имъ български епархии, и около половината на 16-ти вѣкъ се е държало само тукъ тамъ, по̀-вече по манастиритѣ. Отъ къмъ тая страна положението на сърбскитѣ епархии е било много по̀-добро. Истина е, че и отъ тѣхъ нѣкои, слѣдъ първото растуряньe на сърбската патриаршия, около 1459 г., дохождаха подъ властьта на погърчений тогава Охридски прѣстолъ[16], но тѣ оставаха подъ него само около сто години. На освѣнъ това, и по своето географическо положение сърбскитѣ епархии се намѣрваха по̀-далеко отъ центроветѣ на гърцизма и бѣха по близу до Църногория и до Венецианскитѣ владѣния въ Далмация, гдѣто е имало да живѣятъ доста много просвѣтени сърби, както духовни, така и свѣтски. Между послѣднитѣ сѫ се срѣщали и заможни *властеле*, ревнители на църковнословѣнската книжнина. Благодарение на това въ сърбскитѣ епархии е могло по̀-добрѣ да се упази и народното духовенство и словѣнското богослужение, което още по̀-вече е заякнало тамъ слѣдъ отварянього на словѣнскитѣ типографии въ Цетинье, Венеция, Горажда, Руянъ, Грачаница. — Печатана въ тие типографии книги лесно сѫ се распространявали по сърбскитѣ епархии, въ които трѣбва вече и да ги е имало доста много около 1557 г., кога Мехмедъ Соколоолу отне Охридский прѣстолъ, Скопската, Кюстендилска и Самоковска епархии, та ги даде на подновената тогава Сърбска, Ипекска, патриаршия.

Тая патриаршия християнски се е отнасяла къмъ даденитѣ ѝ *области бльгарскихъ земль,*[17]) не е мразила, гонила и ганадила българското име така, както правятъ сегашнитѣ сърбски шовинисти.

---

[15]) Глед. бѣлѣжкитѣ на г-на *Иречка* въ Archiv für slavische Philologie IX, 292, и книжката на почтенний сърбски историкъ архимандритъ Иларионъ *Руварацъ* „О Пекким патриарсима иј. у Задру 1888, стр. 1—16 и пр. Срав. и въ напечатаната прѣди нѣколко мѣсеца отъ архимандрита Дучиќа „Историа српске православне цркве“ Биоград 1894, стр. 166—170, 182—183. Това е доста добрѣ написанъ учебникъ, но, за жалость, не съвсемъ свободенъ отъ ония увлечения, въ които отъ нѣкое врѣме сѫ се пуснали нѣкои Бѣлградски писатели и политици.

[16]) Глед. нашитѣ бѣлѣжки за охридския патриархъ Прохоръ въ Периодическо списание на Б. Кн. Дружество, Срѣдецъ 1882, кн. III, 132—142.

[17]) Така нарича сърбский патриархъ Арсений Църноевикъ подвластнитѣ му български епархии. Глед. нашата статия за солунската типография, въ Период. Списание на Б. Кн. Др, Срѣдецъ, кн. 29, стр. 17.

Доста е да припомнимъ, че тогавашнитѣ сърбски патриарси сж се наричали патриарси *сръблемъ и блъгаромъ.* Ние не знаемъ, да ли тая титла е приета още при първий отъ Ипекскитѣ патриарси, сирѣчь, още при Мехмедовий братъ Макарий, или това е станало малко пò-сетнѣ, при Макариевий прѣемникъ и племенникъ Герасимъ. Но нѣма съмнѣние, че Герасимъ, около 1576 год., е носилъ таква титла, съ която сж се украсявали и всичѣ пò-подирни сърбски патриарси [18]). Сжщо така е вѣрно и това, че тия патриарси сж се наричали патриарси *сръблемъ и блъгаромъ* поради българскитѣ епархии, които Мехмедъ Соколоолу даде на Пекский прѣстолъ около 1557 г. — Нека притуримъ още и това, че вторий Герасимовъ прѣемникъ, *Иеротей* въ единъ записъ отъ 1589 год. е нареченъ **отецъ и ѹчитель срьблемь и бльгаромь** [19]).

Има свидѣтелства, които ни даватъ да мислимъ, че Пекската патриаршия е поставяла българи — митрополити въ подчиненитѣ ѝ български епархии, че и самий патриарши прѣстолъ по нѣкога сж заемали природни българе. — Българинъ несъмнѣнно е билъ Митрополитъ Коласийски (Кюстендилски), Кратовски, Щипски и Радомирски Михаилъ, който въ 1657 г. съ своя ржка и по чисто български начинъ е записалъ на една църковна книга, че ходилъ въ Иерусалимъ *„съ братанца своего іеромонаха Дамаскина“* [20]). Българинъ, види се, ще е билъ и бившийй Скопски митрополитъ Атанасий, за когото е казано въ единъ записъ, че на 1747 година заелъ сърбский патриаршески прѣстолъ и че отъ това *„бистъ радость велика всімь сірбомь и болгаромь“.* [21])

При тая братска обноска на тогавашнитѣ сърби къмъ българитѣ отъ само себе се разбира, че въ българскитѣ епархии Скопска, Кюстендилска и Самоковска веднага слѣдъ подчинението имъ на Пекското патриаршество, около 1557 година, е захванало да се привдига словѣнското богослужение, което бѣше много западнало въ тѣхъ пò-прѣди. Въ тие широки епархии, които заемаха голѣмо пространство отъ Шаръ-планина до Ихтиманска Срѣдня гора, до Рила, Родопа и Пиринъ, се е явила изведнъжъ голѣма потрѣба отъ словѣнски църковни книги, каквито до тогава рѣдко сж могли да дохождатъ тамъ. — Това, види се, е подбудило Кара-Трифуна да отвори около 1569 година словѣнска книгопродавница въ Скопие, отъ кждѣто *светигѣ книги* лесно сж се распространявали не само по Скопската епархия но такожде по Кюстендилската и Самоковската, па прѣзъ тѣхъ и пò-нататъкъ на югъ и истокъ, особено по софийскитѣ краища.

Софиянецътъ Яковъ Трайковъ, както показва книжарското му обявление, е ималъ тѣсни свързки съ Кара-Трифуна. Може дори да се мисли, че той е билъ неговъ съдружникъ и се е пусналъ въ печатарска дѣятелность съсъ цѣль да допълни Скопската книгопродавница съ прѣпечатваньето на таква книги, отъ които она е имала

[18]) *Светозаръ Никетикъ.* „Историјски развитак српске цркве“ въ Гласник српског уч. Друштва, кн. 31, 1871 г. стр. 52—78;
[19]) Никетикъ, все тамъ, стр. 53.
[20]) Востоковъ, „Филологическія наблюденія“ 181.
[21]) Ястребовъ, Податци за исторіју српске цркве“ ст. 70.

особна потрѣба. Възможно е, че по негово уговарянье и Которский властелинъ Иеронимъ Загуровикь се е рѣшилъ да отвори словѣнска печатница въ Венеция.

Но както и да е, нѣма съмнѣние, че книжарската дѣятелность на Якова Трайкова и Кара-Трифуна най-много е приносила полза на българщината, за което нѣщо тие български книжари заслужватъ добъръ споменъ отъ наша страна. Они не малко сж спомогнали да се привдигне въ Скопската, Кюстендилска и Самоковска епархии Словѣнското богослужение, и заедно съ него и словѣнската книжнина, която, при горѣописаната обноска на тогавашното високо сърбско духовенство къмъ българетѣ, все по-вече и по-вече се е укоренявала тамъ и е приготовлявала срѣдства и дѣятелность за народното ни възраждание. Отъ тамъ се е и захванало българското възраждание. Доста е да припомнимъ, че *Паисий* е родомъ отъ Самоковската епархия, а *Кирилъ Пейчиновичъ Тетовецъ* отъ Скопската и че *Хаджи Иоакимъ* е намѣрилъ най-голѣма поддържка все пакъ въ тие епархии и въ Кюстендилската.

Харьковъ, 1895, 30 Мартъ.

М. Дриновъ.

ЕДИНЪ СОФИЙСКИ ТИПЪ.

овѣкъ да му рѣчешъ не е, — чилѣче, да. Ръстъ дребенъ,
Умъ дребенъ, дребничко сърце, — и дребнички умрази;
Брадичка — търнокопъ; коса незапозната съ гребенъ.
За искренъ мжжъ минува — а въ сплѣтни вседнѣвно гази . . .

Билъ би герой, — геройството да се зовѣше префа;
Гордѣй се че билъ до уши потънжлъ въ дългъ, и казва:
„— Кредитъ понеже имамъ, що да си развалямъ кефа?
„Кредитътъ ражда дългъ; старъ дългъ най-чиста честь доказва!"

Народни работи — това не го интересува;
За редъ, за правда, за прогрессъ не иска рѣчь да чува;
Младежитѣ съвѣтва да не търсжтъ управия: —

„— Телецътъ Златенъ, — шепне имъ, — насѣкждѣ царува!
„Съ Идеология човѣкъ испада до просия!
„Свободата и силата сж въ пълната кесия! — "

Ст. Михайловски.

ТРАКИЙСКАТА ТЕОРИЯ НА ЦАНЯ ГИНЧЕВЪ.

Сѣмето за болѣстьта, която го повали нечайно въ гроба, Гинчевъ си го спечели, както имахъ случай да споменѫ на друго мѣсто[1]) въ „Славянската Бесѣда“, на вѣстникарския банкетъ. Тоя банкетъ бѣ послѣдната му радость, послѣдното му приятно впечатление, Славянската Бесѣда — послѣдното мѣсто, гдѣто той се прости съ животъ, другари и мечти. Може би, не е неумѣстно, именно въ Юбилейния Сборникъ на Бесѣдата, свързана тъй тѣсно съ неговото име, да изложѫ една негова теория, която бѣ го занимавала отдавна, съ която, може да се каже, той склопи очи, и която ми завѣща съ изрична просба при сгоденъ случай, да я публикувамъ.

* * *

„Великата хипотеза“, която той наричаше истина и въ която той вѣрваше чврьсто, както може да вѣрва само човѣкъ съ огромна фантазия, заключава слѣднитѣ двѣ положения:

1. Древнитѣ тракийски племена, които спорѣдъ Херодота образували подиръ Индийцитѣ най-многобройниятъ народъ на свѣта, и които сѫ прѣми прѣдходници на Славянитѣ на Балканския полуостровъ, не сѫ измрѣли. Тѣ живѣѭтъ и днесь още между насъ.[2])

---

[1]) „Български Прѣгледъ“, год. II, кн. I.

[2]) За жалость, свѣдѣнията ни за тоя могущъ народъ сѫ крайно оскѫдни. Единичкитѣ сравнително по-подробни извѣстия намираме у Херодота и Тукидида, който е прѣкаралъ голѣма часть отъ своето 24-годишно изгнание въ Тракия. Херодотъ забѣлѣзва: „Ако би се управлявалъ тоя народъ по волята на едного, ако да

2. Тракитѣ сѫ славяни. Тѣ сѫ дали на нашия езикъ особната аналитична форма, която го отличава отъ другитѣ славянски езици, а въ това число и старобългарския. Езикътъ на Кирила и Методия не е трако-славянски, а специално български, бугарски. Бугари, така нарича Гинчевъ ония славяни, които сѫ се заселили по-късно на Балканския полуостровъ върху землищата на „туканитѣ“ (автохтонитѣ) Трако-славяни, съ които сѫ се смѣсили. Бугари — отъ рѣката Бугъ, гдѣто е била първобитната имъ люлка

Тия свои тези Гинчевъ облича въ нѣколко по-общи разсѫждения за прѣселението на народитѣ. Ето и самата му „тракийска теория“, както ми я е изложилъ въ двѣ писма отъ 6-й декември 1890 год. и 8-й юли 1891 год. Нѣкои малки бѣлѣжки къмъ неговитѣ мисли ще си позволѭ да направѭ къмъ края.

Търново, 6 Декемврий 1890 г.

Таквазъ ли бѣше историята прѣди многозначущитѣ раскопки на старитѣ цивилизации въ Азия и Египетъ? Азъ, макаръ да е казано, че слѣдъ Христа пророкъ не бива, ти прѣдричамъ, че и заварената стара цивилизация на Балканския полуостровъ, а ако щешъ и на цѣла Европа ще даде новъ свѣтъ и блѣсъкъ на историята и ще освети това, което азъ прѣдричамъ и ти се види сега чудно . . . . Недѣй се чуди . . . . Стѫпи високо и погледни върху течението на врѣмето и събитията и ти ще видишъ три народа: Славяни съсъ хиляди пле-

---

би билъ въодушевенъ отъ единомислие, той би билъ непобѣдимъ и, споредъ моето мнѣние, най-силниятъ народъ“ (V. 3). Съчиненията на другитѣ древни списатели, които сѫ познавали по лични наблюдения отдѣлни тракийски племена, се смѣтатъ за невъзвратно изгубени, така напр. Getica на Дия Хрисостома и Критона, коментаритѣ къмъ Дакийскитѣ походи на Траяна. Много се скърби за изгубвание на Овидиевитѣ гетски стихотворения. Богати данни сѫ съдържали по всѣка вѣроятность биографиитѣ на Трояна, отъ които сѫщо така не е останѫла никаква слѣда. Изгубени сѫ историитѣ на Мариуса Максима, Фабия Марцелина, Аврелияна, Вера, Статия Валенса, Dacica на Апияна и толкова други. Днесь отъ всичката тая литература сѫ останѫли (освѣнъ бѣлѣжкитѣ на Херодота и Тукидида) нѣколко случайни глоси, племенни и географически названия и до 20—30 разни други думи. Тоя материалъ съвсѣмъ слабо се допълня отъ досегашнитѣ археологически изслѣдвания. Самото значение на името Траки не е ясно. Томашекъ го сближава съ индогерм. коренъ: dhrê, dhre, dher „държѫ, поддържамъ; гледамъ, съблюдавамъ“, но не е самъ увѣренъ въ своето тълкувание, защото по-нататъкъ се пита, да ли не сѫ получили Тракитѣ името си отъ древнитѣ обитатели на о-въ Самотраке (Tomaschek, Die alten Thraker I въ Извѣст. на Виенск. Акад. Историко-Филолог. отдѣлъ, Томъ CXXIII т. стр. 12). За распространението на Тракитѣ вижъ въ нашата книжнина Д-ръ Басановичевата съдържателна статия: „Материяли за санитарната етнография на България. I Ломскиятъ окрѫгъ“ въ Сборн. за Народ. Умотвор. и пр. V стр. 21 и сл. II „Етнологически бѣлѣжки за населението“. — Д-ръ Басановичъ цитува тукъ и всичко по-важно отъ литературата на Тракийския въпросъ.

менни имена, първобитнитѣ тукани (тузенци), колонисти Елини и група латински племена . . . Другата група е тевтонсската, която е нахлула отъ суровия сѣверъ и сама сурова като него . . . . Слѣдъ това е дошелъ манджурския клинъ и се е забилъ въ сърдцето на славянството, та го е разпукалъ на глиби . . . . Славянската люлка не е сѣверъ, както щжтъ да думатъ, и съ каквото щжтъ да доказватъ: Отъ балканския полуостровъ и южна Европа сж се колонизирали Славянитѣ на сѣверъ, но тогава тѣ не сж се звали Славяни, това голѣмо море е имало особенни свои мѣстни имена и пристанища. Какъ ти се чини, въ доисторическитѣ врѣмена, да ли не е имало вжврѣшни сблъсквания мѣжду тая славянска раса, не сж ли се стрѣмили по-силнитѣ да се задържжтъ все по на югъ и сж отблъсквали слабитѣ по на-сѣверъ, както ученицитѣ отблъсватъ отъ собата (пещьта) по-слабитѣ си другари зимѣ, кога се валжтъ да се топлжтъ? Това нѣщо е естественно, не само мѣжду хората, но и още мѣжду животнитѣ, че ако щешъ и мѣжду растенията и даже минералитѣ. . . . Това послѣдне нашествие, тъй-нарѣченото „прѣселение на народитѣ" не е ли вървѣло по тоя законъ? Тоя страхъ, гдѣто е обзелъ днесь цѣла южна Европа отъ сѣвернитѣ ученици, които искатъ да дойдатъ при собата, да се погрѣжтъ и да се повеселжтъ на топлината и свѣтлината край Срѣдиземно море, не върви ли все по тоя законъ? Когато тоя законъ е сжществувалъ и ще сжществува, догдѣто има топлина и студъ, то може ли да се мисли, че хората най напрѣдъ сж се заврѣли въ леденитѣ обятия на природата? Вѣдь человѣкъ не е сѣверно произведение на природата: неговото отечество е топлината и свѣтлината— Екваторътъ! . . . защо всичкиятъ человѣчески родъ си прѣдставлява рая свѣтълъ, хубавъ, топлъ — градина, вѣчна градина? Не ни ли напомня това нѣщо инстинктивното чезнение на человѣка къмъ старото му отечество, отъ гдѣто сж го принудили нѣкои страшни политически катастрофи и съсъ сълзи на очи, е оставилъ своя веществен рай — своето бащино огнище, гдѣто животворящето слънце — неговиятъ дѣтински богъ — му е давало всичко, всичко що му е било трѣбвало за неговия поетически — дѣтински животъ? . . . . Нѣкои мислжтъ, да противостоjжтъ на тоя законъ, да го спржтъ, и всичката борба, всичкото напрѣжение, всичката помощъ на днешната наука, сж устрѣмени противъ това естественно настървение отъ студа къмъ топлината. Не се спира то! . . . До гдѣто сжществува студъ и ледъ, мразъ и мъгла, до тогава ще се продължава тоя законъ съ всичката си сила . . . . Това е борба на злото съ доброто, на черния богъ — студа, съ топлината . . . Равновѣсие нѣма и неможе да бжде, защото го нѣма въ самата природа . . . направете равновесие и цѣлата вселенна ще спрѣ своята машина, всичко ще охладнѣе, ще изгасне, ще замръзне въ вѣки вѣчния . . . И стрѣмлението на славянитѣ и борбата на нашитѣ прѣпрѣ-дѣди, е вървѣла по тоя законъ — да се върнжтъ пакъ въ отечеството на своитѣ праотци, отъ гдѣто силата на по силнитѣ ги е изгонила или по-добрѣ — избѣгали сж отъ ножотя на ненаситния лакомоедъ. — Какъ ти се чини, въ врѣмето още на Дария, Филипа Македонски, Римлянитѣ и Византийцитѣ, не сж ли колонизирали свободолюбцитѣ на сѣверъ, гдѣто като сж се усилили и размножили, пакъ

се явявали да отмъстжтъ на грабителя на отечеството и свободата имъ и сж го смазали и заели пакъ дѣдината си. Не се ли повтаряше това до вчера, отъ турското нашествие? Влашко, Южна Русия и Банатъ, не сж ли населени съ наши хора, които, щомъ чухж гласа на свободоизвѣстяющата тржба, се завтекохж да отмъстжтъ за обидата и дойдохж въ бащиното си гнѣздо. — Сѣверъ е билъ прибѣжище на южнитѣ огнѣтени и ще бжде, но мщението нѣма да прѣстане, защото старото отечество, макаръ съ най-непълни прѣдания, не се забравя. Приказкитѣ за ходенето при слънцето, за златитѣ ябълки, за безсмъртнитѣ злати моми, сж олицетворение на народнитѣ идеали за югъ. Тамъ имъ е изворътъ и туй означаватъ тѣ . . . до колкото съмъ ги разбралъ. Като вземамъ прѣдъ видъ нашата поезия, язикъ, нрави, моминската свобода на тракитѣ, както ги описва Херодотъ, комуто любението, сѣдѣнкитѣ, тлакитѣ, хората, бѣлѣнкитѣ и въобще всичката свобода на момата, която се е завардила и до днесь, се е видѣла много противна въ сравнение на тѣхнитѣ харемы (гинекии), гдѣто жената тогава не е била друго нѣщо въ тѣхъ освѣнъ една затворена кадъна; като вземамъ прѣдъ видъ имената (отъ които тебе те е страхъ), които сж се завардили и до днесь, по вѣрията за жидове (Джигани се зовжтъ тѣ въ народа и работата имъ джиганска работа, което не е нищо друго а гигани и гигантска работа, отъ което имаме и глагола джиганж работж тежка работа), като вземемъ прѣдъ видъ и още много други нѣща, (за които тука нѣма мѣсто да ги излагамъ), като вземамъ прѣдъ видъ, че Арнаути, Гърци, Цинцари, Ермени, Латини, Турци (прѣселенцитѣ) сж се завардили и до сега съ язика си, съ обичаитѣ си, съ повѣрията и прѣданията си и най послѣ, като вземамъ прѣдъ видъ, че онова голѣмо тракийско племе, както го описватъ старитѣ, което е завземало цѣлъ балкански полуостровъ, Дакия и задъ нея — до онова мѣсто, гдѣто карали само конье и живѣли само пчели — Русия, Южна Русия и т. н. съ пчелитѣ на чамовитѣ дървета — азъ не могж да се примирж съ днешната шовинистическа история, която избърсва тракитѣ отъ земното кълбо . . . . Това е противурѣчие на логиката. До Іустинияна . . . . тѣ сж сжществували, това е дѣтинство, лековѣрие и заблуждение, посѣяно отъ нашитѣ врагове, които сж се мжчили, а и сега се мжчжтъ да унизжтъ . . . що думамъ, да унизжтъ, да унищожжтъ славянския миръ, да го стопжтъ въ своята пота (тигель) за увеличение на своитѣ гниющи нации, за дойна крава, за мекере, да се качжтъ на гърба му и да го обюздятъ, та да го употрѣбяватъ за своитѣ прищѣвки . . . Тъй е било и тжй върви и днесь . . . Всички иноплѣменници съ това се занимаватъ, всичкиятъ имъ политически животъ се върти все около тоя фокусъ . . . Ний трѣбва това да го разберемъ: това е борба за животъ и за смърть... Прѣдстави си, че ни смазахж . . . Да недава Господъ! . . . Ами тогава? . . . .

Азъ съмъ отъ лагера на ония, които вѣрватъ, че тракитѣ сж били славяни и тъй ще си умрж . . . Ако бѣхж тия траки — днешнитѣ българи — новопришелци славяни, както се напрѣгатъ шовиниститѣ и подържателитѣ имъ историци да доказватъ, то и язикътъ, който се говори днесь между всички Българи не щѣше ли да бжде съ 7 па-

дежа, както е сърбскиятъ, хърватскиятъ и др. новославянски язици? Какъ сѫ можали тѣ да го завардятъ, а ний сме го изгубили? това не е ли противурѣчие на здравия разсѫдъкъ? Този языкъ съ четиритѣ члена: тъ, та, то, тѣ, въ, ва, во, вѣ, нъ, на, но, нѣ, съ, са, со, сѣ, е тракийско-славянски: той е наложилъ своето мнозжество на арнаутския, влашкия и гръцкия. Българитѣ, които сѫ дошли и сѫ основали Българска държава сѫ отъ групата на Малорусситѣ и Великорусситѣ — средньото най-южно и най-развито звено. Тѣ сѫ живѣли на Бугъ и край Черното море и твърдѣ е вѣроятно да сѫ се звали Бугари или Българи, отъ самата рѣка, както това се е завардило и до днесь: Моравци, Олтени, Тимочени и т. н. тукy тъй не ни зовѫтъ Македонцитѣ и Сърбитѣ бугари. Тѣ сѫ дошли, а може би и да сѫ били викани отъ Тракийскитѣ Славяни, да ги избавятъ отъ Византийското иго: защо нѣмà съпротивление отъ тия славяни, които заварили бугаритѣ тука? Не е ли било сѫщото, както това е ставало и най-послѣ стана прѣдъ нашитѣ очи, гдѣто ходихме да молимъ Руситѣ, да дойдѫтъ да ни отървѫтъ отъ Византийската наслѣдница — Турция? Ония врѣмена не сѫ ли приличали на сегашнитѣ и може ли да бѫде инъкъ? Ходътъ на историята си върви по единъ пѫть: тука нѣма нѣщо магическо, всичкото е естествено, както тогава, тъй и сега.... тѣзи Българи сѫ говорили близо, а може би и сѫщото, както и днешнитѣ руси. Който се съмнява въ това, да иде въ Шуменско, Разградско, Силистренско, Русенско и въ Добруджа, да чуе какъ говорятъ и до днесь и какъ сѫ се завардили кучья, рус. кутья, жерка — воденица, жерновъ — воденичень камъкъ, стѫпа — чутура, ступа, десни (вѣнцитѣ въ устата), рус. десни. Падежитѣ, глаголътъ клинкамъ, бобонкитѣ на черницата — агуди, р. ягоди и м. др. Али костюмътъ на женитѣ, не е ли сѫщиятъ съ малоруския, али клада, али вечерницитѣ, сѣденкитѣ и т. н. Това не показвали пакъ, че оная.... теория, която произвежда Българитѣ отъ незнамъ каква фантастическа азиятска сволочь, е измислена по нѣкои византийски мовинисти диванета лѣтописци. На Българитѣ — старитѣ — языкътъ имъ се изгубилъ — на завоевателитѣ езикътъ се изгубилъ!? Дали си името пълно-запълно, като гронгерска търговия (трампа съ храна), а взели языкъ за име! а това не е ли глупавъ или безбоженъ мовинизъмъ.... Али, че този......, който се взема да пише история, слѣпъ ли е да види, и глухъ ли е да се услуша, че ний днесь говоримъ и на двата языка — и на българския и на тракийския и пишемъ и на двата? както народътъ се е смѣсилъ, тъй и языкътъ е смѣсенъ и тракийското, като повече и по-цивилизовано и обвизантийчено, е почело да взема връхъ надъ пришедшето. Това първото — тракийското, е дало християнската вѣра на пришелцитѣ, но господствующиятъ официаленъ языкъ е принадлѣжалъ на завоевателитѣ, на него е и прѣведено Св. писание: ето защо е той толкова близъкъ съ руския, защото завоевателитѣ, Бугари, сѫ говорили тъй, както и руситѣ. Но послѣ ний видимъ, че, като падна България, въ Асеневско врѣме языкътъ се е измѣнилъ, а това ще рѣче, че господаритѣ като паднали и языкътъ имъ взелъ да пада: взелъ да прѣобладава тракийскиятъ. Не дѣй мисли, че и тогава тракийскитѣ славѣни сѫ разбирали черковния языкъ, както

бугаритѣ. Тѣ сж си говорили и тогава човекънъ, чилякънъ, жената, дѣте-но, кжщата и т. н. и който е билъ ученъ, той е разбиралъ книжовния языкъ, т. е. Бугарския. Инъкъ азъ немогж да разберж не логичното и не естественното. Ето туй е то изгубванието на българитѣ заедно съ языка имъ и приемванието на славянския языкъ . . . напротивъ тука славянския — българския се е изгубилъ и се е обтракинизиралъ или утракилъ.“

Търново, 8-й Юлий 1891 г.

. . . . „Мене ми се чини, че моето пророчествувание, все ще се испълни, че потомцитѣ на старитѣ траки не е възможно да сж потънжли въ земята! . . . Потомцитѣ на Ситалка сж живи! . . . Когато Велизарий е събиралъ отъ тѣхъ войска, слѣдъ него не можеше да ги глътне Тракия. Азъ съмъ прѣдчувствително убѣденъ, че като се отдѣлжтъ Шопитѣ, но не Македонскитѣ Шопи, а тия отъ Искъра на западъ съ Софийско, които сж Дакийски Трако-Славяни, като се отдѣлжтъ нашитѣ полѣнци отъ Търновското поле, Свищовското край рѣката Янтра до Дунава-Русчушко, Разградско и Шуменско съ Добруджа, гдѣто сж сжщитѣ пришедши отъ Бугъ българи, другото на югъ отъ Балкана, съ цѣла Тракия до Македония, всичкото население съ чернитѣ дрѣхи, е Тракийско, чакъ до Сѣръ (Сересъ) и е най-голѣмото на Балк. Полуостровъ, каквото си е било и въ старо врѣме и още прѣди да сж се явили Гърцитѣ на свѣта, когато сж се били съ Египтянитѣ, но върху това нѣщо трѣбва да се работи и да се копае земята и могилитѣ. . . . Всичката тайна тукъ състои въ това, че Тракитѣ, с ж щ и с л а в я н и, подъ Римлянитѣ сж се звали съ своето име дадено имъ отъ гръцитѣ Траки (сѣверни), а по-интелигентнитѣ —Римляни (Ромеи), до като имъ дойде помощь отъ братята имъ българи—славяни и ги подбуди и принуди да съставжтъ нова държава, да ги отървжтъ отъ Византия и Гърцитѣ. Тогава взехж да бѣлѣжжтъ въ историитѣ си, че дошли славяни или по-добрѣ Тракитѣ станжли славяни. Това нѣщо е било, както азъ си прѣдставлявамъ, както съ рѣшението на черковния ни въпросъ: рѣши се въпросътъ и се явихж всичкитѣ жители въ Тракия Българи, а Гърцитѣ гдѣ отидохж? . . . . Такава метаморфоза е станжла и съ Тракитѣ, когато сж дошли българитѣ отъ Черно-Море и се създава държава въ Византийската, както създадохме ний нова черква въ Византийската. . . . И въ Македония ще бжде сжщото. Щомъ всичкиятъ народъ признае Екзархията и зачете славянски въ черквитѣ и училищата си, ще се явжтъ славяни и ще се изгубжтъ гърцитѣ и послѣ ще пишжтъ, които сж заблудени подиръ гръцкитѣ интриги, че се явили славяни и погълнжли гърцитѣ, или ако нѣма кой да забѣлѣжи, каквото е било въ онова врѣме, ще мислжтъ, че цѣла Македония е била все гърци, но послѣ избѣгали въ Гърция, както казватъ, че тракитѣ сж избѣгали въ Влашко и отъ тѣхъ станжли днешнитѣ Власи! По-диво отъ това възрѣние не може и да бжде. . . - Тракитѣ избѣгали въ Влашко и се повлашили,

а Цинцаритѣ, сѫщитѣ Власи-римски колонисти, останали на мѣстата си на границитѣ, гдѣто сѫ били заселени, между Гърция и Тесалия, между Македония и Тесалия, между Тракия и Македония и т. н. да държѫтъ въ покорность населението и да шпионствуватъ, си стоятъ и днесь съ дрехитѣ си и съ езика си! Не е ли това безсмислица и гръцка неразбория, която е повлѣкла и новитѣ историци?.. Но ний трѣбва да обърнемъ сериозно внимание на тоя въпросъ и да наработимъ историята на тия тъмни врѣмена. Материялътъ е готовъ — народътъ съ своята неписана история въ умственнитѣ му творения и разкопкитѣ, но трѣбва трудъ, срѣдства и способни критико-историци и археолози...“

* * *

Сега можешъ да почивашъ спокойно, стари друже! Твоята пророческа тракийска теория на която ти отдаваше такова грамадно значение, е вече достояние на съврѣменници и потомци. . . .

Той знаеше, че „шовиниститѣ“, противъ които той така често гърмѣше и които поливаше въ всѣко свое писмо съ горещата и разядлива луга на своя сарказъмъ, нѣма да го пощадятъ. Прѣдвиждаше го той това още тогава, когато се стараеше съ младенчески жаръ, да спечели въ мене единъ апостолъ на своята тракийска вѣра, но се утѣшаваше, че науката е пълна съ каприви и че всѣки, който е изказвалъ божата истина, е билъ осѫжданъ на прѣслѣдвание. Той мислеше за тия работи така: „напиши и кажи това, което ти диктува твоятъ умъ и разумъ, че го остави черно на бѣло, па ще се минатъ години, а може би и вѣкове и десетки вѣкове и ще се намѣри нѣкой да поиска да изслѣдва онова, що си изказалъ и ще възкреси твоитѣ идеи. А не намѣри ли се никой и никога, нека пъкъ да отиде всичко на вѣтъра, гдѣто най-послѣ ще се слѣе всичко: и право и криво и добро и зло и всичко и всичко“. . .

На вѣтъра? Не, на вѣтъра Гинчевитѣ идеи все пакъ нѣма да отидатъ, поне не всички. Даже нищичко научно да не се намѣри въ тѣхъ, тѣ ще останатъ едно свидѣтелство, че Гинчевъ негли наистина е билъ главниятъ вдъхновитель на Раковски, нѣщо, което той толкова пъти ни е повѣрявалъ и което е отъ голѣма важность за историята на нашата народна про-

буда.[1]) Какво дължимъ ний на фантазиитѣ на единъ Раковски, слѣдователно и на Гинчева, това остава още да се оцѣни, а тракийската теория ни кара пакъ да съжеляваме, че една глава като Гинчевата, надарена съ мощно въображение и способна слѣдователно за хипотези (а кой ще откаже значението на хипотезата въ науката?) — нѣма възможность да получи на свое врѣме една по-систематична и методична научна подготовка.

Гинчевитѣ мисли за произхождението и сѫдбата на Тракитѣ заслужватъ обаче нашето внимание и пиъкъ, а не само като документъ за историята на нашата наука и книжнина или като материалъ за живота на автора. Тракийската теория на Гинчева, колкото да е фантастична, съдържа все пакъ една здрава научна ядка.

Прѣди всичко идеята че Тракитѣ не сѫ изтрѣбени окончателно, че тѣ живѣѭтъ още, е идея която се сподѣля отъ всички пò-сериозни историци и траколози. „Не мислимо би било, казва и Томашекъ, най-личниятъ сега живущъ познавачъ на тракийскитѣ племена и диалекти, такъвъ единъ голѣмъ и важенъ народъ като тракийскиятъ да загине съвсѣмъ безслѣдно" (Die alten Thraker I въ Извѣст. на Виенск. Акад. Истор.-фил. отд. CXXIII т. 1893 стр. 11). Така подобно и Флигиеръ, комуто Томашекъ слѣдва въ общи черти. (Fligier, Zur prähistorischen Ethnologie der Balkanhalbinsel въ Съобщ. на Виенското Антрополог. Общ. VI. 267 и сл. и въ спис. Ausland, Ueber die Herkunft der Rumänen 1878 стр. 755-759). Тъй и ромънскиятъ историкъ Ксенополъ (Istoria Rominilor, т. I 178—184) и други. Херодотъ нарича Тракитѣ найголѣмиятъ народъ на свѣта подиръ Индийцитѣ [2]) и такъвъ единъ грамаденъ народъ да не е оставилъ и най-малко слѣда? се пита съ изумление и Гинчевъ. Но до когато Томашекъ-

---

[1]) Че и Раковски смѣта Тракитѣ за славяни, въ това не може никой да се съмнява, който знае, че споредъ него почти всички древни народи сѫ българи. Вж. Ключь българскаго іазика. Одесса 1880 стр. 105. Обаче Раковски поменува Тракитѣ само пѫтемъ, като не имъ отдава пò-голѣмо значение отъ колкото на Галитѣ, Фрѫнитѣ и пр., въ туй именно се състои и разликата отъ Гинчева.

Идеята, че народитѣ не измиратъ така безслѣдно срѣщаме и у Раковски: „Народитѣ нѣ сѫ кату штурци (скакалцитѣ) да ся запратятъ изеднѫшъ въ землѭ и да сѫ затриѭтъ и исчезнѭтъ сичкитѣ изеднѫшь и за всегда, освѣнъ въ случаи всеобщаго потопа или всеистрѣбителной болести, за които отъ Иродовото врѣме насамъ нѣмами нѣкои си доказателство, нити спомянъ да сѫ послѣдовали". (Ключь б я. 106)

[2]) Херодотъ V 3. Θρηΐκων δὲ ἔθνος μεγιστὸν ἐστι μετά γε Ἰνδους παντων ἀνδρωπων. Вж. цѣлия пасажъ у Раковски „Ключь б. я." стр. 104.

Швикеръ, Реслеръ и др. приематъ, че Траките продължаватъ да живѣятъ прѣимуществено или изключително въ днешнитѣ „Источни Романи“ (Ostromanen, Ромъни). Гинчевъ ги търси прѣди всичко въ Българитѣ и тукъ той се срѣща до нѣгдѣ съ другъ единъ нашъ изслѣдовачъ. Д-ръ Басановичъ, който, поразенъ отъ особенния типъ на голѣма часть отъ българското население въ Ловечко, приема че тоя типъ е специално тракийски. (Вж. Сборникъ за народни умотв., наука и книжн. т. V стр. 24.25)

Отъ по-новитѣ европейски учени, до колкото ми е извѣстно, само Томашекъ, Гайтлеръ и Флигиеръ допущатъ, че една часть отъ голѣмата маса на тракийския народъ може прѣмо да се е пославянчила подъ влиянието на Славяно-българитѣ [1] безъ да е била прѣдварително романизирана. „Много нѣща показватъ, че пославянченитѣ Траки или съвсѣмъ не сѫ били романизирани или отчасти и че тѣхниятъ язикъ се е употрѣбявалъ още когато сѫ се появили Славянитѣ на балканския полуостровъ“. (Fligier. Ethnologische Entdeckungen im Rhodopegebirge. стр. 4). За жалость тая хипотеза на извѣстния етнологъ, която би заслужавала да се провѣри по-сериозно, бидѣ компрометирана отъ самия и авторъ. Поведенъ отъ Гайтлера, който бѣ твърдо убѣденъ въ истинностьта на Гологановата многошумна фалсификация „Веда Славена“ (ср. Poetické tradice Thraká a Bulharú. 1878) и който тълкуваше всички тъмни митологически [illegible] измислици на дръзкия мистификаторъ като прѣживѣлици отъ древнитѣ Траки. Флигиеръ си постави за задача, да даде още по-здрава научна подкладка на Гайтлеровитѣ съображения и да обясни съ сѫдния тракийски рѣчникъ, който състои само отъ нѣколко десетки лични имена, имена на мѣстности, растения и др., цѣлата „неславянска“ терминология, космогония и митология на Веда Славена! Всѣки може да си прѣдстави, какви резултати може да даде една сериозна научна метода, приложена върху единъ отъ начало до край фалшивъ материалъ. Единственото извинение за Гайтлера и Флигиера ще остане, може би, че не бѣха тѣ единственитѣ отъ Гологанова заблудени учени. Така Фли-

[1] Споредъ Томашека тракийскитѣ елементи [illegible] Така и у насъ Миркевичъ [illegible] Славянитѣ [illegible] Бесситѣ въ [illegible] Родопа [illegible] Карадагъ [illegible] (Вж. Дако-Романитѣ и [illegible] 17)

гиеровата теория за прѣмото пославянчване на една часть отъ Тракитѣ пропаднж — нека се надѣваме все пакъ, че не за винаги. Прѣди всичко може да се възлага надѣжда на бждещитѣ краниометрични изслѣдвания, които ще ни покажжтъ, да ли имаме право да различаваме съ Басановича единъ особенъ тракийски типъ между нашето население: русъ, синеокъ, тѣсночерепенъ, (долихокефаленъ) въ разлика отъ славянския — брахикефаленъ.[1]) Сжщо така може да очакваме нѣкои освѣтления и отъ изслѣдванията на езика и обичаитѣ на нашия народъ. Нѣкои наши езикови и битови особици ще могжтъ негли, да се обяснжтъ съ врѣме като остатъци отъ тракитѣ, но изслѣдванията въ тия области ще трѣбва да се вър-

[1]) Басановичъ, пом. съч. стр. 24—25. „За романизацията на Мизитѣ и Тракитѣ не се знае нищо, но е твърдѣ вѣроятно, извѣстна часть отъ тѣхъ, както и другитѣ тракийски племена, особито, които сж живѣли въ близки сношения съ римскитѣ гарнизони, да се е романизирала. Обаче масата на селското тракийско население, макаръ че то не е било и многобройно, безъ съмнѣние, не се е подвъргала на влиянието на латинския езикъ и е вѣроятно, че си е запазила своята националность по-дълго врѣме и само подирѣ, както и свободнитѣ Даки отвждъ Дунава се е слѣла съ Сарматитѣ (Славянитѣ) и др. народи, които сж се населили на балканския полуостровъ“. Стр. 24

„Издирванията, направени прѣзъ послѣднитѣ години, сж доказали ясно, че значителна часть отъ Тракитѣ, слѣдъ заселяванието на Сарматитѣ, се е славизирала и е приела славянския езикъ, слѣдователно, въ антропологическо отношение, Тракитѣ още живѣжтъ и сега и съставляватъ интегралната часть отъ българския народъ. Много нрави, и обичаи, почти всичкитѣ тъй нарѣч „народни“ имена на българитѣ, не сж славянски, и е твърдѣ вѣроятно, че тѣ сж тракийски; тъй сжщо и названията на много рѣки, градове и села сж се запазили отъ тракийско врѣме. (сжщ. съч ст. 25).

Като се основава на свидѣтелството на класическитѣ автори (Claudianus Isidorius, Galienus) Басановичъ твърди че тракийскитѣ племена (всички или само Гетитѣ?) сж били блондини, съ руса коса, сини очи, високъ ръстъ и сж били прѣимуществено долихокефали и месокефали. Това се потвърдява и отъ краниометр. измѣр. Отъ 22 старотракийски черепа Вирховъ намѣрилъ 11 съ черепенъ показалецъ 70—74.9 и 9 съ показал. 75—79.9 (Черепниятъ показалецъ се намѣрва като се умножи най-голѣмата широчина на черепа надъ ушитѣ съ 100 и се раздѣли на най-голѣмата дължина на черепа отъ най издадената часть на челото до най-издад. точка на задната часть на главата. Примѣръ широчина 18, дължина 20. Черепенъ показалецъ $(18 \times 100) : 20 = 90$. Черепи съ показалецъ по долу отъ 75 принадлѣжжтъ къмъ долихокефалния типъ, съ показалецъ 75—80 — принадл. на месокефалния и съ показал. отъ 80 нагорѣ — на брахикефалния. Отъ 2116 мжжки глави и 167 женски отъ Ломско, които Басановичъ ималъ възможность да измѣри, само 63 м. и 41 ж. принадлежжтъ на долихокефалния типъ. Ако е истина, че тракийскиятъ типъ е билъ прѣимуществено долихокефаленъ, би трѣбвало да се заключи, че тракийскиятъ елементъ е много слабо за стъпенъ въ днешната българщина. Обаче не трѣбва да се забравя, че подъ влиянието на славянския бракикефал. типъ и тракийския може да се е измѣнилъ. освѣнъ това едва ли може да се приеме за окончателно установено, че всички Траки сж били долихокефали и руси.

Колкото кефалометрическитѣ данни на Басановича и да сж пó-богати отъ тия на *Коперницки*, който е ималъ мѣрка само отъ 12 български черепа (вж. Topinard, Anthropologie, 4 издан. стр. 247 гдѣто черепниятъ показалецъ на българитѣ е указанъ съ 76.60, което не ще е вѣрно) тѣ още не сж достатъчни за пó-основни обобщения. Ще трѣбва краниометрически измѣрения да се прѣдприемжтъ въ пó-голѣми размѣри, като се въведжтъ тѣ прѣди всичко задължително въ войската. Единъ просвѣтенъ военень министръ би могълъ въ това отношение да укаже една голѣма услуга на науката.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

лежжтъ и **фригийскитѣ** нарѣчия. Прѣдполага се, че Фригитѣ сж едни отъ най-първитѣ прѣселенци на балканския полуостровъ въ историческо врѣме — (за прѣдисторическото население на полуострова ний очакваме още освѣтление отъ прѣдисторическата археология). Фригитѣ обитавали прѣимуществено Тракия. На сѣверъ отъ Балкана живѣли Мизитѣ, които се смѣтатъ за едно и сжщо племе съ Фригитѣ. Фриги и Мизи били измѣстени отъ сроднитѣ **Траки**, при това Фригитѣ се видѣли принудени да се изселжтъ прѣзъ Босфора въ Мала Азия. Въ тая посока въобще е вървѣло, споредъ Томашека, прѣселението на разнитѣ племена, които сж обитавали едно слѣдъ друго въ най-раннитѣ исторически врѣмена балканския полуостровъ, а не въ обратна, както до скоро се прѣдполагаше напр. за Фригитѣ, че сж прѣминжли въ Европа отъ Мала Азия [1]) Праотечеството на Тракитѣ трѣбва да се търси споредъ Томашека въ Карпатитѣ. На сѣверъ Тракитѣ имали за съсѣди Литославянитѣ (въ областьта на Висла), но по езикъ се различавали много повече отъ тѣхъ, отколкото отъ Арменитѣ, както се различавали доста чувствително и отъ Илирийцитѣ, праотцитѣ на днешнитѣ Албанци или Арнаути.[2])

Отъ тракийското произхождение на днешнитѣ българи Гинчевъ обяснява и нѣкои по-специялни български езикови явления — особенно послѣставния членъ и отсжтсвието на старитѣ флективни окончания при имената. Незапознатъ съ по новитѣ изслѣдвания въ областьта на историята на нашия езикъ, той прѣдполага, че Трако-Славянитѣ сж си говорили въ главни чърти така, както си говоримъ и днесь, а тъй нарѣчениятъ черковно-славянски (старобългарски) езикъ съ синтетичнитѣ

---

[1]) Ср. Thrakisch-pelasgische Stämme der Balkanhalbinsel etc. отъ Bernhard Gieseke, Leipzig 1858.

[2]) Ср. Tomaschek,, пом. съч. стр. 7. „Auch für das Illyrische. . . muss eine ziemliche Abweichung von der Eigenart und dem Stoffe der thrakischen Sprechweise angenommen werden, was jedoch gelegentliche Berührungen nicht ausschliesst.“ Съ това той оборва мнѣнието за близкото сродство на Тракитѣ съ Илирцитѣ, което до скоро се прѣдполагаше отъ историци и езиковѣдци. Такова близско сродство допуша още и Дриновъ (пом. сжч. стр. 11 и слѣд.), който на въпроса, въ какво отношение сж стояли Тракийцитѣ къмъ Илирийцитѣ и днешнитѣ Албанци, отговаря: „Довольно опредѣленныя данныя для рѣшенія этого вопроса сохранились намъ въ языкѣ Румунскомъ.“ Още Тунманъ забѣлѣзва, че 3/16 отъ рум. езикъ има голѣмо сходство съ Албанския езикъ. Дриновъ, като се основава на по-новитѣ изслѣдвания, намѣрва и въ самия строй на двата езика — алб. и рум. — поразително сходство. На стр. 12 той привежда най важнитѣ. Отдѣлянието на Тракитѣ отъ Илирцитѣ, ще укаже, нѣма съмнѣние, извѣстно влияние върху досегашнитѣ теории за происхождението на балканскитѣ народи и образув. на тѣхнитѣ нарѣчия.

граматични форми е [illegible] славянско нарѣчие: нарѣчието на завоевателитѣ Българи или Бугари. И това Гинчево [illegible] не е нѣщо ново. Така Копитаръ, та даже и Миклошичъ (Syntax 127; Die slavischen Elemente im Rumunischen 7) допускатъ, че ималитѣ суфигувани членни форми и други нѣкои граматически форми, които отличаватъ тъй-рѣзко българския езикъ отъ другитѣ славянски нарѣчия са специално произведение на трако-илирско-албанско влияние.[1] На подобно мнение е

---

[1] Копитаръ нарича българския езикъ — романски езикъ [illegible] на славянскитѣ езици. [illegible] форми. Ср. Wiener Jahrbücher der Literatur [illegible] 1829 стр. 111—126 [illegible] Geschichte der [illegible] Mittelalters. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

1) [illegible]
2) [illegible]
3) [illegible]
4) [illegible]
5) [illegible]
6) [illegible]
7) [illegible]
8) [illegible]

(Die slavischen Elemente im Rumunischen 7 [illegible] Миклошичъ [illegible] стр. 469.)

[illegible] XVI" [illegible]

[illegible]

и Флигнеръ само че той иска строго да се дѣлятъ Тракитѣ отъ Илирцитѣ. (Ethnolog. Entdeck. и пр. стр. 4). По културноисторически съображения той не допуща, че Албанцитѣ, които никога не сж играли нѣкаква по значителна роля на балк. п-овъ сж могли, да прѣдизвикатъ такива голѣми аналогични промѣни въ три съвсѣмъ разнородни езика, като българския, грѣцкия и ромънския. Тия измѣнения се дължжтъ изключително на Тракитѣ. Както се поменж, по-новата славистика счита за възможно, да се обяснятъ явленията, които ни занимаватъ, по чисто естественния пжть на историческото развитие [1]), при

---

se manifesta, nes ce tendinte pe jumatate realisate, adesea gresite chiar in acésta jumatatire“ .... „Fenomenele, cari ii sînt comune cu romàna si cu albanesa, nu sint nici o data dar nici o data organice, ci i-au fost numai altoite pe din afara intr'un mod stingaciu intr'o epoca nu prè-departata, si acésta mai cu séma sub influinta elementului român“ ... „Articlul postpositiv fiind dara in limba bulgara o adevarata superfetatiune, un element fara consistinta si fara radacina, o evidinte importatiune de putina durata, este mai mult decat probabil ca el s'a format anume dupa modelul articlului postpositiv român, caci relatiunele Bulgarilor cu Albanesii au fost tot-d'a-una mai restrînse si mai unilaterale“ .... „Dupa cum Bulgarii au imprumutat articlul dela Români, tot asa Tiganii l'au luat de la Greci.“ (Пом. сочинение стр. 648, 649, 652, 660). Всичко това би било хубаво, но има една малка спънка: послѣставниятъ членъ сжществува и днесь въ нѣкой руски нарѣчия, напримѣръ въ Олонецко. Хъждъу обаче не се намѣрва въ затруднение, да обясни това явление като продуктъ на скандиновско влияние, и специялно на Варегитѣ. А заченкитѣ отъ послѣставенъ членъ въ старобългарски паметници? Така щото въпросътъ за българския членъ все не е окончателно рѣшенъ, както си мисли Хъждъу; при всичко това отъ сравнителната му студия на члѣннитѣ форми въ бълг., алб., влашкия, новогр., скандинавския езикъ, българскиятъ филологъ може доста нѣщо да научи.

Въ по-ново врѣме Гастеръ приписва разложението на черковно-слав., алб., ромънския и грѣцкия езикъ на татарскитѣ българи.

Ср. Graeco-slavonic Literature стр. 143. „There is no other nation to whom we can ascribe this change but that of the Bulgarians, which made its appearance in so striking a manner about this time establishing a kingdom which flourished four centuries. The number of the Bulgarians could note have been incosiderable, as on can perceive if one thinks of the numerous populations, whom they ruled. Besides they managed to keep alive their language abo t more than two centuries, although in a con inons st uggle with other peoples and languages; and though it passed ove in to these, yet not, as was previously thought, without leaving deep traces on them“. Сжщата мисъль изказва *Гастеръ* и въ Грѣберовия „Grundriss der romanischen Philologie“ (Щрасбургъ 1886—1888). Вижъ отдѣла „Die nichtlateinischen Elemente im Rumänischen“, стр. 406

[1]) Ср. у насъ Л Милетичъ „O članu u bugarskom jeziku“ Загребъ 1888 стр. 2 и слѣд. и по-рано „Членътъ въ българския езикъ“ въ сп. пер. XXI—XXII 305—331. Отъ сжщ „Старото склонение въ днешнитѣ български нарѣчия“ въ Сборникъ за нар умотв., наука и кн.“ т. II стр. 226 и сл.

Главниятъ Миклошичевъ доводъ, че въ бълг. езикъ сжщо като въ албанския и ромънския, членътъ е суфигуванъ, не е доста убѣдителенъ, защото послѣставенъ членъ иматъ и такива езици, които нѣматъ нищо общо съ тракийскитѣ нарѣчия: именно скандинавскитѣ. Такъвъ членъ притежаватъ и арменскиятъ и осетинскиятъ езикъ, па и нѣкои персийски нарѣчия. Зачешки отъ послѣстав. членъ се забѣлѣзватъ още въ старобълг. езикъ и въ сегашнитѣ народни руски нарѣчия.

Че разлагането на българското склонение се дължи на самостойни звукови промѣни това допуснж най-сетнѣ и Миклошичъ (Starine III 150 при поводъ на Троянската притча): „Kao što se dakle kod romanskih jezika tumačeći ovu promjenu ne treba pozivati na Germane ... tako se i kod bugarskoga treba okaniti Arba-

всичко това има и днесь учени (между тѣхъ и Ягичъ) които допущатъ извѣстно чуждо влияние, така щото въпросътъ не може да се смѣта за окончателно рѣшенъ. Явнитѣ аналогии въ езицитѣ, които сѫ се развили на старата тракo-илирска почва сѫ твърдѣ голѣми и още дълго врѣме ще прѣдизвикватъ навѣрно съмнѣнието и любопитството на лингвиститѣ, и не само на пророчески натури, като Гинчева. Колкото за мнѣнието, че Българитѣ (Тракославянитѣ) искони сѫ си говорили така, както си говорятъ и днесь, това мнѣние, взето буквално, не издържа, разбира се, никаква критика, взето — cum grano salis, то съдържа една здрава мисъль. Въ много отношения изкуственниятъ езикъ на Кирила и Методия се основава на едно нарѣчие, което нѣма защо да се прѣдполага, че е било общобългарско. Историята на всички книжовни езици ни учи, че и въ случая съ нашия по-старъ книжовенъ езикъ за основа трѣба да е взето нѣкое отдѣлно нарѣчие, покрай което сѫ сѫществували вѣроятно много други, доволно различни отъ него диалекти, и, може би, по-близо стоящи до сегашнитѣ наши нарѣчия, отъ колкото онова, което е послужило за прѣвеждането на свещенното писание.

Изкарването на името Българи отъ р. Бугъ се облѣга, разбира се, на една крива етимология. Формата „Бугари" е зета може-би отъ сърбски, но е могла да се развие и на основание на единъ западнобългарски фонетически законъ, който прѣобладава особено въ сърбо-хърватскитѣ нарѣчия, та за това и Гинчевото различаване на двѣ славянски племена у днешнитѣ българи става безпрѣдмѣтно. (Ср. А. Тодоровъ „Западно българскитѣ говори" въ С. период. Сп. 1886 XIX—XX стр. 197).

[illegible] i [illegible] deklinacije i upotrebljivanje partikula [illegible] iz glavnih promjena za kraja [illegible] (Срв. [illegible]). Вж. Vergl. Gramm. III. 2 изд. 178.

[illegible] Miklosich [illegible] Deutsche Rundschau „Ueber die Sprache und Literatur der heutigen Bulgaren" 1880 [illegible] XXIV, [illegible] стр. 57—71.

„[illegible] [illegible] Bulgarien [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] „ich halte den postpositiven Artikel im Rumänischen aus bestimmten Gründen für älter als den bulgarischen und glaube, dass er der bulgarischen Sprache als nachahmendes Vorbild gedient hat." ор. cit. стр. 61).

Теорията на Гинчева за происхождението на човѣшкия родъ, за вѫтрѣшнитѣ причини на народопрѣселенията, за посоката въ която тия прѣселения трѣбва да сѫ се извършвали принадлѣжи къмъ единъ крѫгъ идеи, особенно възлюбени отъ философски надарени натури, тъй като тукъ общитѣ спекулации намѣрватъ най-широкъ просторъ. Науката едвамъ въ послѣдно врѣме захваща по-сериозно да се занимава съ тия въпроси, които спадатъ повечето въ областьта на предисторическата антропология и археология. Откритието, че Европа е била населена още въ предисторическо врѣме (въ четвъртична, а може би и третична геологическа епоха), заплашва окончателно да гътне теорията, която искарва Арийцитѣ отъ Азия. Нови хипотези твърдѧтъ, че Арийцитѣ сѫ „тукани" Европейци, прѣми потомци на прѣдисторическитѣ раси и отъ Европа (отъ Скандинавия или русскитѣ степи) сѫ нахлули въ Азия[1]). Гинчевъ отива по-нататъкъ. Споредъ него люлката на човѣшкиятъ родъ не може да бѫде ледниятъ сѣверъ. Това е абсурдно. Тая люлка трѣбва да се търси въ топлитѣ страни — подъ Екватора.Отъ тукъ по-силни раси сѫ избутали извѣстнитѣ намъ европейски племена къмъ сѣверъ, отъ гдѣто тѣ постоянно се стремѧтъ да се завърнатъ въ топлото си отечество. И тукъ Гинчевъ не е самъ. Той се срѣща съ нѣкои по нови антрополози, които смѣтатъ Арийцитѣ за видоизмѣнение на една особенна европейска прѣдисторическа раса, — нарѣчена срѣдиземна, която е уцѣлѣла и до днесь и къмъ която принадлѣжѫтъ и Семититѣ. Тая раса се отличава съ тѣсния си черепъ, като сѫщитѣ Арийци, само че е чернокоса и черноока. Русата коса и бѣлата кожа Арийцитѣ сѫ получили послѣ подъ влиянието на сѣверния влаженъ климатъ.[2])

Колко би се радвалъ бѣдниятъ Гинчевъ да би знаялъ прѝживѣ, че най-новата наука ще му даде до нѣйдѣ право, както му дава право и когато твърди, че Тракитѣ сѫ още живи, че тѣ сѫ между насъ, само че не се потрудваме, да поотворимъ очи и ги видимъ: „Но ний трѣбва да обърнемъ сериозно внимание на тоя въпросъ, ми пишеше той; и да изработимъ историята на тия тъмни врѣмена. Материалътъ е

[1]) Вж. O. Schrader, Sprachvergleichung und Urgeschichte, Jena 1890, глава IV: Die Untersuchungen über die Urheimat des indog. Volkes; G. Krek Einleitung in die slavische Literaturgeschichte 1887 стр. 4 сл.; F. v. Spiegel, Die arische Periode 1897 стр. 1 и сл. и др. Гл. и „Бълг. Прѣгледъ" II кн. 7.

[2]) Валчесточереннитѣ (брахикефали) славяни се смѣтатъ отъ тия антрополози заедно съ келтийцитѣ за монголовидна раса (турани), а не за чисти Арийци.

а Цинцаритѣ, сѫщитѣ Власи-римски колонисти, останали на мѣстата си на границитѣ, гдѣто сѫ били заселени, между Гърция и Тесалия, между Македония и Тесалия, между Тракия и Македония и т. н. да държѫтъ въ покорность населението и да шпионствуватъ, си стоятъ и днесь съ дрехитѣ си и съ езика си! Не е ли това безсмислица и гръцка неразбория, която е повлѣкла и новитѣ историци?.. Но ний трѣбва да обърнемъ сериозно внимание на тоя въпросъ и да изработимъ историята на тия тъмни врѣмена. Материялътъ е готовъ — народътъ съ своята неписана история въ умственнитѣ му творения и разкопкитѣ, но трѣбва трудъ, срѣдства и способни критико-историци и археолози. . . .“

* * *

Сега можешъ да почивашъ спокойно, стари друже! Твоята пророческа тракийска, теория на която ти отдаваше такова грамадно значение, е вече достояние на съврѣменници и потомци. . . .

Той знаеше, че „шовиниститѣ“, противъ които той така често гърмѣше и които поливаше въ всѣко свое писмо съ горещата и разядлива луга на своя сарказъмъ, нѣма да го пощадятъ. Прѣдвиждаше го той това още тогава, когато се стараеше съ младенчески жаръ, да спечели въ мене единъ апостолъ на своята тракийска вѣра, но се утѣшаваше, че науката е пълна съ капризи и че всѣки, който е изказвалъ божата истина, е билъ осѫжданъ на прѣслѣдвание. Той мислеше за тия работи така: „напиши и кажи това, което ти диктува твоятъ умъ и разумъ, че го остави черно на бѣло, па ще се минатъ години, а може би и вѣкове и десетки вѣкове и ще се намѣри нѣкой да поиска да изслѣдва онова, що си исказалъ и ще възкреси твоитѣ идеи. А не намѣри ли се никой и никога, нека пъкъ да отиде всичко на вѣтъра, гдѣто най-послѣ ще се слѣе всичко: и право и криво и добро и зло и всичко и всичко“. . .

На вѣтъра? Не, на вѣтъра Гинчевитѣ идеи все пакъ нѣма да отидатъ, поне не всички. Даже нищичко научно да не се намѣри въ тѣхъ, тѣ ще останатъ едно свидѣтелство, че Гинчевъ негли наистина е билъ главниятъ вдъхновитель на Раковски, нѣщо, което той толкова пѫти ни е повѣрявалъ и което е отъ голѣма важность за историята на нашата народна про-

буда.[1]) Какво дължимъ ний на фантазиитѣ на единъ Раковски, слѣдователно и на Гинчева, това остава още да се оцѣни, а тракийската теория ни кара пакъ да съжеляваме, че една глава като Гинчевата, надарена съ мощно въображение и способна слѣдователно за хипотези (а кой ще откаже значението на хипотезата въ науката?) — нѣма възможностъ да получи на свое врѣме една по-систематична и методична научна подготовка.

Гинчевитѣ мисли за произхождението и сѫдбата на Тракитѣ заслужватъ обаче нашето внимание и инъкъ, а не само като документъ за историята на нашата наука и книжнина или като материалъ за живота на автора. Тракийската теория на Гинчева, колкото да е фантастична, съдържа все пакъ една здрава научна ядка.

Прѣди всичко идеята че Тракитѣ не сѫ изтрѣбени окончателно, че тѣ живѣѭтъ още, е идея която се сподѣля отъ всички пò-сериозни историци и траколози. „Не мислимо би било, казва и Томашекъ, най-личниятъ сега живущъ познавачъ на тракийскитѣ племена и диалекти, такъвъ единъ голѣмъ и важенъ народъ като тракийскиятъ да загине съвсѣмъ безслѣдно“ (Die alten Thraker I въ Извѣст. на Виенск. Акад. Истор.-фил. отд. CXXIII т. 1893 стр. 11). Така подобно и Флигиеръ, комуто Томашекъ слѣдва въ общи черти. (Fligier, Zur prähistorischen Ethnologie der Balkanhalbinsel въ Съобщ. на Виенското Антрополог. Общ. VI. 267 и сл. и въ спис. Ausland, Ueber die Herkunft der Rumänen 1878 стр. 755-759). Тъй и ромънскиятъ историкъ Ксенополъ (Istoria Rominilor, т. I 178—184) и други. Херодотъ нарича Тракитѣ най-голѣмиятъ народъ на свѣта подиръ Индийцитѣ [2]) и такъвъ единъ грамаденъ народъ да не е оставилъ и най-малко слѣда? се пита съ изумление и Гинчевъ. Но до когато Томашекъ-

---

[1]) Че и Раковски смѣта Тракитѣ за славяни, въ това не може никой да се съмнява, който знае, че споредъ него почти всички древни народи сѫ българи. Вж. Ключь българскаго іазика. Одесса 1880 стр. 105. Обаче Раковски поменува Тракитѣ само пѫтемъ, като не имъ отдава пò-голѣмо значение отъ колкото на Галитѣ, Фрѫзитѣ и пр., въ туй именно се състои и разликата отъ Гинчева.

Идеята, че народитѣ не измиратъ така безслѣдно срѣщаме и у Раковски: „Народитѣ нѣ сѫ кату штурци (скакалцитѣ) да ся запратятъ изеднѫшъ въ землѭ и да сѫ затриѭтъ и исчезнѫтъ сичкитѣ изеднѫшь и за всегда, освѣнъ въ случаи всеобщаго потопа или всеистрѣбителной болести, за които отъ Иродовото врѣме насамъ нѣмами нѣкои си доказателство, нити спомянъ да сѫ послѣдовали“. (Ключъ б я. 106)

[2]) Херодотъ V 3. Θρηίκων δὲ ἔθνος μεγιστόν ἐστι μετά γε Ἰνδους παντων ἀνδρωπων. Вж. цѣлия пасажъ у Раковски „Ключъ б. я.“ стр. 104.

Швикеръ, Реслеръ и др. приематъ, че Траките продължаватъ да живѣятъ прѣимуществено или изключително въ днешнитѣ „Източни Романи“ (Ostromanen, Ромъни). Гинчевъ ги търси прѣди всичко въ Българитѣ и тукъ той се срѣща донѣгдѣ съ другъ единъ нашъ изслѣдовачъ, Д-ръ Басановичъ, който, поразенъ отъ особенния типъ на голѣма часть отъ българското население въ Ломско, приема че тоя типъ е специално тракийски. (Вж. Сборникъ за народни умотв., наука и книжн. т. V стр. 24.25)

Отъ по-новитѣ европейски учени, до колкото ми е извѣстно, само Томашекъ, Гайтлеръ и Флигнеръ допущатъ, че една часть отъ голѣмата маса на тракийския народъ може прѣмо да се е пославянчила подъ влиянието на Славяно-българитѣ [1]) безъ да е била прѣдварително романизирана. „Много нѣща показватъ, че пославянченитѣ Траки или съвсѣмъ не сѫ били романизирани или отчасти и че тѣхниятъ языкъ се е употрѣбявалъ още когато сѫ се появили Славянитѣ на балканския полуостровъ“. (Fligier, Ethnologische Entdeckungen im Rhodopegebirge, стр. 4). За жалость тая хипотеза на извѣстния тракологъ, която би заслужвала да се провѣри по-сериозно, биде компрометирана отъ самия ѝ авторъ. Поведенъ отъ Гайтлера, който бѣ твърдо убѣденъ въ истинностьта на Гологановата многошумна фалсификация „Веда Славена (ср. Poetické tradice Thraků a Bulharů, 1878) и който тълкуваше всички тъмни митологични езикови измислици на дръзкия мистификаторъ като прѣживѣлици отъ древнитѣ Траки, Флигнеръ си постави за задача, да даде още по-здрава научна подкладка на Гайтлеровитѣ съображения и да обясни съ скѫдния тракийски рѣчникъ, който състои само отъ нѣколко десетки лични имена, имена на мѣстности, растения и др., цѣлата „неславянска“ теогония, космогония и митология на Веда Славена! Всѣки може да си прѣдстави, какви резултати може да даде една сериозна научна метода, приложена върху единъ отъ начало до край фалшивъ материялъ. Единичкото извинение за Гайтлера и Флигнера ще остане, може би, че не бѣхѫ тѣ единичкитѣ отъ Гологанова подведени учени. Така Фли-

[1]) Споредъ Томашека тракийскиятъ елементъ е утраялъ отчасти дори до Византийската епоха. Така и у насъ Милетичъ приема съ ческия ученъ Píč за положително, че Славянитѣ сѫ заварили още нѣколко нероманизувани тракийско-илирски племена, а именно Бесситѣ (въ сѣвернитѣ Родопи), Сапаи около Карадагъ, Неропитѣ около Кратово, Скопие, Новобрдо и Долапа. (Вж. Дако-Ромънитѣ и тѣхната славянска писменность, 17)

гнеровата теория за прѣмото пославянчване на една часть отъ Тракитѣ пропаднѫ — нека се надѣваме все пакъ, че не за винаги. Прѣди всичко може да се възлага надѣжда на бѫдещитѣ краниометрични изслѣдвания, които ще ни покажѫтъ, да ли имаме право да различаваме съ Басановича единъ особенъ тракийски типъ между нашето население: русъ, синеокъ, тѣсночерепенъ, (долихокефаленъ) въ разлика отъ славянския — брахикефаленъ.[1]) Сѫщо така може да очакваме нѣкои освѣтления и отъ изслѣдванията на езика и обичаитѣ на нашия народъ. Нѣкои наши езикови и битови особици ще могѫтъ негли, да се обяснѭтъ съ врѣме като остатъци отъ тракитѣ, но изслѣдванията въ тия области ще трѣбва да се вър-

---

[1]) Басановичъ, пом. съч. стр. 24—25. „За романизацията на Мизитѣ и Тракитѣ не се знае нищо, но е твърдѣ вѣроятно, извѣстна часть отъ тѣхъ, както и другитѣ тракийски племена, особито, които сѫ живѣли въ близки сношения съ римскитѣ гарнизони, да се е романизирала. Обаче масата на селското тракийско население, макаръ че то не е било и многобройно, безъ съмнѣние, не се е подвъргала на влиянието на латинския езикъ и е вѣроятно, че си е запазила своята националность по-дълго врѣме и само подирѣ, както и свободнитѣ Даки отвѫдъ Дунава се е слѣла съ Сарматитѣ (Славянитѣ) и др. народи, които сѫ се населили на балканския полуостровъ". Стр. 24

„Издирванията, направени прѣзъ послѣднитѣ години, сѫ доказали ясно, че значителна часть отъ Тракитѣ, слѣдъ заселяванието на Сарматитѣ, се е славизирала и е приела славянския езикъ, слѣдователно, въ антропологическо отношение, Тракитѣ още живѣѭтъ и сега и съставляватъ интегралната часть отъ българския народъ. Много нрави, и обичаи, почти всичкитѣ тъй нарѣч „народни" имена на българитѣ, не сѫ славянски, и е твърдѣ вѣроятно, че тѣ сѫ тракийски; тъй сѫщо и názванията на много рѣки, градове и села сѫ се запазили отъ тракийско врѣме. (сѫщ. съч. ст. 25).

Като се основава на свидѣтелството на класическитѣ автори (Claudianus Isidorius, Galienus) Басановичъ твърди че тракийскитѣ племена (всички или само Гетитѣ?) сѫ били блондини, съ руса коса, сини очи, високъ ръстъ и сѫ били прѣимуществено долихокефали и месокефали. Това се потвърдява и отъ краниометр. измѣр. Отъ 22 старотракийски черепа Вирховъ намѣрилъ 11 съ черепенъ показалецъ 70—74.9 и 9 съ показал. 75—79.9 (Черепниятъ показалецъ се намѣрва като се умножи най-голѣмата широчина на черепа надъ ушитѣ съ 100 и се раздѣли на най-голѣмата дължина на черепа отъ най издадената часть на челото до най-издад. точка на задната часть на главата. Примѣръ широчина 18, дължина 20. Черепенъ показалецъ (18×100): 20=90. Черепи съ показалецъ по долу отъ 75 принадлѣжѫтъ къмъ долихокефалния типъ, съ показалецъ 75—80 — принадл. на месокефалния и съ показал. отъ 80 нагорѣ — на брахикефалния. Отъ 2116 мѫжки глави и 167 женски отъ Ломско, които Басановичъ ималъ възможность да измѣри, само 63 м. и 41 ж. принадлежѫтъ на долихокефалния типъ. Ако е истина, че тракийскиятъ типъ е билъ прѣимуществено долихокефаленъ, би трѣбвало да се заключи, че тракийскиятъ елементъ е много слабо застѫпенъ въ днешната българщина. Обаче не трѣбва да се забравя, че подъ влиянието на славянския бракикефал. типъ и тракийския може да се е измѣнилъ, освѣнъ това едва ли може да се приеме за окончателно установено, че всички Траки сѫ били долихокефали и руси.

Колкото кефалометрическитѣ данни на Басановича и да сѫ пó-богати отъ тия на *Коперницки*, който е ималъ мѣрка само отъ 12 български черепа (вж. Topinard, Anthropologie, 4 издан. стр. 247 гдѣто черепниятъ показалецъ на българитѣ е указанъ съ 76.60, което не ще е вѣрно) тѣ още не сѫ достатъчни за пó-основни обобщения. Ще трѣбва краниометрически измѣрения да се прѣдприемѫтъ въ пó-голѣми размѣри, като се въведѫтъ тѣ прѣди всичко задължително въ войската. Единъ просвѣтенъ военень министръ би могълъ въ това отношение да укаже една голѣма услуга на науката,

[illegible] съ крайна прѣдпазливость. Прѣди [illegible] на Гилфердинга, че Траките са [illegible] Славяни, [illegible] отъ [illegible]

Ш[illegible] на [illegible] на Траките [illegible] отъ Гилфердинга [illegible] Б[illegible] [illegible] Ру[illegible] Бутковъ, Савел[illegible] Р[illegible] Черт[illegible] [illegible] [illegible] Кув[illegible] [illegible] II. Шафарикъ [illegible] „Ueber die Abkunft der Slaven“ [illegible] Славянитѣ, 1828, [illegible] „Slovanské Starožitnosti“ [illegible] Илирия и Тракия[2].

В[illegible] Тракийскитѣ [illegible] [illegible] Траки [illegible][3]. Като [illegible]

---

[1] [illegible] Tomaschek, Die alten Thraker [illegible] Sprachreste. [illegible] Lagarde, Gesammelte Abhandlungen, Leipzig 1866 [illegible] Roesler, „Ueber den Thrakismus“ [illegible] Fick, Die Spracheinheit der Indogermanen Europas [illegible] 1873 [illegible] Indogermanische Forschungen [illegible] стр. 143 [illegible]

[2] [illegible] „Ueber die Abkunft der Slaven“ стр. [illegible] [illegible]

[3] [illegible] ἔρως [illegible] Πέρσης [illegible] Περσεύς [illegible] [illegible] II. 38

лежжтъ и **фригийскитѣ** нарѣчия. Прѣдполага се, че Фригитѣ сж едни отъ най-първитѣ прѣселенци на балканския полуостровъ въ историческо врѣме — (за прѣдисторическото население на полуострова ний очакваме още освѣтление отъ прѣдисторическата археология). Фригитѣ обитавали прѣимуществено Тракия. На сѣверъ отъ Балкана живѣли Мизитѣ, които се смѣтатъ за едно и сжщо племе съ Фригитѣ. Фриги и Мизи били измѣстени отъ сроднитѣ **Траки**, при това Фригитѣ се видѣли принудени да се изсѣлжтъ прѣзъ Босфора въ Мала Азия. Въ тая посока въобще е вървѣло, споредъ Томашека, прѣселението на разнитѣ племена, които сж обитавали едно слѣдъ друго въ най-раннитѣ исторически врѣмена балканския полуостровъ, а не въ обратна, както до скоро се прѣдполагаше напр. за Фригитѣ, че сж прѣминжли въ Европа отъ Мала Азия [1]) Праотечеството на Тракитѣ трѣбва да се търси споредъ Томашека въ Карпатитѣ. На сѣверъ Тракитѣ имали за съсѣди Литославянитѣ (въ областьта на Висла), но по езикъ се различавали много повече отъ тѣхъ, отколкото отъ Арменитѣ, както се различавали доста чувствително и отъ Илирийцитѣ, праотцитѣ на днешнитѣ Албанци или Арнаути.[2])

Отъ тракийското произхождение на днешнитѣ българи Гинчевъ обяснява и нѣкои по-специялни български езикови явления — особенно послѣставния члѣнъ и отсжтствието на старитѣ флективни окончания при имената. Незапознатъ съ по новитѣ изслѣдвания въ областьта на историята на нашия езикъ, той прѣдполага, че Трако-Славянитѣ сж си говорили въ главни чърти така, както си говоримъ и днесь, а тъй нарѣчениятъ черковно-славянски (старобългарски) езикъ съ синтетичнитѣ

---

[1]) Ср. Thrakisch-pelasgische Stämme der Balkanhalbinsel etc. отъ Bernhard Gieseke, Leipzig 1858.

[2]) Ср. Tomaschek,, пом. съч. стр. 7. „Auch für das Illyrische. . . muss eine ziemliche Abweichung von der Eigenart und dem Stoffe der thrakischen Sprechweise angenommen werden, was jedoch gelegentliche Berührungen nicht ausschliesst.“ Съ това той оборва мнѣнието за близкото сродство на Тракитѣ съ Илирцитѣ, което до скоро се прѣдполагаше отъ историци и езиковѣдци. Такова близко сродство допуша още и Дриновъ (пом. сжч. стр. 11 и слѣд.), който на въпроса, въ какво отношение сж стояли Тракийцитѣ къмъ Илирийцитѣ и днешнитѣ Албанци, отговаря: „Довольно опредѣленныя данныя для рѣшенія этого вопроса сохранились намъ въ языкѣ Румунскомъ.“ Още Тунманъ забѣлѣзва, че $^{1}/_{16}$ отъ рум. езикъ има голѣмо сходство съ Албанския езикъ. Дриновъ, като се основава на по-новитѣ изслѣдвания, намѣрва и въ самия строй на двата езика — алб. и рум. — поразително сходство. На стр. 12 той привежда най важнитѣ. Отдѣлянето на Тракитѣ отъ Илирцитѣ, ще укаже, нѣма съмнѣние, извѣстно влияние върху досегашнитѣ теории за происхождението на балканскитѣ народи и образув. на тѣхнитѣ нарѣчия.

[illegible] Syntax [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

1. [illegible]
2. [illegible]
3. [illegible]
4. [illegible]
5. [illegible]
6. [illegible]
7. [illegible]
8. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

и Флигнеръ само че той иска строго да се дѣлжтъ Тракитѣ отъ Илирцитѣ. (Ethnolog. Entdeck. и пр. стр. 4). По културно-исторически съображения той не допуща, че Албанцитѣ, които никога не сж играли нѣкаква по значителна роля на балк. п-овъ сж могли, да прѣдизвикатъ такива голѣми аналогични промѣни въ три съвсѣмъ разнородни езика, като българския, гръцкия и ромънския. Тия измѣнения се дължжтъ изключително на Тракитѣ. Както се поменж, по-новата славистика счита за възможно, да се обяснжтъ явленията, които ни занимаватъ, по чисто естествения пжть на историческото развитие [1]), при

---

se manifesta, nes ce tendinte pe jumatate realisate, adesea gresite chiar în acésta jumatatire" .... „Fenomenele, cari ii sînt comune cu romàna si cu albanesa, nu sînt nici o data dar nici o data organice, ci i-au fost numai altoite pe din afara intr'un mod stingaciu intr'o epoca nu pré-departata, si acésta mai cu séma sub influinta elementului român" ... „Articlul postpositiv fiind dara în limba bulgara o adevarata superfetatiune, un element fara consistinta si fara radacina, o evidinte importatiune de putina durata, este mai mult decat probabil ca el s'a format anume dupa modelul articlului postpositiv român, caci relatiunele Bulgarilor cu Albanesii au fost tot-d'a-una mai restrinse si mai unilaterale" .... „Dupa cum Bulgarii au împrumutat articlul dela Români, tot asa Tiganii l'au luat de la Greci." (Пом. сочинение стр. 648, 649, 652, 660). Всичко това би било хубаво, но има една малка спънка: послѣставниятъ члѣнъ сжществува и днесь въ нѣкой руски нарѣчия, напримѣръ въ Олонецко. Хъждъу обаче не се намѣрва въ затруднение, да обясни това явление като продуктъ на скандиновско влияние, и специялно на Варегитѣ. А зачен-китѣ отъ послѣставенъ члѣнъ въ старобългарски паметници? Така щото въпросътъ за българския члѣнъ все не е окончателно рѣшенъ, както си мисли Хъждъу; при всичко това отъ сравнителната му студия на члѣннитѣ форми въ бълг., алб., влашкия, новогр., скандинавския езикъ, българскиятъ филологъ може доста нѣщо да научи.

Въ по-ново врѣме Гастеръ приписва разложението на черковно-слав., алб., ромънския и гръцкия езикъ на татарскитѣ българи.

Ср. Graeco-slavonic Literature стр. 143. „There is no other nation to whom we can ascribe this change but that of the Bulgarians, which made its appearance in so striking a manner about this time establishing a kingdom which flourished four centuries. The number of the Bulgarians could note have been incosiderable, as on can perceive if one thinks of the numerous populations, whom they ruled. Besides they managed to keep alive their language abo t more than two centuries, although in a con inous st uggle with other peoples and languages; and though it passed ove in to these, yet not, as was previonsly thought, without leaving deep traces on them". Сжщата мисъль изказва *Гастеръ* и въ Грёберовия „Grundriss der romanischen Philologie" (Щрасбургъ 1886—1888). Вижъ отдѣла „Die nichtlateinischen Elemente im Rumänischen", стр. 406

[1]) Ср. у насъ Л. Милетичъ „O članu u bugarskom jeziku" Загребъ 1888 стр. 2 и слѣд. и по-рано „Членътъ въ българския езикъ" въ сп. пер. XXI—XXII 305—331. Отъ сжщ. „Старото склонение въ днешнитѣ български нарѣчия" въ Сборникъ за нар. умотв., наука и кн." т. II стр. 226 и сл.

Главниятъ Миклошичевъ доводъ, че въ бълг. езикъ сжщо като въ албанския и ромънския, члѣнътъ е суфигуванъ, не е доста убѣдителенъ, защото послѣставенъ члѣнъ иматъ и такива езици, които нѣматъ нищо общо съ тракийскитѣ нарѣчия: именно скандинавскитѣ. Такъвъ члѣнъ притежаватъ и арменскиятъ и осетинскиятъ езикъ, па и нѣкои персийски нарѣчия. Зачатки отъ послѣстав. члѣнъ се забѣлѣзватъ още въ старобълг. езикъ и въ сегашнитѣ народни руски нарѣчия.

Че разлагането на българското склонение се дължи на самостойни звукови промѣни това допуснж най-сетнѣ и Миклошичъ (Starine III 150 при поводъ на Троянската притча): „Kao što se dakle kod romanskih jezika tumačeći ovu promjenu ne treba pozivati na Germane , . . tako se i kod bugarskoga treba okaniti Arba-

всичко това има и днесь учени (между тѣхъ и Ягичъ) които допущатъ извѣстно чуждо влияние, така щото въпросътъ не може да се смѣта за окончателно рѣшенъ. Явнитѣ аналогии въ езицитѣ, които сѫ се развили на старата тракo-илирска почва сѫ твърдѣ голѣми и още дълго врѣме ще прѣдизвикватъ навѣрно съмнѣнието и любопитството на лингвиститѣ, и не само на пророчески натури, като Гинчева. Колкото за мнѣнието, че Българитѣ (Тракославянитѣ) искони сѫ си говорили така, както си говорятъ и днесь, това мнѣние, взето буквално, не издържа, разбира се, никаква критика, взето — cum grano salis, то съдържа една здрава мисъль. Въ много отношения изкуственниятъ езикъ на Кирила и Методия се основава на едно нарѣчие, което нѣма защо да се прѣдполага, че е било общобългарско. Историята на всички книжовни езици ни учи, че и въ случая съ нашия по-старъ книжовенъ езикъ за основа трѣба да е взето нѣкое отдѣлно нарѣчие, покрай което сѫ сѫществували вѣроятно много други, доволно различни отъ него диалекти, и, може би, по-близо стоящи до сегашнитѣ наши нарѣчия, отъ колкото онова, което е послужило за прѣвеждането на свещеното писание.

Изкарването на името Българи отъ р. Бугъ се облѣга, разбира се, на една крива етимология. Формата „Бугари" е заета може-би отъ сръбски, но е могла да се развие и на основание на единъ западнобългарски фонетически законъ, който прѣобладава особено въ сърбо-хърватскитѣ нарѣчия, та за това и Гинчевото различаване на двѣ славянски племена у днешнитѣ българи става безпрѣдмѣтно. (Ср. А. Тодоровъ „Западно българскитѣ говори" въ С. период. Сп. 1886 XIX—XX стр. 197).

---

zaza i nestajanje deklinacije i upotrebljivanje partikula tumačiti iz glasnih promjena na kraju riječi. (Сравнѣ [illegible] отсетнѣ това си [illegible]. Вж. Vergl. Gramm. III, 2 изд. 179.

Само като Микл. въ Starine мисли и най-личниятъ прѣдставитель на днешната славистика Ягичъ. Ср. Deutsche Rundschau „Ueber die Sprache und Literatur der heutigen Bulgaren" 1880 г. XXIV. к. юлий стр. 57—71.

„При по-близко изслѣдване ще се укаже, може би, въ българскитѣ нрави и обичаи и народни вѣрвания тая или оная черта неславянска. Но главното нѣщо остава все пакъ езикътъ и тука рѣшително се изтъква чисто-славянския типъ, тъй щото Българинътъ прѣдставлява много по-правилно, по-непосрѣдствено древния славянски езикъ, отъ колкото напр. Италиянецътъ — древне-римския; по-право трѣбвало би да се каже, че сегашниятъ български славянски езикъ се отнася къмъ прѣдполагаемия старославянски приблизително тъй, както сегашниятъ новогръцки езикъ къмъ старогръцкия." Загубата на падежнитѣ форми може споредъ Ягича да се обясни безъ да се приема чужда намѣса. Само за члена той приема че е станалъ послѣдственъ по внушение на ромънския: „ich halte den postpositiven Artikel im Rumänischen aus bestimmten Gründen für älter als den bulgarischen und glaube, dass er der bulgarischen Sprache als ermunterndes Vorbild gedient hat" (op. cit. стр. 61).

Теорията на Гинчева за происхождението на човѣшкия родъ, за вжтрѣшнитѣ причини на народопрѣселенията, за посоката въ която тия прѣселения трѣбва да сж се извършвали принадлѣжи къмъ единъ крѫгъ идеи, особенно възлюбени отъ философски надарени натури, тъй като тукъ общитѣ спекулации намѣрватъ най-широкъ просторъ· Науката едвамъ въ послѣдно врѣме захваща по-сериозно да се занимава съ тия въпроси, които спадатъ повечето въ областьта на предисторическата антропология и археология. Откритието, че Европа е била населена още въ предисторическо врѣме (въ четвъртична, а може би и третична геологическа епоха), заплашва окончателно да гътне теорията, която искарва Арийцитѣ отъ Азия. Нови хипотези твърдѭтъ, че Арийцитѣ сж „тукани" Европейци, прѣми потомци на прѣдисторическитѣ раси и отъ Европа (отъ Скандинавия или русскитѣ степи) сж нахлули въ Азия[1]). Гинчевъ отива по-нататъкъ. Споредъ него люлката на човѣшкиятъ родъ не може да бѫде ледниятъ сѣверъ. Това е абсурдно. Тая люлка трѣбва да се търси въ топлитѣ страни — подъ Екватора.Отъ тукъ по-силни раси сж избутали извѣстнитѣ намъ европейски племена къмъ сѣверъ, отъ гдѣто тѣ постоянно се стремѭтъ да се завърнатъ въ топлото си отечество. И тукъ Гинчевъ не е самъ. Той се срѣща съ нѣкои по нови антрополози, които смѣтатъ Арийцитѣ за видоизмѣнение на една особенна европейска прѣдисторическа раса, — нарѣчена срѣдиземна, която е уцѣлѣла и до днесь и къмъ която принадлѣжжтъ и Семититѣ. Тая раса се отличава съ тѣсния си черепъ, като сжщитѣ Арийци, само че е чернокоса и черноока. Русата коса и бѣлата кожа Арийцитѣ сж получили послѣ подъ влиянието на сѣверния влаженъ климатъ.[2])

Колко би се радвалъ бѣдниятъ Гинчевъ да би зналъ прѝживѣ, че най-новата наука ще му даде до нѣйдѣ право, както му дава право и когато твърди, че Тракитѣ сж още живи, че тѣ сж между насъ, само че не се потрудваме, да поотворимъ очи и ги видимъ: „Но ний трѣбва да обърнемъ сериозно внимание на тоя въпросъ, ми пишеше той; и да изработимъ историята на тия тъмни врѣмена. Материалътъ е

---

[1]) Вж. O. Schrader, Sprachvergleichung und Urgeschichte, Jena 1890, глава IV: Die Untersuchungen über die Urheimat des indog. Volkes; G. Krek Einleitung in die slavische Literaturgeschichte 1887 стр. 4 сл.; F. v. Spiegel, Die arische Periode 1897 стр. 1 и сл. и др. Гл. и „Бълг. Прѣгледъ" II. кн. 7.

[2]) Валчесточерепнитѣ (брахикефали) славяни се смѣтатъ отъ тия антрополози заедно съ келтийцитѣ за монголовидна раса (турани), а не за чисти Арийци.

готовъ — народътъ съ своята неписана история въ умственнитѣ му творения и разкопки, но трѣбва трудъ, срѣдства и способни критико-историци и археолози. . ." — И тукъ Гинчевъ пакъ е правъ. Вѣрно е: Тракитѣ не може да сж изчерпжли безслѣдно, ще има Траки и между насъ и не само между Ромънитѣ, но отъ простото прѣдположение до научната положителность има голѣмо разстояние, което трѣбва да се измине съ лопатата на археолога, мѣрилкитѣ на антрополога и молива на езиковедеца. „Трудъ, срѣдства и способни критико-историци и археолози . . ." има ли тия условия, тогава ще може въпросътъ да се постави въобще на по-широка почва. Тогава нѣма да се питаме само: какви слѣди сж оставили романизиранитѣ или нероманизиранитѣ Траки въ нашия етнически съставъ (при всичко че изслѣдването на тоя въпросъ е отъ по-голѣма важность за насъ, тъй като то е тѣсно свързано и съ изслѣдването на цѣлъ единъ много важенъ периодъ отъ нашата история основаването на второто българско царство, въ което Ромънитѣ сж взели, каквото ще да се говори, значително участие) — а ще се питаме въобще: какво влияние сж указали върху нашия народенъ типъ, върху нашата култура, нашитѣ обичаи, нашия езикъ всички тия многобройни племена, които въ историческо врѣме сж били въ сношение съ насъ.[1]) Ще се касае да се изслѣдватъ всички чужди съставни елементи на нашата националность, култура, езикъ и пр., единъ отъ най-интереснитѣ въпроси, каквито науката познава, и който може да укаже нѣкое отрѣзвително влияние и върху извѣстни наши „патриоти", що не сж далечъ отъ твърдението, че българскиятъ народъ си е напълно самобитенъ, и като такъвъ никога отъ никого не се е влиялъ, а слѣдователно нѣма защо и да подражава комуто е да било.

Тракитѣ като едно отъ най-мощнитѣ племена на Балк. п-овъ, сж оставили може би по-дълбоки слѣди отъ други по-малобройни, прѣходни и въ културно отношение по-незначни, но за културната история всички чуждици иматъ еднаква цѣна. Единичкиятъ, който се е опитвалъ да даде една по-обща постановка на въпроса е пакъ Дриновъ, който въ съчинението си „Заселеніе Балк. Полуостр. Славянами" засѣга и упазенитѣ въ

[1]) За ролята на езиковѣдението въ тия въпроси вж. O. Schrader, цит. съчин. стр. 102 и сл.: Ueber die Erforschung der Lehnwörter in den indog. Sprachen гдѣто е показана и цѣлата литература по въпроса.

нашия езикъ слѣди отъ езика на романизиранитѣ Траки, Ромеитѣ — Гърци (Византийци), Бастарнитѣ, Готитѣ, Хунитѣ и пр. (стр. 137 и сл.). Каква благодарна тема за единъ филологъ, когото интересуватъ и културно-историческитѣ проблеми! Нека се надѣваме че за нейното испълнение, както въобще за по-подробното изслѣдване на нашето интересно минжло, нѣма да закъснѣжтъ. да се създаджтъ исканитѣ отъ Гинчева условия.

София, Май 1895 год.

И. Д. Шишмановъ.

НА РАСХОДКА.

Расказъ отъ Н. Начевъ.

(Посветявамъ Господину Ив Ев. Гешеву).

—▬—

I.

Хубаво, весело е селцето Баня врѣдъ прочутата Стрѣмска долина и между расклоненията на Черна-гора, хубаво е каквото всички български селца!...

Тукъ най-вече отъ Мая, кога почне да цъвти трандафилътъ, чакъ до края на Септемврия, кога се обере гроздето, идѫтъ гости отъ цѣла България — едни по нужда, за сипурнитѣ бани, а други — за развлѣчение.

И азъ бѣхъ тукъ единъ отъ послѣднитѣ прѣзъ първитѣ дни на Августа миналата година.

Всѣки день надвечеръ, кога се връщатъ говедата отъ пàша, гоститѣ испълняхѫ едничката главна селска улица, шоссето Пловдивъ-Калоферъ. И тогава, расходки по дългия мостъ на Стрѣма, до кладенеца — гдѣто селскитѣ момци напиватъ водата и грабѭтъ кикитѣ на банянскитѣ моми, — по арманитѣ и ливадитѣ, пò-късно расходки по ясната мѣсечина, при срѣднйо-горския хладъ и плѣнителния концертъ на хилядитѣ жабешки гласове, прошарванъ отъ клепението на нѣкой щърколъ; навредъ невинни смѣхове, пѣсни, умилни крадени погледи, тайни душевни вълнения, неразгадаеми въздишки!... Животъ, който кипи и се възражда!...

Въ хана дойде — само за расходка — едно Пловдивско сѣмейство: мѫжъ, жена, двѣ малки момиченца и двѣ слугини

Въ двора всичко се раздвижи: двѣ върховати съ багажъ кола докарахѫ. Новитѣ гости най-първо распитахѫ потънко, да нѣма нѣкаква епидемия изъ селото, при все че и Пловдивский лѣкарь имъ бѣ казалъ и Карловский имъ съобщилъ, че сигурно нѣма. Слугинитѣ измихѫ стаитѣ вѫтрѣ и вънъ, па и цѣлия одъръ, напръскахѫ ги съ карболова вода и ги мобелирахѫ: струнени пердета, шити възглавници, чаршави — всичко избѣлено, колосано. Госпожата бѣ донесла половината си покѫщнина и цѣлия си гардеробъ. Цѣлъ мѣсецъ бѣ събирала и приготовлявала. Слугинитѣ бѣхѫ се изморили отъ събиранье, товаренье, растоваряние, нарежданье. Голѣма часть отъ багажа натрупахѫ и вънъ на одъра.

Още отъ първия часъ за гоститѣ изникнѫхѫ голѣми и най-разнообразни неудобства: стаитѣ вѣтхи, нечисти, нехигиенични, въздухътъ смрадливъ, водата блудкава, месо нѣма защото е пость, хлѣбътъ суровъ и черно; въ съсѣднитѣ стаи, по одъра, по двора и по улицитѣ другитѣ гости, и особено дѣцата имъ, правѣхѫ голѣмъ шумъ. На първата вечерь безчислени гладни дървеници натиснѫхѫ новитѣ гости, комари и други мухички забръмчехѫ, удрѣхѫ се по лампата и силно хапѣхѫ и мишки заскърцахѫ и крадишкомъ бѣгахѫ изъ стаята. Дѣцата цѣла нощь плакахѫ. Два пѫти господинътъ излизà вънъ да се моли и да се кара да мълчѫтъ гоститѣ отъ съсѣдната стая, що пѣехѫ и се веселѣхѫ; три пѫти излиза на двора да гони разлаяното куче. Цѣлата нощь сънь нѣмà.

И родители и слугини денѣ и нощѣ бѣхѫ заняти съ кѫщни работи и съ дѣцата. Ни единъ часъ почивка нѣмаше. Всѣки день слугинитѣ миехѫ, перѣхѫ и колосвахѫ по еднажъ и дважъ. Госпожата искаше да бѫде всичко чисто и наредено безъ кусуръ. Постоянно крѣщѣше на смаянитѣ вече слугини. Тя дребничка тънка, прѣстиснѫта, слаба жълта. И двамата съпруги нервозни, навжсени; виждаше се че бѣхѫ вече изнурени, смазани отъ безбройнитѣ сѣмейни грижи. Като съсѣдъ въ хана, запознахъ се съ тѣхъ и то по тѣхна нужда, разбира се. Както послѣ узнахъ, госпожата щомъ бѣ свършила С . . . ската гимназия, се оженила. И мѫжъ и жена неопитни, неподготвени, самички, почнѫхѫ животъ, за който всѣки отдѣлно бѣ мечталъ най-идеално. Не че бѣхѫ лоши хора, о, не, тѣ прѣдставлявахѫ елементъ за най-щастливъ животъ, нъ страдахѫ отъ неразбория, нѣмахѫ правиленъ възгледъ за живота, не знаехѫ какъ да се живѣе. Тѣ заслужвахѫ съ-

жаление. И децата едното на 5 и другото на 3 г. — слаби, недъгави, капризни и дребни, не по годинитѣ: съ тънки ржцѣ, крака, вратъ и съ сини жили по слѣпитѣ очи на блѣдитѣ имъ лица. На тѣхъ страшно трепeрѣхѫ. И най-малкий знакъ на нерасположение стрѣскаше родителитѣ.

— Огънь има Иванка, продума майката, плахо погледне мѫжа си и сълзи бликнатъ изъ очитѣ ѝ.

Охъ, тая дума бѣше страшна, както и за жителитѣ въ най-вѣтхитѣ мѣстни квартири на многолюднитѣ градове. Родителитѣ мѫчеше необяснимо лошо прѣдчувствие. Бѣхѫ все нащрекъ. Мѫжътъ, ако за минута излизаше отъ стаята, безпокоенъ се връщаше и нетърпѣливо питаше за дѣцата. Постоянно мѣрѣхѫ температурата съ термометръ, пулса съ часовникъ. Масата бѣ прѣтрупана, освѣнъ съ шишенца, съ тоалета на госпожата, още и съ всевъзможни лѣкарства: хининъ, антипиринъ, антифибринъ, бромюръ де потасъ, оподелдокъ, карлсбадска соль, амониакъ, карболова вода, рициново масло, глицеринъ, желѣзенъ сиропъ, 4—5 лимона и др. На нея лежеше и лѣкарска книга, която още повече само плашеше нервознитѣ родители. Въ два дена два пѫти викахѫ лѣкаря отъ лагера на Марино поле. На дѣцата извънмѣрно приглаждахѫ: като че ли искуствено поддържахѫ живота имъ съ всѣкакви лѣкарства и изобилна храна: закуски, млѣко, яйца, кюфтенца, прѣпеченъ бѣлъ хлѣбъ по нѣколко пѫти на деня; ако ли за малко излизахѫ изъ стаята, слугинитѣ най-грижливо ги пазѣхѫ отъ слънцето съ чадърчета, а надвечерь ги обвивахѫ съ шалчета, да ги не лъхне и най-слабий вѣтрецъ.

II.

Само еднажъ ги видѣхъ на расходка — едвамъ на третия день. Връщахъ се отъ Срѣдногорския върхъ, Чаталъ-тепе и отъ групата скали „Булката“, за която сѫществува извѣстната легенда, и ги настигнахъ край село гдѣто се отдѣля шосето за Карлово. До бай Ивановата кѫща се спрѣхме; госпожата полюбопитствува да види арманъ, и ний влѣзохме вѫтрѣ. Бай Иванъ е старъ приятель на семейството ни: пакъ той е такъвъ шегобиецъ и добродушенъ, щото само единъ пѫть да го срѣщнешъ, и се привързвашъ къмъ него. Кой незнае бай Ивана?...

Банянци живѣжтъ патриярхално: кжщици прьснати надалечъ, широки дворове и градини. Въ всѣка кжща е: арманътъ, градината, кочината, яхжритѣ, оборитѣ, голътъ, па даже и жгълътъ и нивата.

Сега, прѣзъ най-работното врѣме на годината, цѣлото бай Иваново многобройно семейство се бѣ прьснжло по арманя и по широкия дворъ. Навсждѣ бѣше расхвърляна слама дори и въздухътъ миришеше на неж. Слънцето страшно прѣжуряше. Бай Иванъ захвърли вилата, затече се засмѣнъ та ни посрѣщнж и покани на сайванта. Въ едно кюше бѣхж събрани черги: бай Иванови спѣхж тукъ повече отъ половина година — отъ Гергйовденъ до Коледни заговѣзни. Тъкмо слагахж трапезата. Часътъ бѣше 10, нъ тѣ, като подранили въ 5, трѣбваше вече да обѣдватъ. И насъ поканихж. Около черджето насѣдахж на земята момци и моми снажни, здрави, испотени, зачервени, опърлени отъ слънцето и съ погледъ благъ и срамежливъ като юнчета израсли въ нашия балканъ; искочихж изъ купа слама, гдѣто се боричкахж, и притърчахж дѣца съ избѣлѣла отъ слънцето и набита съ прахъ и слама коса, голибосички само съ по една кжса и омацана ризка, червени и надути като съ цѣва. Прѣкръстихж се и зарупахж. На трапезата се мждрѣхж — бѣше Богородиченъ постъ: окжлцана паница съ трошия, новъ пиперь, 3—4 глави чесновъ лукъ и морска соль въ захлупци; извадихж изъ пещьта и расчупихж единъ сомунъ хлѣбъ, чернъ и напуканъ като стара джбова кора и клисовъ като кара-топрашка каль.

— Знаете, каза бай Иванъ, старото не достига, отъ новото смлѣхме . . . Пуста сиромашия до шия! . . . Калабалжкъ сме. На пепелчуцитѣ зжбитѣ — като тесли, а кормитѣ имъ мелжтъ като кована воденица. Здравие да е . . . та и отъ здравие не сме се куртулисали . . . Сполай на Бога! . . . Той си знае работата, ама ний сме лоши и бързи, та му прѣгрѣшаваме понѣкога. Гладни не сме останали! . . .

Дѣцата рупахж като свинчета и се боричкахж, кое какво да грабне. Друго едно си подаде главата измежду човалитѣ съ ново жито, гдѣто бѣ заспало и едъръ потъ го бѣ побило.

— Мамооо! . . гладенъ съмъ, провика то.

— Аманъ отъ васъ, извика бай Иваница, да легнж да ме изядете! Хайде махкайте се! отъ озарна цѣлъ сомунъ ис-

пукахте, поразени!... Саде копати влачите и все гладни. Погладя се съ перо, като си гладно!

И тя пръкна та се изсмѣ, колкото ѝ гласъ държи.

— Жено, не брани дѣцата, се обади бай Иванъ, ежте татювата, амбаритѣ сѫ пълни съ новото жито. Трѣбва да се прѣтрѣбе, да се не развали като минѫлата година. Я зини татювото, да видя, много ли си гладно! Брей отъ снощи троха не турило въ уста.....

И баба Иваница бѣше весела жена, едра, снажна и въ кръста тънка колкото въ плещитѣ. Днесъ тя бѣ станѫла въ зори, издоила кравата, мѣсила хлѣбъ, опекла го въ пещьта и на армания помага. Два пѫти бѣ близнила. Дѣдо попъ Захария ѝ бѣше казалъ да се варди, защото ако се осмѣли да направи още веднажъ тоя грѣхъ, трѣбва да се побратимѫтъ съ мѫжа си и да се раздѣлятъ. Всичкитѣ ѝ дѣца бѣхѫ живи. Да прощавате, едното донесе въ прѣстилка отъ нивата, 4—5 роди на сайванта. И сега се познаваше, че кѫдѣ Коледа ще увеличи съ още единъ консуматоритѣ на черния хлѣбъ и да станѫтъ дѣцата ѝ на брой колкото Христовитѣ ученици — и словомъ дванадесеть. Наистина, дѣдови Иванови бѣхѫ прѣкарали хорица, ама... Божия воля..... Той и съ Сара и Авраама направи чудо. Свекървата и снахата се надваряхѫ....

Отъ врѣме на врѣме всѣки ставаше отъ трапезата и се насмукваше вода отъ голѣмата червена стомна. Поне за бай Ивана винцето максулъ отдавна се бѣ свършило: бурето миришеше вече на мухълъ и обрѫчитѣ му бѣхѫ исхвъркнали.

Бай Иванъ порѫча да му искаратъ послѣ мрѣжата, да ѭ позакърпи, защото довечера, слѣдъ като отвѣѭтъ на армания, ще иде на Стрѣма да улови нѣкоя и друга мрѣнка.

— Да се облажимъ малко, каза той, утрѣ е Прѣображенье — яде се риба. Отъ майка си съмъ чулъ: на Благовѣщенье, на Връбница и на Прѣображенье грѣхота е, ако не хапнешъ рибица; стига само и кокалче отъ нея да близнешъ.

Не дочакахме да се свърши яденнето. Когато ни испращаше на вратнята, бай Иванъ срѣщнѫ едно отъ чедата си, че вози динева кора напълнена съ пѣсъкъ. Той го изруга, кѫдѣ се губи изъ селото и защо полата му е мокра. Той едвамъ сега си науми за него.

Изъ пжтя за хана госпожата случайно бѣ отишла на прѣдъ съ дѣцата и слугинитѣ. Господинъ Т. вървѣше умисленъ. По едно врѣме той въздъхнж и проговори:

— Разбра ли всичко, което сега видѣхме?.. Щастливи хора сж бай Иванови и всички братя селени и хилядо пжти отъ насъ. Вѣрвай Бога, завиждамъ имъ!... А ний брате, сме роби, мжченици, жалки сътворения!... Тежъкъ искуственъ животъ минуваме. Колко сме се отдалечили отъ майка — природа!... Тя ще ни накаже строго, или не, тя ни вече наказва... Желанията на тия селени сж малко, а нашитѣ сж безъ четъ и като главитѣ на Лернейската ламя все други нови изникватъ, кога едни се удовлетворжтъ. Ний се мжчимъ да живѣемъ добрѣ, а именно тия наши безбройни грижи отравятъ живота ни... Това е и смѣшно, и жално, и мерзко!.... О заблуждение голѣмо! Приятелю, да викне нѣкой да ни оплаче... Това е упадъкъ, изродяване... осждени сме на изчезвание. Ний сами сме виновати въ всичко. Погледни насъ и дѣцата ни... Каква пъкъ ще бжде и тѣхната челядь?... Майката два пжти при ражданието и послѣ още нѣколко пжти отъ смърть съмъ іж отървалъ; оттогава е все нефелита. За дѣцата съмъ издалъ повече сребро, отколкото тѣ тѣжжтъ. Колкото години иматъ двѣтѣ, сѣкашь, съ двойно число години се е скжсилъ живота на жена ми и моя. И когато сж ужъ най-здрави, само като си помислж за болка, тръпки ме побиватъ. Всѣки день като че ли съмъ на трьни; сѣкашъ краката ми сж направени отъ стъкло, та всѣка минута се страхувамъ да ги не счупж. За тия прости хорица болкитѣ сж исключение, за насъ здравието е исключение. Тѣ не знаjжтъ: нѣмание охота, безсъние, болки въ главата, стомашни и други, влага, бездѣйствие, нечистъ въздухъ и безчетъ свѣтски новомодни правила, изисквания, задължения, формалности въ обществото на пустата цивилизация, най-главно, тѣ сж бодри, весели; въ главата не се и мѣркатъ даже черни и страшни мисли. Притури къмъ всичко това интригитѣ и партизанскитѣ страсти и озлобления и ще имашъ една пълна илюстрация на нашето окаяно положение!... Пусто човѣчество!... Боже, вразуми ни!... Вѣрвай ме, като че ли нѣщо ме притиска....

Доближихме до хана, събрахме се и съ други хора, та Г-нъ Т. се принуди да млъкне.

На утрѣшния день, — Прѣображение, кога осветяватъ гроздието — голѣмичкото момченце се разболѣ. Роди-

[illegible] се пръснѣхаха отъ страхъ. Двама военни [illegible] [illegible] отъ лагера и по [illegible] [illegible] [illegible] случайни [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] на Пловдивъ.

* * *

Подиръ 3 — 4 деня получихъ по самия [illegible] [illegible] за [illegible] и [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Г-нъ Т. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] и [illegible] отъ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] и [illegible] [illegible] [illegible] въ Пловдивъ.

БОГИНЯТА МИ.

(Отъ Гете.)

На коя безсмъртна
Се слѣдва да дамъ азъ
Най-първата честь?
Съ никого не споря.
Нъ азъ ѭ отдавамъ
На вѣчно подвижната,
Винаги нова
И чудна щерка
На вишний Иовъ. —
На милото негово
Наскупно отроче.
Фантазия.

Че ней е дарилъ отъ
Сички прищѣвки,
Които инакъ
Само за себе
Е задържалъ
И се любува
На лудната нейна.

Съ рози овѣнчана
Тя може да стъпи
Съ бѣлий кринъ у рѫкѣ
Въ цвѣтното доле:

Се лутатъ и гонятъ
Въ мрачнитѣ сласти
И скръбни болезни
На мигновенния
Прѣграденъ животъ,
Прѣгърбени въ бѣдность
Подъ тежкий яремъ.

Нъ намъ е дарилъ онъ,
О радость велика,
Най-вихрата своя
Разгалена щерка.
Любезно ѭ вие
Срѣщнете катъ либе,
Отдайте ѝ почесть
На домакиня!

А дъртата нейна
Свекърва мѫдрость
Да не би нѣкакъ
Да ми обиди
Тъзъ нѣжна душица!

Нъ азъ ѝ познавамъ
Постарата нейна,
По-кротка сестра,
Тихата моя
Приятелка:
О дано чакъ съ пламика
На моя животъ
Ме тя оставѣше,
Прѣхарната тая
Двигателка наша,
И утѣшителка,
Надѣждата!

Прѣведе *П. Д. Вълсевъ.*

Панаховото кафене, за да чете вѣстници. Имаше отпускъ за единъ мѣсецъ, та за канцеларията нѣма и помисълъ сега.

Но по пжтьтъ Нехойову доде една внѣзапна мисъль, която го застави да трепне отъ радость. Не бива ли той, ей сега, тая минута да отиде у годеницата си? Защо не, отговори си безъ колебание Григоръ, днесь е дѣлникъ, рано, за на гости врѣме твърдѣ неудобно, но нали той има право сега да ходи при годеницата си, когато иска, нали трѣбва да влиза въ тѣхната кжща, като у дома си? Това е твърдѣ естественно и просто.

И той зави изъ една друга улица и бърже се отправи къмъ домътъ на годеницата си. Сега мислитѣ му бѣхж заети съ прѣдстоящето свижданье, какъ ще го посрѣщне Иванка, какъ ще му се засмѣе и ще го погледне мило въ очитѣ, какъ ще си говорятъ тѣ сѣднали единъ до другъ, уста до уста.... Какъ ще му говори тя за любовь и той ще я слуша съ биюще отъ драгость сърдце.... Всичкитѣ тѣзи блаженни за единъ годеникъ прѣдставления, Нехойовъ прѣкарваше прѣзъ умътъ си и още много други, кои отъ кои по задоволителни.

Слѣдъ десетъ минути врѣме, той въ най-приятно расположение на духътъ си и съ прѣ-блаженна усмивка на устата, отвори уличната врата на Иванкини и тържественно закрачи изъ двора.

На стълбната врата нѣма нужда да чука; тя бѣше полуотворена. Той влѣзе въ антрето. Тамъ видѣ на закачкитѣ една дамска пелеринка и черна омбрела, каквато Иванка нѣмаше. Позна, че има нѣкоя гостенка. Тръгна къмъ гостната стая, вратата сжщо отворена и тамъ нѣма никой. Дори когато влѣзе, незабѣлѣзанъ отъ никого, той чу въ съсѣдната стая, която се съединяваше съ гостната съ врата, гласътъ на годеницата си и още единъ непознатъ нему женски гласъ, който тъкмо въ тая минута звучеше на сърдитъ тонъ.

Говореше се нѣщо сериозно. Иванка нѣщо каже, непознатата се ту засмѣе, ту срогичко поиска да я не прѣсичатъ. Григоръ се облада отъ едно силно любопитство, да узнае що се говори, ако и да знаеше че подслушванието е грѣхъ непростимъ. Но отъ друга страна, като си помисли, че той трѣбва вече да се интересува отъ всичко, каквото интересува или вълнува и Иванка, мисленно оправда поведението си въ тоя случай и си позволи да застане близо до вратата, задъ която ставаше разговора, и той почна съ напрѣгнато внимание да се вслушва . . .

жалене. И дѣцата едното на 5 и другото на 3 г. — слаби, недъгави, капризни и дребни не по годинитѣ: съ тънки рѫцѣ, крака, вратъ и съ силни жили по слѣпитѣ очи на блѣдитѣ имъ лица. На тѣхъ страшно треперѣхѫ. И най-малкий знакъ на нерасположение стрѣсваше родителитѣ.

— Огънь има Иванка, продума майката, плахо погледне мѫжа си и сълзи бликнахѫ въ очитѣ ѝ.

Охъ, тая дума бѣше страшна, както и за жителитѣ въ най-вѣтхитѣ мѣстни квартири на многолюднитѣ градове. Родителитѣ мѫчеше необяснимо лошо прѣдчувствие. Бѣхѫ все нащрекъ. Мѫжътъ, ако за минута излизаше отъ стаята, безпокоенъ се връщаше и нетърпѣливо питаше за дѣцата. Постоянно мѣрѣхѫ температурата съ термометръ, пулса съ часовникъ. Масата бѣ прѣтрупана, освѣнъ съ шишенца съ тоалета на госпожата, още и съ всевъзможни лѣкарства: хининъ, антипиринъ, антифибринъ, бромюръ де потасъ, оподелдокъ, карлсбадска соль, амониакъ, карболова вода, рициново масло, глицеринъ, желѣзенъ сиропъ, 4—5 лимона и др. На нея лежеше и лѣкарска книга, която още повече само плашеше нервознитѣ родители. Въ два дена два пѫти викахѫ лѣкаря отъ лагера на Марино поле. На дѣцата извънмѣрно пригаждахѫ: като че ли искуствено поддържахѫ живота имъ съ всѣкакви лѣкарства и изобилна храна: закуски, млѣко, яйца, кюфтенца, прѣпеченъ бѣлъ хлѣбъ по нѣколко пѫти на деня; ако ли за малко излизахѫ изъ стаята, слугинитѣ най-грижливо ги пазѣхѫ отъ слънцето съ чадърчета, а надвечерь ги обвивахѫ съ шалчета, да ги не лъхне и най-слабий вѣтрецъ.

II.

Само еднажъ ги видѣхъ на расходка — едвамъ на третия день. Връщахъ се отъ Срѣдногорския върхъ Чаталъ-тепе и отъ групата скали „Булката", за която сѫществува извѣстната легенда, и ги настигнахъ край село гдѣто се отдѣля шосето за Карлово. До бай Ивановата кѫща се спрѣхме; госпожата полюбопитствува да види арманъ, и ний влѣзохме вѫтрѣ. Бай Иванъ е старъ приятель на семейството ни; пакъ той е такъвъ шегобиецъ и добродушенъ, щото само единъ пѫть да го срѣщнешъ, и се привързвашъ къмъ него. Кой незнае бай Ивана?....

Банянци живѣѭтъ патриярхално: кѫщици пръснати надалечъ, широки дворове и градини. Въ всѣка кѫща е: арманътъ, градината, кочината, яхѫритѣ, оборитѣ, гольтъ, па даже и ѫгълътъ и нивата.

Сега, прѣзъ най-работното врѣме на годината, цѣлото бай Иваново многобройно семейство се бѣ пръснѫло по армана и по широкия дворъ. Навсѣждѣ бѣше расхвърляна слама дори и въздухътъ миришеше на неѭ. Слънцето страшно прѣжуряше. Бай Иванъ захвърли вилата, затече се засмѣнъ та ни посрѣщнѫ и покани на сайванта. Въ едно кюше бѣхѫ събрани черги: бай Иванови спѣхѫ тукъ повече отъ половина година — отъ Гергйовденъ до Коледни заговѣзни. Тъкмо слагахѫ трапезата. Часътъ бѣше 10, нъ тѣ, като подранили въ 5, трѣбваше вече да обѣдватъ. И насъ поканихѫ. Около черджето насѣдахѫ на земята момци и моми снажни, здрави, испотени, зачервени, опърлени отъ слънцето и съ погледъ благъ и срамежливъ като юнчета израсли въ нашия балканъ; искочихѫ изъ купа слама, гдѣто се боричкахѫ, и притърчахѫ дѣца съ избѣлѣли отъ слънцето и набита съ прахъ и слама коса, голибосички само съ по една кѫса и омацана ризка, червени и надути като съ цѣва. Прѣкръстихѫ се и зарупахѫ. На трапезата се мѫдрѣхѫ — бѣше Богородиченъ постъ: окѫлцана паница съ трошия, новъ пиперь, 3—4 глави чесновъ лукъ и морска соль въ захлупци; извадихѫ изъ пещьта и расчупихѫ единъ сомунъ хлѣбъ, черпъ и напуканъ като стара дѫбова кора и клисовъ като кара-топрашка каль.

— Знаете, каза бай Иванъ, старото не достига, отъ новото смлѣхме . . . Пуста сиромашия до шия! . . . Калабалѫкъ сме. На пепелчуцитѣ зѫбитѣ — като тесли, а кормитѣ имъ мелѭтъ като кована воденица. Здравие да е . . . та и отъ здравие не сме се куртулисали . . . Сполай на Бога! . . . Той си знае работата, ама ний сме лоши и бързи, та му прѣгрѣшаваме понѣкога. Гладни не сме останали! . . .

Дѣцата рупахѫ като свинчета и се боричкахѫ, кое какво да грабне. Друго едно си подаде главата измежду човалитѣ съ ново жито, гдѣто бѣ заспало и едъръ потъ го бѣ побило.

— Мамооо! . . гладенъ съмъ, провика то.

— Аманъ отъ васъ, извика бай Иваница, да легнѫ да ме изядете! Хайде махкайте се! отъ озарна цѣлъ сомунъ ис-

пукахте, поразени!... Саде комати влачите и все гладни. Погладн се съ перо, като си гладно!

И тя пръкна та се изсмѣ, колкото ѝ гласъ държи.

— Жено, не брани дѣцата, се обади бай Иванъ, ежте татювата, амбаритѣ сѫ пълни съ новото жито. Трѣбва да се прѣтрѣбе, да се не развали като миналата година. Я запни татювото, да видя, много ли си гладно! Брей отъ снощи троха не турило въ уста.....

И баба Иваница бѣше весела жена, едра, снажна и въ кръста тънка колкото въ плещитѣ. Днесъ тя бѣ станала въ зори, издоила кравата, мѣсила хлѣбъ, опекла го въ пещьта и на армана помага. Два пѫти бѣ близнила. Дѣдо попъ Захария ѝ бѣше казалъ да севарди, защото ако се осмѣли да направи още веднажъ тоя грѣхъ, трѣбва да се побратимятъ съ мѫжа си и да се раздѣлятъ. Всичкитѣ ѝ дѣца бѣхѫ живи. Да прощавате, едното донесе въ прѣстилка отъ нивата, 4—5 роди на сайванта. И сега се познаваше, че кѫдѣ Коледа ще увеличи съ още единъ консуматоритѣ на черния хлѣбъ и да станѫтъ дѣцата ѝ на брой колкото Христовитѣ ученици — и словомъ дванадесеть. Наистина, дѣдови Иванови бѣхѫ прѣкарали хорица, ама... Божия воля...... Той и съ Сара и Авраама направи чудо. Свекървата и снахата се надваряхѫ.....

Отъ врѣме на врѣме всѣки ставаше отъ трапезата и се насмукваше вода отъ голѣмата червена стомна. Поне за бай Ивана виното макеулъ отдавна се бѣ свършило: бурето миришеше вече на мухълъ и обрѫчитѣ му бѣхѫ исхвъркнали.

Бай Иванъ порѫча да му искаратъ послѣ мрѣжата, да я позакърпи, защото довечера, слѣдъ като отвѣятъ на армана, ще иде на Стрѣма да улови нѣкоя и друга мрѣнка.

— Да се облажимъ малко, каза той, утрѣ е Прѣображенье — яде се риба. Отъ майка си съмь чулъ: на Благовѣщенье, на Връбница и на Прѣображенье грѣхота е, ако не хапнешь рибица; стига само и кокалче отъ нея да близнешь.

Не дочакахме да се свърши яденнето. Когато ни испращаше на вратнята, бай Иванъ срѣщнѫ едно отъ чедата си, че носи динена кора напълнена съ пѣсъкъ. Той го наруга, кѫдѣ се губи низъ селото и защо полата му е мокра. Той едвамъ сега си наумн за него.

Изъ пѫтя за хана госпожата случайно бѣ отишла на прѣдъ съ дѣцата и слугинитѣ. Господинъ Т. вървѣше умисленъ. По едно врѣме той въздъхнѫ и проговори:

— Разбра ли всичко, което сега видѣхме?.. Щастливи хора сѫ бай Иванови и всички братя селени и хилядо пѫти отъ насъ. Вѣрвай Бога, завиждамъ имъ!... А ний брате, сме роби, мѫченици, жалки сътворения!... Тежъкъ искуственъ животъ минуваме. Колко сме се отдалечили отъ майка — природа!... Тя ще ни накаже строго, или не, тя ни вече наказва... Желанията на тия селени сѫ малко, а нашитѣ сѫ безъ четъ и като главитѣ на Лернейската ламя все други нови изникватъ, кога едни се удовлетворѭтъ. Ний се мѫчимъ да живѣемъ добрѣ, а именно тия наши безбройни грижи отравятъ живота ни... Това е и смѣшно, и жално, и мерзко!.... О заблуждение голѣмо! Приятелю, да викне нѣкой да ни оплаче... Това е упадъкъ, изродявание... осѫдени сме на изчезвание. Ний сами сме виновати въ всичко. Погледни насъ и дѣцата ни... Каква пъкъ ще бѫде и тѣхната челядь?... Майката два пѫти при ражданието и послѣ още нѣколко пѫти отъ смърть съмъ ѭ отървалъ; оттогава е все нефелита. За дѣцата съмъ издалъ повече сребро, отколкото тѣ тѣжѫтъ. Колкото години иматъ двѣтѣ, сѣкашь, съ двойно число години се е скѫсилъ живота на жена ми и моя. И когато сѫ ужъ най-здрави, само като си помислѭ за болка, тръпки ме побиватъ. Всѣки день като че ли съмъ на трьни; сѣкашъ краката ми сѫ направени отъ стъкло, та всѣка минута се страхувамъ да ги не счупѭ. За тия прости хорица болкитѣ сѫ исключение, за насъ здравието е исключение. Тѣ не знаѭтъ: нѣмание охота, безсъние, болки въ главата, стомашни и други, влага, бездѣйствие, нечистъ въздухъ и безчетъ свѣтски новомодни правила, изисквания, задължения, формалности въ обществото на пустата цивилизация, най-главно, тѣ сѫ бодри, весели; въ главата не се и мѣркатъ даже черни и страшни мисли. Притури къмъ всичко това интригитѣ и партизанскитѣ страсти и озлобления и ще имашъ една пълна илюстрация на нашето окаяно положение!... Пусто човѣчество!... Боже, вразуми ни!... Вѣрвай ме, като че ли нѣщо ме притиска....

Доближихме до хана, събрахме се и съ други хора, та Г-нъ Т. се принуди да млъкне.

На утрѣшния день, — Прѣображение, кога осветяватъ гроздието — голѣмичкото момченце се разболѣ. Роди-

телитѣ се прѣкъснахѫ отъ страхъ. Двама военни лѣкаря дойдохѫ отъ лагера, и по съвѣтитѣ имъ мoитѣ случайни познайници още сѫщия день заминахѫ съ единъ фаетонъ всички за Пловдивъ.

* * *

Подиръ 3 — 4 дена получихъ по сѫщия фаетонджия ключоветѣ на стаитѣ и писмо съ черни краища. Г-нъ Т. ми пишеше, че дѣтето се поминало и майката отъ скърбь опасно се поболила. Съгласно молбата му, събрахме огромния багажъ и го испратихме назадъ въ Пловдивъ.

БОГИНЯТА МИ.

(Отъ Гете).

—▬—

На коя безсмъртна
Се слѣдва да дамъ азъ
Най-първата честь?
Съ никого не спорѭ,
Нъ азъ ѭ отдавамъ
На вѣчно подвижната,
Винаги нова
И чудна щерка
На вишний Иовъ, —
На милото негово
Наскутно отроче,
Фантазия.

Че ней е дарилъ онъ
Сички прищѣвки,
Които инъкъ
Само за себе
Е задържалъ
И се любува
На лудната недна.

Съ рои овѣнчана
Тя може да стѫпи
Съ бѣлий кремъ у рѫцѣ
Въ цвѣтното долье;

На лѣтнитѣ птици
Тя заповѣдь дава.
И съ устни пчелини
Тя сучи росата.
Ленохранителна
Отъ нѣжний цвѣтъ.

Или на коне
Съ лѣтяща коса
И погледи прачи.
Да хвърка тучица
Изъ вѣтроветѣ.
Край скалитѣ стръмни
И хилядоцвѣтна
Катъ утро и вечеръ.
Сѐ пролѣтлива
Катъ лунитѣ зраци.
Да се показва
На смъртнитѣ насъ.

Да хвалимъ сина
Отеца нашій.
Прѣстарая, вишний.
Що далъ такава
Неповѣхлива
Красна съпруга
На смъртний человѣкъ!

Че само съ насъ ѭ
Той съвокупилъ
Съ небесни връзки
И повелѣлъ ѝ
Да не избѣгва
Катъ вѣрна съпруга
Ни въ радость,
Ни въ скърбь.

Сичкитѣ други
Бѣдни народи
На тѣснородната
Прѣплодна земя

Се лутать и гоиктъ
Въ мрачнитѣ сласти
И скрьбни болезни
На мигновенния
Прѣграденъ животъ,
Прѣгърбени въ бѣдность
Подъ тежкий яремъ.

Нъ намъ е дарилъ онъ,
О радость велика,
Най-вихрата своя
Разгалена щерка.
Любезно ѭ вие
Срѣщнете катъ либе,
Отдайте ѝ почесть
На домакиня!

А дъртата нейна
Свекърва мѫдрость
Да не би нѣкакъ
Да ми обиди
Тъзъ нѣжна душица!

Нъ азъ ѝ познавамъ
Постарата нейна,
По-кротка сестра,
Тихата моя
Приятелка:
О дано чакъ съ пламика
На моя животъ
Ме тя оставѣше,
Прѣхарната тая
Двигателка наша,
И утѣшителка,
Надѣждата!

Прѣведе *П. Д. Вълсвъ.*

ПРАКТИЧНА.

Очеркъ изъ столичния животъ.

От *Г. Х Бонев.*

Майското слънце усмихнато се втурна въ спалнята на Григоръ Нехойова и расфърля златнитѣ си лъчи най-напрѣдъ по щастливото лицѣ на нейний стопанинъ. Буденъ отъ по-рано, той радостно скочи отъ леглото си, протри сънитѣ си очи, намѣтна се съ едно вехто пардесю и весело хвана да се расхожда назадъ-напрѣдъ, като напѣваше съ половинъ гласъ една обична своя пѣсень. Той бѣше хубаво спалъ прѣзъ нощьта, сънувалъ още по-хубави сънища и сега на яве се чувствуваше още по-расположенъ, още по-щастливъ . . .

Защото, ето четири дни вече какъ е той сгоденъ.

Па и годеницата му е млада и хубава мома, интелигентна госпожица, образована, както сѫ образовани всичкитѣ по-отборъ столични дѣвойки, тя го люби отъ все сърдце и той нея не по малко люби, има си той собствена кѫща, порядъчна плата и нѣколко хиляди лева готови парици въ банката, — животътъ имъ, слѣдователно, е осигуренъ за вѣкога и тѣ ще живѣѭтъ до нѣмай-кѫдѣ спокойно и благополучно.

Цѣлъ часъ Нехойовъ се облича и вѫртѣ прѣдъ огледалото, догдѣ да остане напълно доволенъ отъ външний си изгледъ. По-напрѣдъ той не обрѫщаше твърдѣ внимание на тоалета си, но сега, като годеникъ, трѣбва да е вѣкога прѣмененъ, — да прилича на такъвъ.

Най-послѣ, около десеть часътъ, слѣдъ като си направи и утрѣнната закуска, той излѣзе изъ кѫщи и се опѫти къмъ

Панаховото кафене, за да чете вѣстници. Имаше отпускъ за единъ мѣсецъ, та за канцеларията нѣма и помисъль сега.

Но по пжтътъ Нехойову доде една внѣзапна мисъль, която го застави да трепне отъ радость. Не бива ли той, ей сега, тая минута да отиде у годеницата си? Защо не, отговори си безъ колебание Григоръ, днесь е дѣлникъ, рано, за на гости врѣме твърдѣ неудобно, но нали той има право сега да ходи при годеницата си, когато иска, нали трѣбва да влиза въ тѣхната кжща, като у дома си? Това е твърдѣ естественно и просто.

И той зави изъ една друга улица и бърже се отправи къмъ домътъ на годеницата си. Сега мислитѣ му бѣхж заети съ прѣдстоящето свижданье, какъ ще го посрѣщне Иванка, какъ ще му се засмѣе и ще го погледне мило въ очитѣ, какъ ще си говорятъ тѣ сѣднали единъ до другъ, уста до уста.... Какъ ще му говори тя за любовь и той ще я слуша съ биюще отъ драгость сърдце.... Всичкитѣ тѣзи блаженни за единъ годеникъ прѣдставления, Нехойовъ прѣкарваше прѣзъ умътъ си и още много други, кои отъ кои по задоволителни.

Слѣдъ десетъ минути врѣме, той въ най-приятно расположение на духътъ си и съ прѣ-блаженна усмивка на устата, отвори уличната врата на Иванкини и тържественно закрачи изъ двора.

На стълбната врата нѣма нужда да чука; тя бѣше полуотворена. Той влѣзе въ антрето. Тамъ видѣ на закачкитѣ една дамска пелеринка и черна омбрела, каквато Иванка нѣмаше. Позна, че има нѣкоя гостенка. Тръгна къмъ гостната стая, вратата сжщо отворена и тамъ нѣма никой. Дори когато влѣзе, незабѣлѣзанъ отъ никого, той чу въ съсѣдната стая, която се съединяваше съ гостната съ врата, гласътъ на годеницата си и още единъ непознатъ нему женски гласъ, който тъкмо въ тая минута звучеше на сърдитъ тонъ.

Говореше се нѣщо сериозно. Иванка нѣщо каже, непознатата се ту засмѣе, ту срогичко поиска да я не прѣсичатъ. Григоръ се облада отъ едно силно любопитство, да узнае що се говори, ако и да знаеше че подслушванието е грѣхъ непростимъ. Но отъ друга страна, като си помисли, че той трѣбва вече да се интересува отъ всичко, каквото интересува или вълнува и Иванка, мисленно оправда поведението си въ тоя случай и си позволи да застане близо до вратата, задъ която ставаше разговора, и той почна съ напрѣгнато внимание да се вслушва . . .

— Защо да крия, като го необичамъ, отговаряше въ тоя моментъ Иванка на единъ въпросъ, когото Нехойовъ не бѣше сварилъ да чуе. — Стойкова любя и повече нищо. Къмъ него чувствувамъ влечение, той лѣжи на сърдцето ми. Нехойовъ е добъръ и приятенъ мѫжъ, но . . .

— Тогава защо му подаде рѫката си, попита непознатия гласъ, кой те насилва да се сгодишъ съ него? да му бѣше отказала и свършено.

— Не ме е насилвалъ никой, спокойно отговори Иванка, въ такива случаи азъ съмъ способна да постѫпвамъ самостоятелно. Азъ сама рѣшихъ годежътъ и дадохъ дума Нехойову. Тъй ми диктуваше здравия разумъ да направя.

— Не разбирамъ, какъвъ е тоя здравъ разумъ, иронично каза гостенката, — да свързвашъ живота си съ човѣкъ, когото не обичашъ и да мислишъ, че постѫпвашъ разумно. Какъ да си обясня това?

— То не е мѫчно за обяснявание, внушително каза Иванка, работата е тукъ, че азъ отдавамъ значение не толкова на любовьта, а на нѣщо друго, безъ което съпрузитѣ по не могътъ. Стойковъ е бѣденъ, ето гдѣ трѣбва да се търси обяснението на моята постѫпка съ Нехойова. Обичамъ Стойкова, но не могѫ да се оженя за него, защото нѣма да сме щастливи. Ще се боримъ вѣчно, може би, съ нужда и лишения. А пъкъ Нехойовъ е друго. Казвахъ ти, че той е богатъ чиновникъ, съ кѫща и петь хиляди готови. Па освѣнъ това, той е и такъвъ хриемъ, миренъ човѣчецъ, щото ще ме слуша въ всичко . . . Мисля даже, едва ли ще има нужда да се опростя съ любовьта си къмъ Стойкова, който може . . .

Тукъ Иванка сниси гласътъ си до толкова, щото Нехойовъ, при всичко че спрѣ и дишанието си, за да чуе нѣщо повече за Стойкова, не можа да улови нито една ясно изговорена дума, която да му обясни бѫдащето поведение на Иванка и като законна жена . . . Той чу само сплнията смѣхъ на гостенката и Иванка, който се разнесе изъ стаята гдѣто се говореше, слѣдъ двѣ минутно шушненье . . .

— Както се види и ти ще направишъ като госпожа Д., каза слѣдъ малко гостенката, — и тя се ожени тъй, не по любовь, но сега е повече отъ щастлива. Тя носи най-хубавитѣ дрехи и накити, има множество познати и поклонници, живѣе въ изобилие и не е лишена отъ никакви удоволствия. Мѫжътъ ѝ е простакъ и неодѣланъ — не знае двѣ думи да

каже въ порядъчно общество, но нали е на висока служба и зима много пари?...

— Именно това е важно, каза Иванка, окуражена отъ думитѣ на гостенката, не е работа да се женимъ по любовь, и да сме голи. Да гледамъ азъ по-долни госпожи — много и безъ никакво въспитание даже — да носѭтъ и да плуватъ въ удоволствия, а азъ да взема единъ бѣднякъ, който да не може и една рокля на годината да ми направи. Благодаримъ тогава на такава любовь.

— Както и да е, но жално е за такива господиновци, като твоятъ Нехойовъ, който е може би напълно увѣренъ, че го любишъ, каза съ по сериозенъ тонъ гостенката, какво ли си мисли бѣдниятъ, добави тя, че ти горишъ по него...

— Не знаешъ какъвъ е глупакъ, съ смѣхъ рѣче Иванка, като доде у дома и сѣдне да приказва ... за друго не говори човѣкътъ, а само за любовь. Распитва ме, прѣдизвиква ме по нѣколко пѫти да повтарямъ, че го любя, че не могѫ да живѣѭ безъ него и други подобни интересни глупости.

— А ти? попита гостенката.

— И азъ му отговарямъ, както той желае, отвърна Иванка, какво да сторя, правя му удоволствие. Нека вѣрва и да се въсхищава.

Веднага слѣдъ тия думи на Иванка, повдигна се лекъ шумъ въ стаята, дѣто ставаше разговора. Гостенката си тръгваше. Нехойовъ усѣти това и полека се отдърпна на другий край въ стаята до канапето, гдѣто сѣдна. Той бѣше растревоженъ, сърдитъ, цѣлото му тѣло трепереше отъ ядъ Прѣзъ умътъ му смѣшно се носеше мисъльта да излѣе този си ядъ възъ Иванка и да ѝ даде да разбере, че той не е такъвъ „хрисимъ човѣчецъ“, за какъвто го тя прѣдстави прѣдъ гостенката си, но веднага слѣдъ тая мисъль се испрѣчи друга и му каза, че той още нѣма тия права надъ Иванка, щото да може да я укори. Но и благодарение, че той не е облѣченъ съ такива права спрѣмо Иванка ... Инакъ, насмалко щѣше да се вплете въ опасната мрежа на тази още по опасна лицемѣрка. Така си мислеше Нехойовъ и нему сега не оставаше друго, освѣнъ да благодари на случая, който му изяви нравственнитѣ качества на Иванка — на тази Иванка, съ която той мислѣше да прѣкара най-щастливъ животъ.

Какво разочарование!

Слѣдъ три минути, вратата отъ къмъ стаята, която се съединяваше съ тази, гдѣто бѣше Нехойовъ, се отвори. На прагътъ се показахѫ непознатата, а слѣдъ нея Иванка. Като видоха Нехойова, тѣ трѣпнахѫ. Не очаквахѫ такава изненада. Иванка измънка едно „ахъ!“ смути се и гостенката по това, позна, че годеницата е говорила за годеникътъ при негово присѫтствие... А Нехойовъ седѣше неподвижно и съ строго устрѣменъ погледъ у Иванка, слѣдеше за нейнитѣ движения.

Нѣмата сцена трая тъй цѣла минута. Първа се свѣсти гостенката и видѣ, че не е вече мѣстото ѝ тукъ да стои повече. Тя отмина Нехойова, поклони му се като непозната и се опѫти къмъ дрѣхата си въ антрето. Иванка направи едно движение съ устнитѣ си, искa нѣщо да каже, но не можа; като че камъкъ бѣ засѣдналъ въ гърлото ѝ. Тя пристѫпи къмъ Нехойова, протегна си рѫката за да се здрависа, но веднага я оттегли назадъ, стигна гостенката, която бѣше вече на излизанье, извика ѝ дрезгаво сбогомъ и се върна при годеникътъ си.

Нехойовъ все не повдига глава и сѣди мълчишката ужасно намръщенъ. Иванка сѣдна на срѣща му, направи едно усилие за да се успокои и съ прѣсилена любезность каза:

— Одавна ли си тука Григорчо? Защо се необадишъ... И азъ като никога да те не чуя.

Нехойовъ печално се засмѣ, устрѣли Иванка съ единъ строгъ погледъ и бърже отговори.

— Тукъ съмъ отъ когато ти расправяше, че съмъ хрисимъ човѣчецъ, който ще те слуша въ всичко. И... заради когото ти нѣмало нужда да се отричашъ отъ любовьта си къмъ Стойкова. На ли вѣрно прѣдавамъ вашитѣ думи, почитаема госпожице?

„Почитаема госпожице“ глухо повтори Иванка и тѣзи думи замръзнахѫ на устата ѝ. Тя разбра вече ясно, че Нехойовъ е подслушвалъ почти цѣлия имъ разговоръ съ гостенката... Та какъ тя да не усѣти, кога е влѣзълъ Нехойовъ, тази проклета госпожа Р. оставила отворени вратата, па и другъ нѣма въ кѫщи освѣнъ тѣхъ двѣтѣ...

Каква глупава случайность!...

Повече отъ петь минути Иванка и Нехойовъ се гледатъ, въздишатъ и не почватъ никакъвъ разговоръ, — нѣма що да се говори.

И догдѣто Иванка мислѣше и си блъскаше главата за да скове нѣкой планъ, съ помощьта на който да си повърне Нехойова, послѣдниятъ бърже стана, взе си шапката и на излизанье каза:

— И тъй госпожице, сбогомъ за всѣкога. Ще храня за васъ отлични въспоминания, но повече отъ това — нищо. Добрѣ че чухъ вашитѣ думи днесь... Тѣ не сѫ лоши — показватъ само до колко вий сте практична — но все съ тази ваша практичность нѣмаше да сме щастливи. Прощавайте!...

Иванка стоеше като гръмната. Тя нищо не отговори и стоя тъй закована на мѣстото си, до гдѣ Нехойовъ бѣше вече на улицата. Послѣ тя трѣпна, огледа се наоколо си, дори сега видѣ ужасния резултатъ отъ непрѣдпазливостьта си и заплака... — Горчиво заплака.

София, Априлий 1895 г.

СЕМКО СУРОВИЧКОВЪ,

ЕДИНЪ ПРЕТЕНДЕНТЪ НА БЪЛГАРСКИЯ ПРѢСТОЛЪ ВЪ 1840 ГОД.

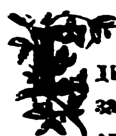динъ день дойде при мене стариятъ Михайловски, да попита за нѣкоя своя работа. Тъкмо по онова врѣме бѣхъ намислилъ, да се отнесѫ лично къмъ нѣкои наши „ветерани“ за два-три въпроса по възражданнието, които ме интересувахѫ, та за това съ радость посрѣщнахъ случая, който ми се даваше, да захванѫ своитѣ interviews съ единъ отъ най личнитѣ наши стари дѣйци. Между другитѣ любопитни данни, които той ми съобщи за своето прѣбиванние въ Атина и въобще за българската колония въ гръцката столица около 1840 година, останалъ ми е особенно въ ума единъ курiозенъ анекдотъ, който ще се постарая да расказѫ по бѣлѣжкитѣ, които си направихъ, щомъ излѣзе старецътъ отъ стаята ми. Той обѣща самъ да го опише и съ по-голѣма подробности, обѣща се да захване и своитѣ мемуари, но смъртьта, за жалость, му попрѣчи.

Въ първата третина на настоящия вѣкъ въ Атина дошелъ съ кожухари, които бѣгали отъ България, защото било се чуло че ще взиматъ войска и отъ българетѣ, нѣкакво си чираче, на име Семко Суровичковъ.

Кожухаритѣ поседели нѣколко врѣме въ Атина, но — не извѣстно по каква причина — скоро се изселили и заминали за Александрия. Семко обаче останалъ въ Атина и, Богъ знае какъ и кога, станалъ типографъ. По едно врѣме нашъ Семко се запознава съ една нѣмцойка, готвачка отъ кралевския дворецъ и какъ станало, какво станало, оженва се за нея и чрѣзъ нейна протекция — получава важна служба въ палата: да пали лампитѣ на краля Отона.

Това неочаквано щастие тъй тръспало нервитѣ на сиромаха Семка, кралевскиятъ луксъ, великолѣпието на кралевскитѣ приеми и гощавки тъй зашемадили неуравновесената му глава, щото скоро у него се появила колкото страшната, толкозъ и велика идея — самъ да стане царь, царь и самодържецъ „всѣмъ блъгаромъ и гръкомъ“. Да ли и въ случая съ тоя бѣденъ Семковъ нѣкой се е подигралъ и му е внушилъ грандиозния кроежъ, или Семко самъ отъ четение Паисиевата история или друго нѣкое патриотическо съчинение се е въодушевилъ, не се знае, толкозъ се помни, че една прѣкрасна сутринь Атинскитѣ жители останжли стжписани, като видѣли залѣпени по улицитѣ голѣми възвания, въ които нѣкой си Семко, „потомъкъ на славния царь Шишмана“ се прогласявалъ за български царь. Тревога въ полицията. Тръгватъ да държтъ прокламациитѣ. Работата отива до ушитѣ на посланницитѣ. Михаиловски ме увѣряваше даже, че русскиятъ посланникъ Катакази, при едно посѣщение му се призналъ, че отдалъ важность на тая случка и рапортиралъ въ Петербургъ.

Научава се най-сетнѣ и Кралятъ. Разбира се, че дълго врѣме характерътъ на Семковата прокламация не можалъ да остане скритъ. Всички видѣли че ималъ работа съ маниякъ и омерически смѣхъ залѣлъ цѣла Атина

Великодушниятъ краль Огонъ се задоволилъ само да даде пжтя на сиромаха Семка. „Азъ такива голѣми хора, да ми палжтъ лампитѣ, не искамъ“ казалъ той — и заповѣдалъ да го уволнжтъ отъ придворната служба. Какво станжло послѣ съ нашия претендентъ, Михаиловски не помнеше. Вѣроятно ще е билъ пратенъ въ нѣкой домъ за умственно болни, но трѣбва скоро да се е билъ поправилъ, защото по едно врѣме Семко се озовалъ въ Болградъ, отъ гдѣто вече му се изгубва слѣдата.

Ш.

ИЗЪ МИНАЛИЯ ЖИВОТЪ НА „СЛАВЯНСКА БЕСѢДА“.

Отъ [illegible].

—▬—

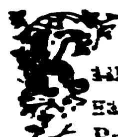

Казвате, господа, че Бесѣдата не напрѣдвала — падума нашия приятель Б[illegible]ъ. — Какъ да не напрѣдва? Вий знаете ли че каква разлика има между днешния салонъ на Бесѣдата и буфета при предишната градина, таквази разлика има между днешниятъ животъ на бесѣдното общество и този въ начало.

— Наистина, господинъ Б[illegible]ъ, разкажете нѣщо отъ миналия животъ на Бесѣдата — обади се единъ отъ компанията.

— Че да не [illegible] напрѣдъ? И врѣме нѣмамъ сега. Но, хайде, ще ви разкажа за единъ малъкъ епизодъ, па вий сами [illegible] има разлика между тогавашното и сегашното:

Тъй бѣше прѣди тринайсеть-четиринайсеть години, не помня [illegible] Бесѣдата [illegible] срѣщу Нова-го[illegible] [illegible] бѣше прѣ[illegible] Бесѣдата горѣ[illegible] Сега даже невѣ[illegible] че [illegible] дадохме балътъ [illegible] на буфета при [illegible] сръдненъ ор[illegible] [illegible] въ едно [illegible] че си подъ [illegible] [illegible] [illegible] тогава въ [illegible] [illegible] обществото:

„Славянска Бесѣда“ не бѣше само пустъ звукъ. Сега не е тъй . . . Впрочемъ, кой знай, ний възрастнитѣ сме винаги песимисти и миналото ни е все пò-мило. Весело бѣше наистина, но се случваха по нѣкой пжть такива диводии, че сърдце ми не дава да ги спомнямъ. Но обѣщахъ се да ви раскажа една случка, нѣма сега да се отказвамъ: по онова врѣме, господа, имаше между военнитѣ доста разгаленички офицерчета, сега като че поисчезнаха, сега виждамъ между тѣхъ образованички, въспитанички, но по онова врѣме — пази Боже! Скандалъ подиръ скандалъ. Сега прѣстанаха, а тогазъ, току чувашъ, че тогозъ били въ кафенето, на оногозъ вадили шашки въ шантана — ей таквизъ! Диводии! . . . Вчерашно хлапе, турило златни копчета, запасало сабя — не можешъ да му излѣзешъ на срѣща. Бре стой! И азъ съмъ човѣкъ! — Йокъ ти си мужикъ! — Гледай ти кюлхане н'едно! Тогава още „Ваше благородие“ имъ казваха солдатитѣ. Савичката ги цѣреше тѣхъ хубавичко, ама има ли всѣкой неговитѣ желѣзни мускули. . .

Сега да ви кажа за случката: веселимъ се ний, танцуваме; по едно врѣме около полунощь, виждамъ азъ, вмъкватъ се въ салончето отъ задния входъ двама офицери, подпоручикъ Носовирковъ и прапорщикъ Лимончиковъ, пияни като английски матрози. Кой знай отъ каква оргия се завръщаха! Влизатъ тѣ, господа, съ шапки, исправятъ се почти врѣдъ салона и почнатъ съ замъглевени очи да изглеждатъ нахално всичкитѣ дами нарѣдъ и си фъфлятъ помежду си. Танцитѣ спрѣха. Настжпи малъкъ антрактъ прѣдъ полунощь, щѣше да се почне лотарията. (И тогава имаше лотария). Публиката се настани около маситѣ да закусва. Двамата офицери накараха грубо единъ служитель да имъ дотътри маса насрѣдъ салончето; сѣднаха тѣ и Носовировъ колкото му сила държи почна да удря по масата.

— Ей, ти, ела тука бре! — вика той служителя съ пригракналъ гласъ. — Остави онѣзи тамъ другитѣ, при мѐнь ела като те викамъ. Дай тука една б . . б . . бутилка ш . . . шампанско, чувашъ ли? Ш . . . шампанско! Скоро!

Направи той своята поржчка и изгледа надменно цѣлата публика, като че публиката трѣбва да остане съ отворени уста прѣдъ неговото умно „ш . . . шампанско“.

Донесоха имъ бутилката, исхвръкна съ гръмъ затулката и шипящата влага се запѣни въ кристалнитѣ бокали. Офицерчетата полуразлѣгнати на столоветѣ си, съ кракъ върху кракъ,

задимиха цигари и почнаха да срѣлятъ презрѣние върху окръжающата ги публика, ако погледътъ имъ падаше врьхъ нѣкой мъжъ; или се силяха да изобразятъ масленъ погледъ, ако окото имъ падаше върху дама. Всѣко тѣхно движение бѣше провокация, тѣ като че искаха да кажатъ на публиката: „А бе защо не дойдете да ни дръпнете единъ бой?"... По едно врѣме, господа, виждамъ азъ — става подпоручикъ Носовирковъ, стола се търколи задъ него, — той се обърща и изглежда стола усмихнато, но при туй обрьщание и той самъ щѣше да се строполи върху стола, ако не бѣше си растворилъ нозѣтѣ да запази равновѣсие; той се сепна и когато поглѣдна напрѣдѣ си очитѣ му случайно се срѣщатъ съ погледътъ на една дама, която едва сдържеше усмивката си. Кой знай какъ си е истълкувалъ офицерина този усмивка: той напълнива двата бокала, като разлива съ растрепѣрени ръце задъ краищата, взема чашитѣ и като пристъпва къмъ дамата, подава ѝ съ една възмутителна дързость бокала: „На, ш... шампанско, з.. за ваше здравье!". Госпожата бѣше една умна жена. „Благодаря — каза му тя — азъ съмъ здрава, но вий изглеждате да сте боленъ." — „Е, тогазь, дай да се ч... чукнемъ!"....

Азъ неможахъ по вече да се сдържа, спустнахъ се къмъ офицерина и като го хванахъ съ два пръста за ръкава,— вий виждате, че Господь ми е далъ силица — съ единъ замахъ го дотътрихъ и го сложихъ на стола му. Какво?! Що! Мужикъ! Развика се онуйти момче и бърка да вади шашка, на и прапорщика, и то, изведнажъ за сабята се хваща. Азъ имъ казахъ тихичко, но рѣшително, гдѣ ще строша шашкитѣ имъ, ако се осмѣлятъ само да ги истеглятъ и си сложихъ ръката върху единъ тежъкъ столъ. И прѣдставете си, — тѣ млъкнаха. Видѣха съ кого иматъ работа... Почна се лотарията, слѣдъ туй пакъ танци, завъртѣ се балътъ, възстанови се веселбата. Кога сѫ се измъкнали офицерчетата, — азъ не забѣлѣзахъ. Свърши се балътъ, излизамъ азъ съ жена си прѣзъ градината: въ ръцѣ държа една ваза и една мастилница желѣзна — отъ лотарията ми се паднаха. Вървимъ си така, тихичко, излѣзохме на улицата срѣщу двореца: по едно врѣме като исплюща единъ камшикъ по врата ми — звѣзди ми свѣтнаха прѣдъ очитѣ. „Варди се!" — извика жена ми. Доде да се обърна — плясъ! Още единъ камшикъ по гърба ми. Взирамъ се — офицерчетата! Носовирковъ и Лимончиковъ! Че като грабвамъ вазата — бухъ едного, мастилницата — бухъ другиго; тѣ обърнаха гърбъ, погнахъ ги —

когó настигнахъ, незная, ама едно таквозъ текме му истипарихъ, трѣбва и днесъ да го помни, ако е живъ.... Посмегчиха се вече тѣзи въсточни бабантлъци. Кажете, господа, можете ли да допустнете, че е възможенъ днесь за днесь такъвъ скандалъ въ Бесѣдата. И мислите, че малко е спомогнала Славянската Бесѣда за смегчението и облагородяванието на нравитѣ. Сега не подпоручикъ, ами и генералъ като влѣзе въ салона, съ респектъ влиза. Право казва единъ отъ васъ, че сега:

Славянска Бесѣда е мирна ограда
За дружба сърдечна, за чиста услада,
Страстьта тукъ нѣмѣй.

Тукъ Българинъ съ Сърбинъ и Чехъ съсъ Словакъ,
Хърватинъ съ Словенецъ и Русинъ съ Полякъ
По братски живѣй.

Бѣди ли, тъги ли сърдце ти налѣгатъ,
Ил' бури житейски душата ти стѣгатъ —
Бесѣдата знай.

Ще найдешъ покой или въ рѣчь сладкодумна,
Ил' въ братския кръгъ въ веселба многошумна,
Тъга тукъ не трай.

За знанье ли жажда, Славянино, сѣщашъ —
Тукъ книги те чакатъ, приятели срѣщашъ —
Развивай умътъ.

Ил' търсишъ ти шумъ, развлечения свѣсни —
Тукъ музика има, и танци и пѣсни —
Насищай слухътъ.

Дойдете, Славяне, сплотете се братья,
Въ този мирния храмъ, въ тѣзи чисти обятья,
Тукъ има животъ.

Сбогомъ, господа. — Сбогомъ, господинъ Бомбàрдекъ.— Тази година ще се качимъ ли на Мусалла? — попита весело на излизание Бомбàрдекъ. — Разбира се. То се знай. О, да, да! — извика въодушевено компанията.

Apropos, господа — каза Б[illegible]р[illegible]къ на [illegible] — [illegible] день една бѣдна вдовица [illegible], че не дала дъщеря си да се учи за шивачка, а я [illegible] та я направила учителка. „Да бѣше отишла въ странство да се учи, можеше би [illegible] да я прокопсати честьта, та нѣкой пакъ даже въ Славянска Бесѣда да пѣе."

Разбирате ли, господа? Даже въ Славянска Бесѣда! Видите ли какъ нашето общество високо цѣни вече Бесѣдата! Съвсѣмъ!

София, 23 Мартъ 1896 г.

ПАВЕЛЪ ИОСИФЪ ШАФАРИКЪ.

Slavme slavně slávu Slávův slavných.

Янъ Колларъ.

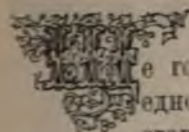е го кажа откровено: българската публицистика, все едно, политическа или научна, малко внимава, какво става по другитѣ славянски страни. Ако би, отъ врѣме на врѣме, нѣмало вѣсти отъ разни телеграфически агентури, то ние тукъ едва ли бихме знали че има още и други Славяни, камо ли да знаемъ за тѣхната история, за тѣхнитѣ съврѣменни по-видни писатели и за по-капиталнитѣ имъ литературни произведения. Българскитѣ научни списания въ своята библиографическа часть обявяватъ цѣли списъци и критики по разни нѣмски, французски, английски и пр. съчинения, нъ рѣдко, рѣдко става дума за съчинения славянски. Съ исключение на русската, другитѣ славянски литератури сѫ за насъ едва ли не сибилински, съ седемъ печати подпечатани книги.

За малкия словацки (или словенски, както самитѣ Словаци го казватъ) народъ, който компактно живѣе въ подкарпатската страна на северната Унгария, за него вече не се знае нищо. Малъкъ е, бѣденъ и незначителенъ е, поробенъ е, не тѣжи нищо на европейската мѣждународна теглилка, съ нищо нѣможе да помогне при рѣшаванието важни европейски въпроси, на пр. въсточния въпросъ — е, кой ще знае за него нѣщо. Но какъвъ и да е малъкъ, ничтоженъ, потъналъ въ духовно робство, сто пѫти по-грозно отъ турското, той притѣжава единъ

удивителенъ, богатъ нравственъ и интелектуаленъ фондъ и изъ срѣдата му произлѣзоха мѫжье съ душевнитѣ продукти на които съ право може да се гордѣе не само Славянството, но и свѣтовната литература и наука.

Единъ отъ тѣзи мѫжье несъмнѣнно е Шафарикъ, патриарха на старата славянска история и славистика въобще. Тамамъ въ този юбилейния мѣсецъ на Бесѣдата ни се пада и се празднува изъ славянския миръ стогодишнината на неговото рождение, — неуже ли не заслужва въ нашата юбилейна сбирка, съвпадающа съ стогодишнината на Шафарика, да му се даде какво и да е скромно мѣсто. Поне азъ, като неговъ съотечественикъ, считамъ за свой дългъ това съвпадение въ нашия сборникъ да не остане не отбѣлѣжено. За жалость, азъ безъ малко отъ двадесетъ години стоя мимо литературното течение и нѣмамъ и врѣме и нужнитѣ литерарни срѣдства и помощи за по-дълбоко и по-обширно изучение прѣдмѣта. Азъ ще се задоволя съ една кратка бѣгла биография, като се надѣвамъ, че любезнитѣ ми читатели и тѣзи скромни рѣдове на драго сърдце ще приематъ*).

* * *

Въ гемерската столица **) въ северна Унгария, въ една тѣсна долинка, заобиколена съ стръмни високи гори, лежи скромно, мѫничко селце Кобелярово. Жителитѣ му още и днесъ сѫ коренни Словаци и числото имъ, спорѣдъ най-нови статистически данни, възлиза на 339 души. Тѣ, съ исключение на 20 католици и 6 евреи, сѫ лютерани или протестанти на тъй наречено аугсбурско вѣроисповѣдание. Въ това скромно село се е родилъ Павелъ Иосифъ Шафарикъ на 13-й Май 1795 г. Баща му Павелъ бѣше тамъ пасторъ (протестантски священикъ) и той, както и съпругата му Катерина, род. Каресова, бѣха първи, нѣжни и умни възпитатели на нашия Павелъ Иосифъ, който вече въ най ранинтѣ си години съ необикновени душевни дарби се отличаваше. Гимназиаленъ курсъ е свършилъ въ Рожнява и Добшина, градове сѫщо въ северна Унгария. Отъ 1810 – 1815 виждаме го като сту-

---

*) Горнитѣ рѣдове бѣха вече написани, когато забѣлежихъ, че списанията Бълг. Прѣгледъ (Книжка VI стр. 142) и Бълг. Сбирка (Книжка V стр. 545) съ нѣколко думи регистрираха Шафариковата стогодишнина.

**) Столица или жупа = български окрѫгъ, окрѫжие.

дентъ по теология, философия и право на лицея въ гр. Кежмаркъ въ списската столица у самитѣ поли на величествената висока Татра. Тамъ е обнародвалъ първитѣ си стихове (1814): „Tatranská Mûza s lýrou slovanskou,“ като сжщеврѣменно е захваналъ да събира простонародни словенски (словацки) пѣсни, които, обаче, чакъ 1823—1827 бѣха напечатани. Отъ Кежмаркъ Шафарикъ е заминалъ за прославения тогава университетъ въ Иена въ Германия, гдѣто, освѣнъ теология, посѣщаваше и прѣподавания по философия, история и филология. Тамъ е прѣвелъ Аристофановитѣ Облаци и Шиллеровата Мария Стюартъ. Отъ 1817—1819 билъ домашенъ учителъ въ една аристократическа фамилия въ гр. Пожунъ (Прешпорокъ на Дунава въ Унгария, недалеко отъ австрийската граница).

Нова, знаменита епоха въ живота на Шафарика захваща съ отиването му въ есеньта на 1819 година за директоръ на новооснованата автономна срьбска гимназия въ Нови-Садъ. Въ архивитѣ на околнитѣ сърбски монастири той намираше богати материали за своитѣ историческо-филологически студии. главнитѣ резултати на които бѣха съчинения, написани тогива още на нѣмски язикъ: „Geschichte der slavischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten“ (Pesth 1826, 524 стр. 8) и „Ueber die Abkunft der Slaven“ (За происхождението на Славянитѣ) (Ofen 1828, 212 стр. 8)

Въ 1822-а год. Ш. се ожени съ Юлия Амбрози. съ която той чакъ до края на живота си живѣше въ най нѣжно съпружество. Нъ то бѣше и края на безгрижния му животъ. Поради нездравия новосадски климатъ имаше постоянни боледования въ неговата фамилия. Въ 1823-а год. самъ Шафарикъ толкова се е разболелъ. че малко липсваше до катастрофа. Послѣдствията бѣха толкова лоши, че Ш. съвсѣмъ здравъ не бѣше вече никога.

Имаше и други неприятности. Макаръ че тогава всичкитѣ срѣдни и висши училища въ Унгария бѣха още латински, сиречь всичкитѣ прѣдмѣти прѣподаваха се исключително на латински язикъ, мадярската агитация бѣше се вече захванала и успѣваше толкозъ повѣче, че въ Виена съ голѣмо недовѣрие и страхъ гледаха на всичко славянско. Освенъ това въ 1825-а год. излѣзе правителствений указъ, спорѣдъ който се запрѣщаваше на православнитѣ, да държатъ протестанти като учители. Ш. бѣше принуденъ да се откаже отъ директорството и благодарение само на покровителството отъ непосрѣдствениото му православно

[illegible]

[illegible] Академията [illegible] Ханка и [illegible] Шафарика [illegible]

[illegible] Палацки. [illegible] отъ свѣтѣ [illegible] въ послѣдствие бѣше [illegible] литературенъ [illegible] трудове [illegible] Ш. [illegible] да знае [illegible] прѣдложе- [illegible] търгна за Прага [illegible] отъ съпругата му. двѣ дѣца[1] [illegible] отъ северо-унгарска словенска фамилия [illegible]. Въ Прага захваща нова. най важната епоха въ литературната дѣятелность на Шафарика.

Мисля че нѣма да бъде излишно, ако ще кажа тукъ двѣ три думи въ какво положение се намираше тогава чеш-

[1] Единия е покойния професоръ по химията на пражския университетъ Д-ръ Войтѣхъ Шафарикъ, другото бѣше дъщеря оженена въ послѣдствие за ческия литераторъ и министръ на просвѣщението Иосифъ Иречекъ. Извѣстния на Българитѣ Д-ръ Константинъ Иречекъ, сега професоръ на Виенския университетъ, е внукъ на Шафарика.

кото народно дѣло. Абдсолютисмъ и германизация бѣха сполучили материално и нравствено да истощатъ богатата нѣкогашъ и славна Чехия. Изъ градоветѣ владѣеше нѣмский язикъ. Народно съзнание нѣмаше никакво. Кой е писалъ още чешки, правеше го съ нѣмски букви. Аристокрацията, нѣкогашна гордость на чешкия народъ, напълно реакционерна и ренегатска. Духовно-народно възрождение струваше се невъзможно, немислимо. И пакъ се осѫществи. Чешкия народъ сътрѣсе веригитѣ на духовното робство, въ които вѣчнитѣ врагове на Славянството бѣха го оковали. То стана благодарение на онѣзи просвѣтени, учени, въодушевени мѫжье като Юнгмана, Ханка, Челаковски, Палацки и др., които съ една извънредна самоотверженность и юнашка бодрость захванаха да събуждатъ чешкия народъ отъ вѣковния душевенъ сънъ. Въ кружока на онѣзи мѫжье влѣзе и нашия Шафарикъ и завзѣ тамъ най-видно мѣсто.

Въ 1836—1837 год., съ помощьта на Чешката Матица (основана 1830) и съ помощьта, както се сега знае, и на славния Погодинъ, излѣзоха отъ печатъ „Slovanské starožitnosti“ (Славянски старини, 1014 стр. 8⁰), най обемното и най знаменито съчинение, въ което Ш., при употрѣбение на всичкитѣ тогава достѫпни нему източници, съ една рѣдка ученость и ясность, е изложилъ най старата тъмна, неизвѣстна, или отъ неславянскитѣ историци злѣ, даже и нарочно криво тълкувана история на славянското плѣме. То бѣше една огромна сензация която произведоха „Старинитѣ.“ Още въ 1836-а год. русската учена академия награди го съ златенъ медалъ. Старинитѣ веднага преведени на язици: русски, полски и нѣмски. Многобройни учени дружества и академии бърваха да изберать Шафарика за свой кореспондующъ или почетенъ членъ, като: Петербургската академия и Одесското археологическо дружество, Берлинската академия, National - Institution въ Washington, Мюнхенската академия, ученото дружество Естонско, русското географическо дружество, Харковския университетъ и пр. Австрийското пъкъ правителство, за да неостане и то на дирѣ, назначи този, дома и изъ цѣлата образована Европа прославенъ мѫжъ, назначи го — risum teneatis— за — цензоръ! Тогава безъ цензура въ Австрия нищо не се печаташе. Съ този духоубийственъ занаятъ възнагради виенското правителство Шафарика за неговитѣ епохални учени трудове! Ш., който освѣнъ реченета помощъ отъ своитѣ

ИЗЪ МИНАЛИЯ ЖИВОТЪ НА „СЛАВЯНСКА БЕСѢДА“.

Отъ Алеко Константиновъ.

Казвате, господа, че Бесѣдата не напрѣдвала — издума нашия приятель Бомбардевъ. — Какъ да не напрѣдва! Вий знаете ли че каквато разлика има между днешния салонъ на Бесѣдата и буфета при градската градина, таквази разлика има между днешнятъ животъ на бесѣдското общество и тоя въ начало.

— Наистина, господинъ Бомбардевъ, разкажете нѣщо отъ миналия животъ на Бесѣдата — обади се единъ отъ компанията.

— Че за кое понапрѣдъ? И врѣме нѣмамъ сега. Но, хайде, ще ви расказа за единъ малъкъ епизодецъ, па вий сѫдете има ли или нѣма разлика между тогавашното и сегашното:

Туй бѣше прѣди тринайсеть-четиринайсеть години, не помня точно; давахме ний, Бесѣдата то есть, балъ срѣщу Нова-година. Вий сте още дѣца, по това врѣме всички сте били пръснати изъ Европа по учение; вий заварихте Бесѣдата горѣ-долу уредена, но какво бѣше въ началото! Сега даже невѣроятно ще ви се види, като ви кажа, че ний давахме балътъ, за който е думата, въ мизерничкото салончение на буфета при градската градина. Тогава нѣмаше още салоненъ струненъ оркестръ. Хохола като се заврѣше съ своитѣ музиканти въ едно кюше, че като запръщятъ трѫбитѣ, ще помислишъ, че си подъ стѣнитѣ на Иерихонъ. Но незнамъ какъ, като че по-весело бѣше тогава, по-весело и по-одушевено. Идея имаше тогава въ дружеството, господа, и таази идея въодушевяваше обществото;

„Славянска Бесѣда“ не бѣше само пустъ звукъ. Сега не е тъй... Впрочемъ, кой знай, ний възрастнитѣ сме винаги песимисти и миналото ни е все по-мило. Весело бѣше наистина, но се случваха по нѣкой пѫть такива дивотии, че сърдце ми не дава да ги спомнямъ. Но обѣщахъ се да ви раскажа една случка, нѣма сега да се отказвамъ: по онова врѣме, господа, имаше между военнитѣ доста разгаленички офицерчета, сега като че поизчезнаха, сега виждамъ между тѣхъ образованички, възпитанички, но по онова врѣме — пази Боже! Скандалъ подиръ скандалъ. Сега прѣстанаха, а тогазъ, току чувашъ, че тогозъ били въ кафенето, на оногозъ вадили шашки въ шантана — ей таквизъ! Дивотии!... Вчерашно хлапе, турило златни копчета, запасало сабя — не можешъ да му натѣвешъ на срѣща. Бре стой! И азъ съмъ човѣкъ! — Покъ ти си мужикъ! — Гледай ти кюлхане н'едно! Тогава още „Ваше благородие“ имъ казваха солдатитѣ. Савичката ги цѣреше тѣхъ хубавичко, ама има ли веѣкой неговитѣ желѣзни мускули...

Сега да ви кажа за случката: веселимъ се ний, танцуваме; по едно врѣме около полунощь, виждамъ азъ, вмъкватъ се въ салончето отъ задния входъ двама офицери, подпоручикъ Носовирковъ и прапорщикъ Лимончиковъ, пияни като английски матрози. Кой знай отъ каква оргия се завръщаха! Влизатъ тѣ, господа, съ шапки, исправятъ се почти вердѣдь салона и почнатъ съ замъглевени очи да изглеждатъ нахално венчкитѣ дами нарѣдъ и си фъфлятъ помежду си. Танцитѣ сирѣха. Настѫпи малъкъ антрактъ прѣдъ полунощь, щѣше да се почне лотарията. (И тогава имаше лотария). Публиката се настани около маситѣ да закусва. Двамата офицери накараха грубо единъ служитель да имъ дотътри маса насрѣдь салончето; сѣднаха тѣ и Носовировъ колкото му сила държи почна да удря по масата.

— Еой, ти, ела тука бре! — вика той служителя съ прип-дракналъ гласъ. — Остави онѣзи тамъ другитѣ, при мене ела като те викамъ. Дай тука една б.. б.. бутилка ш... шампанско, чувашъ ли? Ш... шампанско! Скоро!

Направи той свойта поржчка и изгледа надменно цѣлата публика, като че публиката трѣбова да остане съ отворени уста прѣдъ неговото умно „ш... шампанско“.

Донесоха имъ бутилката, исхвръкна съ гръмъ затулката и шипящата влага се запѣни въ кристалнитѣ чаши. Офицерчетата полуразтѣгнати на столоветѣ си, съ кракъ върху кракъ,

задимиха цигари и почнаха да срѣлятъ презрѣние върху окрѫжающата ги публика, ако погледътъ имъ падаше връхъ нѣкой мѫжъ; или се силяха да изобразятъ масленъ погледъ, ако окото имъ падаше върху дама. Всѣко тѣхно движение бѣше провокация, тѣ като че искаха да кажатъ на публиката: „А би защо не дойдете да ни дръпнете единъ бой?"... По едно врѣме, господа, виждамъ азъ — става подпоручикъ Носовирковъ, стола се търколи задъ него, — той се обърща и изглежда стола усмихнато, но при туй обрѫщание и той самъ щѣше да се строполи върху стола, ако не бѣше си растворилъ нозѣтѣ да запази равновѣсие; той се сепна и когато поглѣдна напрѣдъ си очитѣ му случайно се срѣщатъ съ погледътъ на една дама която едва сдържеше усмивката си. Кой знай какъ си е истълкувалъ офицерина този усмивка: той напълнва двата бокала като разлива съ растрепѣрени рѫце задъ крапщата, взема чашитѣ и като пристѫпва къмъ дамата, подава ѝ съ една възмутителна дързость бокала: „На, ш... шампанско, з.. за ваше здравье!". Госпожата бѣше една умна жена. „Благодаря — каза му тя — азъ съмъ здрава, но вий изглеждате да сте боленъ." — „Е, тогазь, дай да се ч... чукнемъ!"....

Азъ неможахъ по вече да се сдържа, спустнахъ се къмъ офицерина и като го хванахъ съ два пръста за рѫкава, — вий виждате че Господь ми е далъ силица — съ единъ замахъ го дотътрихъ и го сложихъ на стола му. Какво?! Що! Мужикъ! Развика се онуйти момче и бърка да вади шашка, па и прапорщика, и то, изведнажъ за сабята се хваща. Азъ имъ казахъ тихичко но рѣшително, гдѣ ще строша шашкитѣ имъ, ако се осмѣлятъ само да ги истеглятъ и си сложихъ рѫката върху единъ тежъкъ столъ. И прѣдставете си, — тѣ млъкнаха. Видѣха съ кого иматъ работа... Почна се лотарията, слѣдъ туй пакъ танци, завъртѣ се балътъ, възстанови се веселбата. Кога сѫ се измъкнали офицерчетата, — азъ не забѣлѣзахъ. Свърши се балътъ, излизамъ азъ съ жена си прѣзъ градината; въ рѫцѣ държа една ваза и една мастилница желѣзна — отъ лотарията ми се паднаха. Вървимъ си така, тихичко, излѣзохме на улицата срѣщу двореца; по едно врѣме като изплюща единъ камшикъ по врата ми — звѣзди ми свѣтнаха прѣдъ очитѣ. „Варди се!" — извика жена ми. Доде да се обърна — плясъ! Още единъ камшикъ по гърба ми. Взирамъ се — офицерчетата! Носовирковъ и Лимончиковъ! Че като грабвамъ вазата — бухъ единого, мастилницата — бухъ другиго; тѣ обърнаха гърбъ, погнахъ ги —

кого настигнахъ, незная, ама едно таквозъ текме му иступарихъ, трѣбва и днесъ да го помни, ако е живъ .... Посмегчиха се вече тѣзи всточни бабаитлъци. Кажете, господа, можете ли да допустнете, че е възможенъ днесь за днесь такъвъ скандалъ въ Бесѣдата. И мислите, че малко е спомогнала Славянската Бесѣда за смегчението и облагородяванието на нравитѣ. Сега не подпоручикъ, ами и генералъ като влѣзе въ салона, съ респектъ влиза. Право казва единъ отъ васъ, че сега:

Славянска Бесѣда е мирна ограда
За дружба сърдечна, за чиста услада.
Страстьта тукъ нѣмѣй.

Тукъ Българинъ съ Сърбинъ и Чехъ съсъ Словакъ,
Хърватинъ съ Словенецъ и Русинъ съ Полякъ
По братски живѣй.

Бѣди ли, тжги ли сърдце ти натѣгатъ,
Ил' бури житейски душата ти стѣгатъ —
Бесѣдата знай.

Ще найдешъ покой или въ рѣчь сладкодумна,
Ил' въ братския кржгъ въ веселба многошумна,
Тжга тукъ не трай.

За знанье ли жажда, Славянино, сѣщашъ —
Тукъ книги те чакатъ, приятели срѣщашъ —
Развивай умътъ.

Ил' търсишъ ти шумъ, развлечения свѣсни —
Тукъ музика има, и танци и пѣсни —
Насищай слухътъ.

Дойдете, Славяне, сплотете се братья,
Въ този мирния храмъ, въ тѣзи чисти обятья,
Тукъ има животъ.

Сбогомъ, господа. — Сбогомъ, господинъ Бомбардекъ.— Тази година ще се качимъ ли на Мусалла? — попита весело на излизание Бомбардекъ. — Разбира се. То се знай. О, да, да! — извика въодушевено компанията.

Apropos, господа — каза Бомбардевъ на излизание — онзи день една бѣдна вдовица съжаляваше, че не дала дъщеря си да се учи за пѣвица, а я омъжила та я поробила млада зелена. „Да бѣше отишла въ странство да се учи, може би щѣше да ѝ проработи честьта, та нѣкой пѫть даже въ Славянска Бесѣда да пѣе.“

Разбирате ли, господа? Даже въ Славянска Бесѣда! Видите ли какъ нашето общество високо цѣни вече Бесѣдата! Сбогомъ!

София, 23 Мартъ 1895 г.

ПАВЕЛЪ ИОСИФЪ ШАФАРИКЪ.

Slavme slavně slávu Slávův slavných.

Янъ Колларъ

Ще го кажа откровено: българската публицистика, все едно, политическа или научна, малко внимава, какво става по другитѣ славянски страни. Ако би, отъ врѣме на врѣме, нѣмало вѣсти отъ разни телеграфически агентури, то ние тукъ едва ли бихме знали че има още и други Славяни, камо ли да знаемъ за тѣхната история, за тѣхнитѣ съврѣменни по-видни писатели и за по-капиталнитѣ имъ литературни произведения. Българскитѣ научни списания въ своята библиографическа часть обявяватъ цѣли списъци и критики по разни нѣмски, французски, английски и пр. съчинения, нъ рѣдко, рѣдко става дума за съчинения славянски. Съ исключение на русската, другитѣ славянски литератури сѫ за насъ едва ли не сибилински, съ седемъ печати подпечатани книги.

За малкия словацки (или словенски, както самитѣ Словаци го казватъ) народъ, който компактно живѣе въ подкарпатската страна на северната Унгария, за него вече не се знае нищо. Малъкъ е, бѣденъ и незначителенъ е, поробенъ е, не тѣжи нищо на европейската мѣждународна теглилка, съ нищо нѣможе да помогне при рѣшаванието важни европейски въпроси, на пр. въсточния въпросъ — е, кой ще знае за него нѣщо. Но какъвъ и да е малъкъ, нищоженъ, потъналъ въ духовно робство, сто пѫти по-грозно отъ турското, той притѣжава единъ

удивителенъ, богатъ нравственъ и интелектуеленъ фондъ и изъ срѣдата му произлѣзоха мѫжье съ душевнитѣ продукти на които съ право може да се гордѣе не само Славянството, но и свѣтовната литература и наука.

Единъ отъ тѣзи мѫжье несъмнѣнно е Шафарикъ, патриарха на старата славянска история и славистика въобще. Тамамъ въ този юбилейния мѣсецъ на Бесѣдата ни се пада и се празднува изъ славянския миръ стогодишнината на неговото рождение. — неуже ли не заслужва въ нашата юбилейна сбирка, съвпадающа съ стогодишнината на Шафарика, да му се даде какво и да е скромно мѣсто. Поне азъ, като неговъ съотечественикъ, считамъ за свой дългъ това съвпадение въ нашия сборникъ да не остане не отбѣлѣжено. За жалость, азъ безъ малко отъ двадесетъ години стоя мимо литературното течение и нѣмамъ и врѣме и нужнитѣ литерарни срѣдства и помощи за по-дълбоко и по-обширно изучение прѣдмѣта. Азъ ще се задоволя съ една кратка бѣгла биография, като се надѣвамъ, че любезнитѣ ми читатели и тѣзи скромни рѣдове на драго сърдце ще приематъ*).

* * *

Въ гемерската столица **) въ северна Унгария, въ една тѣсна долинка, заобиколена съ стръмни високи гори, лежи скромно, мъничко селце Кобелярово. Жителитѣ му още и днесъ сѫ коренни Словаци и числото имъ, спорѣдъ най-нови статистически данни, възлиза на 339 души. Тѣ, съ исключение на 20 католици и 6 евреи, сѫ лютерани или протестанти на тъй наречено аугсбурско вѣроисповѣдание. Въ това скромно село се е родилъ **Павелъ Иосифъ Шафарикъ** на 13-й Май 1795 г. Баща му Павелъ бѣше тамъ пасторъ (протестантски священикъ) и той, както и съпругата му Катерина, род. Каресова, бѣха първи, нѣжни и умни въспитатели на нашия Павелъ Иосифъ, който вече въ най раннитѣ си години съ необикновени душевни дарби се отличаваше. Гимназиаленъ курсъ е свършилъ въ Рожнява и Добшина, градове сѫщо въ северна Унгария. Отъ 1810 — 1815 виждаме го като сту-

*) Горнитѣ рѣдове бѣха вече написани, когато забѣлежихъ, че списанията Бълг. Прѣгледъ (Книжка VI стр. 142) и Бълг. Сбирка (Книжка V стр. 545) съ нѣколко думи регистрираха Шафариковата стогодишнина.

**) Столица или жупа — български окрѫгъ, окрѫжие.

дентъ по теология, философия и право на лицея въ гр. Кежмаркъ въ спишската столица у самитѣ поли на величественната висока Татра. Тамъ е обнародвалъ първитѣ си стихове (1814): „Tatranská Můza s lýrou slovanskou," като сѫщевремѣнно е захваналъ да събира простонародни словенски (словацки) пѣсни, които, обаче, чакъ 1823—1827 бѣха напечатани. Отъ Кежмаркъ Шафарикъ е заминалъ за прославения тогава университетъ въ Иена въ Германия, гдѣто, освѣнъ теология, посѣщаваше и прѣподавания по философия, история и филология. Тамъ е прѣвелъ Аристофановитѣ Облаци и Шиллеровата Мария Стюартъ. Отъ 1817—1819 билъ домашенъ учителъ въ една аристократическа фамилия въ гр. Пожунъ (Прешпорокъ на Дунава въ Унгария, недалеко отъ австрийската граница).

Нова, знаменита епоха въ живота на Шафарика захваща съ отиването му въ есеньта на 1819 година за директоръ на новооснованата автономна срьбска гимназия въ Нови-Садъ. Въ архивитѣ на околнитѣ сърбски монастири той намираше богати материали за своитѣ историческо-филологически студии. главнитѣ резултати на които бѣха съчинения, написани тогива още на нѣмски язикъ: „Geschichte der slavischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten" (Pesth 1826, 524 стр. 8) и „Ueber die Abkunft der Slaven" (За происхождението на Славянитѣ) (Ofen 1828, 212 стр. 8)

Въ 1822-а год. Ш. се ожени съ Юлия Амбрози, съ която той чакъ до края на живота си живѣше въ най нѣжно съпружество. Нъ то бѣше и края на безгрижния му животъ. Поради нездравия новосадски климатъ имаше постоянни боледования въ неговата фамилия. Въ 1823-а год. самъ Шафарикъ толкова се е разболелъ, че малко липсваше до катастрофа. Послѣдствията бѣха толкова лоши, че Ш. съвсѣмъ здравъ не бѣше вече никога.

Имаше и други неприятности. Макаръ че тогава всичкитѣ срѣдни и висши училища въ Унгария бѣха още латински, сиречь всичкитѣ прѣдмѣти прѣподаваха се исключително на латински язикъ, мадярската агитация бѣше се вече захванала и успѣваше толкозъ повѣче, че въ Виена съ голѣмо недовѣрие и страхъ гледаха на всичко славянско. Освенъ това въ 1825-а год. излѣзе правителственний указъ, спорѣдъ който се запрѣщаваше на православнитѣ, да държатъ протестанти като учители. Ш. бѣше принуденъ да се откаже отъ директорството и благодарение само на покровителството отъ непосрѣдственното му православно

[illegible] пътуваши [illegible]

[illegible] чьоть.

[illegible] Прага [illegible] двѣ лица[1] [illegible] -унгарска сло- [illegible] най важ- [illegible] Шафарика.

[illegible] ще кажа тукъ [illegible] тогава чеш-

[1] [illegible] университетъ Д-ръ [illegible] за чешка лите- [illegible] Испѣтния на Българитѣ [illegible] университетъ, е внукъ на Шафарика.

кото народно дѣло. Абдсолютисмъ и германизация бѣха сполучили материално и нравственно да истощатъ богатата нѣкогашъ и славна Чехия. Изъ градоветѣ владѣеше нѣмский языкъ. Народно съзнание нѣмаше никакво. Кой е писалъ още чешки, правеше го съ нѣмски букви. Аристокрацията, нѣкогашна гордость на чешкия народъ, напълно реакционерна и ренегатска. Духовно-народно възраждение струваше се невъзможно, немислимо. И пакъ се осъществи. Чешкия народъ сътрѣсе веригитѣ на духовното робство, въ които вѣчнитѣ врагове на Славянството бѣха го оковали. То стана благодарение на онѣзи просвѣтени, учени, въодушевени мъжье като Юнгмана, Ханка, Челаковски, Палацки и др., които съ една извънредна самоотверженность и юнашка бодрость захванаха да събуждатъ чешкия народъ отъ вѣковния душевенъ сънъ. Въ кружока на онѣзи мъжье влѣзе и нашия Шафарикъ и завзѣ тамъ най-видно мѣсто.

Въ 1836—1837 год., съ помощьта на Чешката Матица (основана 1830) и съ помощьта, както се сега знае, и на славния Погодинъ, излѣзоха отъ печатъ „Slovanské starožitnosti“ (Славянски старини, 1014 стр. 8⁰), най обемното и най знаменито съчинение, въ което Ш., при употрѣбение на всичкитѣ тогава достъпни нему източници, съ една рѣдка ученость и ясность, е изложилъ най старата тъмна, неизвѣстна, или отъ неславянскитѣ историци злѣ, даже и нарочно криво тълкувана история на славянското плѣме. То бѣше една огромна сензация която произведоха „Старинитѣ.“ Още въ 1836-а год. русската учена академия награди го съ златенъ медалъ. Старинитѣ веднага преведени на языци: русски, полски и нѣмски. Многобройни учени дружества и академии бързаха да изберать Шафарика за свой кореспондующъ или почетенъ членъ, като: Петербурската академия и Одесското археологическо дружество, Берлинската академия, National-Institution въ Washington, Мюнхенската академия, ученото дружество Естонско, русското географическо дружество, Харковския университетъ и пр. Австрийското пъкъ правителство, за да неостане и то на дирѣ, назначи този, дома и изъ цѣлата образована Европа прославенъ мъжъ, назначи го — risum teneatis — за — цензоръ! Тогава безъ цензура въ Австрия нищо не се печаташе. Съ този духоубийственъ занаятъ възнагради виенското правителство Шафарика за неговитѣ епохални учени трудове! Ш., който освѣнъ речената помощъ отъ своитѣ

[illegible] не знаялъ нищо друго, бѣше принуденъ да приеме [illegible], за да прѣхрани себе и фамилията си.

Трѣбвало би да напълня цѣли страници ако би искалъ да изтъкна всичкитѣ исторически и филологически статии и съчинения, които излѣзоха изъ перото на Шафарика; за да не бѫда дълъгъ, ще се огранича само на нѣкои по любопитни [illegible]. Като пандантъ къмъ «Slovanské starožitnosti (1842), може да се счита съчинението «Slovanský národopis» малка (190 стр.), но спорѣдъ Юнгмана, «златна книжка, която всѣки Славянинъ би трѣбвало да я има при себе и да я знае въ паметьта си.» То бѣше една статистика на всичкитѣ славянски народи, черпана отъ най вѣрнитѣ источници, придружена съ етнографическа славянска карта.

Азъ тукъ припомнювамъ си единъ епизодъ отъ своя животъ. Бѣхъ ученикъ отъ V. или VI-й гимн. классъ, когато ми се падна да чета Slovansky národopis. Никога нѣма да забравя поразителното впечатление, което «златната книжка» направи на мене и на нѣкои отъ другаритѣ ми. Боже мой: 80 милионовъ народъ! И глежте картата, глежте съ червена, ако добрѣ помня, бѣя означенитѣ жилища на Славянитѣ: повече отъ половина на цѣла Европа! Колко не се въсхищавахме ние тогава! Въ какъвъ блѣсъкъ не ни се прѣдставяваше славянското бѫдуще! Отъ тогава изминаха се четиридесетъ години: гдѣ сме, какво правимъ, съразмѣрно съ милионитѣ на Славянитѣ и съ огромното пространство, което засѣляваме? Ахъ, въ тѣзи милиони, въ тѣзи маси нѣма сила, защото нѣма съгласие, нѣма общъ идеалъ, за жалость, нѣма ги още...

Шафарикъ още въ началото на 1836-а год. бѣше каненъ чрѣзъ куратора графа Строганова за профессоръ по славянската филология на московския университетъ; подобно прѣдложение бѣше му направено (1840) даже отъ пруското правителство, което искаше да учрѣди катедра за славянската филология на берлинския университетъ. Пруското правителство за да може да украси университета си съ славния Шафарикъ, остави му самъ да установи, каквито поиска, условия. Обаче Шафарикъ отклони и двѣтѣ, за него и тъй честити и материално тъй полезни прѣдложения. Той се е считалъ нравственно задълженъ спрѣмо приятелитѣ си, които го поддържаха; неговата единственна тиха амбиция бѣше, да стане профессоръ по славянската филология на пражския университетъ. Той самъ изработи проектъ за учрѣждение такава катедра и го поднесе на правителството

съ молба профессурата нему да бжде удѣлена. Но виенския кабинетъ, въ своя вѣченъ страхъ прѣдъ всѣки славянски вѣтрецъ, неможеше да се рѣши за осжществение проекта и го отлагаше отъ година на година. Обаче прѣдъ видъ на блѣскавитѣ прѣдложения, направени Шафарику отъ чужди правителства, и виенския кабинетъ осѣщаше, че за Шафарика трѣбва да се направи нѣщо. Но това „нѣщо“ пакъ бѣше мизерно. Шафарикъ бѣше назначенъ за извънрѣденъ кустосъ(!), по послѣ за библиотекаръ при императорската библиотека въ Прага. За славянската катедра при пражския университетъ рѣши се чакъ въ 1848-а година и Шафарикъ бѣ назначенъ профессоръ. Обаче той въ дѣйствителность отъ професурата никога не се е ползувалъ. Тогава изъ цѣла Европа имаше силно революционно движение, вълнитѣ на което достигнаха и до Прага. Покъсно, когато бурнитѣ талази утихнаха, Шафарикъ самъ се отказа отъ профессурата, ужъ по болѣсть, спорѣдъ други, за да направи мѣсто за приятеля си Челаковски, тогава профессоръ по Вратиславския университетъ въ Пруссия.

Шафарикъ постоянно съ обикновената си неуморимостъ работеше на литерарното поле. Много и неоцѣними сж неговитѣ учени трудове и изъ послѣдната епоха на живота му. На първо мѣсто може тукъ да се забѣлежатъ неговитѣ важни изслѣдвания по историята на глаголицата. Както въобще всичкитѣ славянски народи, тъй и Българитѣ, тѣхната история и языкъ, бѣха прѣдметъ на неговата чрезвичайно остроумна критическа анализа и азъ вѣрвамъ че не би било не умѣстно да се запознаемъ тукъ съ неговитѣ теории и изслѣдвания относително старата българска история и етимология. Но за таково нѣщо и врѣме и мѣсто нѣма. Шафарикъ първъ хвърли ярка свѣтлина въ тъмнината на най старитѣ врѣмена на Славянитѣ и съ необорими доказателства възстанови и утвърди тѣхната дрѣвность и автохтонностъ въ Европа. Той проектираше още много други важни учени прѣдприятия, за жалость не ги е свършилъ или даже не ги е захваналъ, най много заради печалното обстоятелство, че бѣше принуденъ да жертвува врѣме и си хаби силитѣ въ неблагодарни чисто механически цензорски и библиотекарски работи. Освѣнъ това въ послѣднитѣ му години къмъ усилено тѣлесно страдание се присъедини и страдание душевно. Той си въобразяваше че е прѣслѣдванъ, синътъ му отровенъ и неговата фамилия въ крайна бѣдность. Хванатъ отъ страшни мозъчни гърчове той единъ денъ (на 23-й

Май 1860) незабѣлѣженъ се е измъкналъ отъ домътъ си и потърси спасение отъ ужаснитѣ си телесни и душевни мѫки въ вълнитѣ на рѣката Вълтава, нъ бѣше щастливо уловенъ и живѣ още една цѣла година. На 26-й Юний 1861 год. прѣдаде Богу духъ великий гений славянски. —

За Шафарика имаше само едно мнѣние, — че той и като ученъ мѫжъ и като человѣкъ и характеръ стои високо, недостижимъ. Азъ немогѫ да се откажа отъ удоволствието да не цитирамъ тукъ нѣкои руски за него гласове. М. П. Погодинъ произнася се за Шафарика съ необикновенно въсхищение. Спорѣдъ него Ш. билъ първъ между славянскитѣ филолози; Старинитѣ му произведоха една рѣшителна реформация въ историята и турнха яка основа за специалнитѣ истории на славянскитѣ племена. Погодинъ съ истинска набожность слушаше Шафарика, какъ той, съ твърда вѣра въ Провидението, приказваше за високото прѣдназначение на славянския народъ. „Струваше ми се, че слушамъ гласъ отъ онзи свѣтъ, че прѣдъ менъ стои мѫжъ отъ апостолскитѣ врѣмена." — „Мѫчно человѣкъ може да си прѣдстави такава любовъ къмъ свой народъ при такава участие къмъ сѫдбата на всичкитѣ разни плѣмена". — Професоръ Грановски, който бѣ посѣтилъ Шафарика въ 1838-а год., пише: „Азъ незнамъ, на какво да се чуда повече при Шафарика, на голѣмата му ученость ли, или на великия му характеръ. Той не само е бѣденъ человѣкъ, но той въ буквална смисълъ на думата не знае съ какво ще се нахрани утрѣ. Ние се удивляваме на самоотверженностьта, съ каквато Нѣмцитѣ се прѣдаватъ на науката, а у Шафарика е това още по-удивително, понеже, освѣнъ бѣдностьта има още хиляди други, въ Германия непознати обстоятелства, които го натискатъ, и при всичко това той е спокоенъ и бодъръ." — Бодянски пъкъ пише Погодину: „Шафарикъ е за мене цѣла академия, цѣла библиотека, жива енциклопедия по всичкитѣ знания за Славянитѣ. Това азъ всѣки день имамъ случай да узнавамъ и когато си прѣдставя, колко го е то струвало при такива жестоки обстоятелства, недостатъци и прѣпятствия, той ме привежда въ недоумѣние. Такава дѣятелность, неуморимость, несъкрушимость и любовь къмъ прѣдмѣта си, такава търпѣливость азъ нигдѣ не съмъ намѣрилъ. Боленъ отъ страшенъ ревматизмъ той ни за единъ часъ не испуща перото и само когато сѣдне при масата за писание, той забравяше телеснитѣ си мѫки. Прибавете постоянни болѣсти въ неговата фамилия, недостатъка въ

най-неизбѣжнитѣ за живѣние нѣща и при всичко това постоянна, неизменна, сърдечна готовность да послужи кому съ какво може, и абсолютното отсжтствие на всѣка гордѣливость, надмѣнность или самолюбие — и всѣки отъ насъ неволно съ удивление ще гледа на този великъ мжжъ“.

Ето, какъвъ человѣкъ, гений и Славянинъ бѣше Шафарикъ.

Вѣчна му памѣть!

С. Я. Зихей.

НАШИТѢ АВТОГРАФИ.

Славянска Бесѣда въ стремлението си да подпомага взаимната връзка между славянитѣ въ българската столица, въодушевена винаги отъ общия високъ идеалъ на цѣлото славянство, рѣши да ознаменува петнайсетгодишния си празникъ покрай другото и съ едно нѣщо, което освѣнъ че ще бжде ново въ нашата литература, но въ сжщо врѣме ще потикне малко напрѣдъ идеята, която членоветѣ на това най-старо столично дружество сж имали винаги присърце: общославянско сближение. За тая цѣль Сл. Бес. се отнесе съ молба къмъ нѣкои отъ по-виднитѣ славянски дѣйци, поети и писатели да й проводятъ по нѣколко саморжчно писани реда. На тая молба се отзовахж повечето отъ поканенитѣ Господа и Сл. Бес. прѣдлага сега на българския свѣтъ юбилейния си сборникъ украсенъ съ девеtь автографи, отъ които ще се види не само писмото, но и нѣкои хубави мисли на тия славянски писатели. Кой не ще прочете съ въстрогъ напр тия златни думи на Пипина, общопознатиятъ у насъ руски литературъ-историкъ, думи отправени съ топло чувство къмъ братския му български народъ:

Очень радуюсь, что Славянская Бесѣда въ Софіи пожелала моего присутствія въ своемъ сборникѣ. По новѣйшимъ болгарскимъ изданіямъ я вижу, что не прерывается близость къ русской литературѣ и душевно желаю, чтобы, когда окончатся политическія тревоги (не хотѣлъ бы сомнѣваться, что онѣ лишь временныя), старое племенное и историческое преданіе отозвалось какъ новая нравственная связь: пусть въ желанномъ болѣе свѣтломъ періодѣ исторіи не забудется и ростетъ благотворное общеніе въ области науки, литературы и народныхъ идеаловъ.

Александръ Пыпинъ

Спб., мартъ 1895.

Драго ми е, че Славянска Бесѣда въ София е пожелала моето присѫтствие въ сборника си. По най-новитѣ български издания, виждамъ, че близостьта съ руската литература се не прѣкъсва и отъ душа желая, щото, кога се свършѫтъ политическитѣ тревоги (не бихъ искалъ да се съмнявамъ, че тѣ сѫ само врѣменни), старото плѣменно и историческо прѣдание да се развие въ нова нравствена врьзка: нека за напрѣдъ въ желанния по-свѣтълъ исторически периодъ се не забрави, а да расте благотворното общение между Руси и Българи въ наука, литература и народни идеали.

Ст.-Петербургъ, Марта 1895.

Александръ Пыпинъ.

Slované, bratři, jedné matky děti,
co řeč a písmo — nám jen lásky třeba
a budeme si rázem rozuměti

V Praze času 10. dubna 1895.

Jar. Vrchlický

Славяни, братя, дѣца отъ сѫща майка!
Що нѝ е дума и писмо! — Любовь, любовь ни трѣбва!
Съ любовь взаимна ще се разберемъ веднага.

Прага, 10 Марта 1895.

Яр. Врхлицки.

Kéž, drazí bratři, pomůže nám Bůh,
by jedno srdce byli jsme i duch,
a zlatou peruť nad hlavy nám schýlí!
Slovanstva nesmrtelný orel bílý! —

Adolf Heyduk

Дано, о братя, ни помогне богъ,
Съ душа и сърце да бѫдеме едно
И съ крила си да ни осѣни
Безсмъртния славянски бѣлъ орелъ.

Писекъ, 28 Априлъ 1895. **Адолфъ Хейдукъ.**

Snaga i slava naroda ne zavise od prostrane njegove domovine, ni od miljuna, koji govore njegovim jezikom; — i malen bo narod može da bude snažan i slavan, ako mu je narodni život prožet idejama napredka i čovječnosti a prodahnut vjerom u vječnu Pravdu.

Ljuba Babić
Šandor Gjalski

Силата и славата на единъ народъ не зависятъ отъ пространното отечество, нито отъ милионитѣ, които говорятъ сѫщи езикъ защото и малъкъ народъ може да бѫде и силенъ и славенъ, щомъ народниятъ му животъ е проникнатъ отъ идеи за напрѣдъкъ и човѣщина, щомъ е надъханъ съ вѣра и вѣчна правда.

Загребъ, 19 Априлъ 1895.

Люба Бабичъ (Шандоръ-Джалски).

Bulgari (Βουλγαροι) čili Volgari, dľa slovanskej Volgy (Βουλγα) tak pomenovaní, ktorých Procopius Caesariensis Hunami nazýva a Theophanes s Hunami stotožňuje, sú národom od koreňa slovanskými.

Fr. V. Sasinek

Българитѣ (Βουλγαροι = волгари), наречени тъй по славянската рѣка Волга, които Procopius Caesarensis нарича Хуни, а Theophanes ги идентифицира съ тѣхъ — сж народъ отъ коренъ славянски.

С. Кути (Словацко) 1895.

Фр. В. Сасинекъ.

O, nevesť! slavianske že národy
vždy ešte blúdia cestou svobody,
vždy ešte nie sú v stave rozoznať:
kde spása, kde smrť — kto vrah a kto brat!?

P. O. Hviezdoslav

О зла сждба! Славянскитѣ народи
Блуждаjжтъ още въ пжтя къмъ свобода;
Кога щжтъ, бѣднитѣ, кога ще разбератъ,
Кждѣ й спасението и гдѣ — смъртьта,
кой врагъ ни е, кой — братъ!?

С. Намѣстово (Словацко), 1895.

Р. О. Хвѣздославъ.

Pax detestata...

Mier našich dedín, mestské ticho miest
tak bôľne dotýka sa mojej duše!
Už i tá burza, nemajúc čo smiesť,
len tupo zmumle a zas ďalej kluše!
Bez odporu a boja, nemé stáda,
nás v jatku ženie sudby temná vláda...
Nie tragédiou je náš strašný bôľ —
v tej býva zápas, hrdé umieranie!
Nie seč, šibeň, galéra a kôl,
nie divých hnevov smelé hukotanie —
my mrieme, jak by podrezal nám žily,
krv zteká plano — a s ňou miznú sily...
Mier našich dedín, mestské ticho miest
ja nenávidím z celej, vrelej duše!
Ach kedy zahrmí surma, búrna zvesť:
že smrtný šíp už letí z hroznej kuše!
Ach kedy poplašných hlas čujem zvonov;
i hurrák práve branných millionov."

Svetozár Hurban Vajanský

PAX DETESTATA . . . *)

Тазъ тихость селска, този градски миръ дребнавъ
Тъй болно, жалобно душата ми досѣгатъ!
И бурята, що слѣдва безъ отпоръ
Устрѣмния си пжть и тя салъ тжпо екне.
Безъ противленье, безъ борба насъ, нѣми кат' стада,
Въвъ тъмна пропасть ни сждбата мрачна кара.

Не сж трагедия ужаснитѣ ни мжки —
Борба въвъ нея има съ горда умирачка!
Не мечъ, бѣсилка, окови и колъ,
Не дива ярость да те смѣло смачка;
Умираме като съ прорѣзана ний жила —
Кръвьта истича и съсъ нея чезне сила.

Тазъ тихость селска, този градски миръ дребнавъ
Отъ дънъ-душа си азъ ненавиждамъ.
Кога ще гръмне бурната внезапна вѣсть:
Че смъртна вѣчь стрѣла лѣти отъ страшенъ лжкъ!
Кога ще чуя буренъ екъ отъ звони —
Ура обржжени да викнатъ милиони!!

Т. Св. Мартинъ, Априлъ 1895.

Свѣтозаръ Хурбанъ Ваянски.

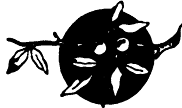

*) Омразенъ миръ. . .

Aforyzmy

Nie czynić dobrze biedzącym się ludziom potem, jest to czynić źle.

Gdy trudno — idź naprzód; gdy nisko, — patrz wysoko; gdy ciasno — umysł i serce rozszerzaj; — gdy boli — milcz i gotuj balsamy na rany ludzkie.

Nad niedolą narodu swego płakać i o niej śpiewać, nie dosyć. Trzeba jeszcze wielkim głosem wołać do niego, aby stał się lepszym, niż jest; bo wszystkie wołania nasze są gwiazdą swych przekonań.

El. Orzeszkowa

АФОРИЗМИ.

Да не струвашъ добро, когато трѣбва, значи да струвашъ зло.

Гдѣто е мѫчно — върви напрѣдъ; гдѣто е ниско — гледай високо; дѣто е тѣсно — умъ и сърце разшири; гдѣто боли — мълчи и туряй балсамъ на ранитѣ людски.

Надъ народната неволя да плачешъ и за нея да пѣешъ — не е доста. Трѣбва още съ голѣмъ гласъ да викашъ къмъ народа, за да стане по-добъръ, отколкото е: въ пѣснитѣ си той самъ носи звѣздата на сѫдбата си.

Гродно (Русска Полша), Априлъ 1895.

Ел. Оржешкова.

Срби и Бугари имају само један начин да покажу искрену и истиниту љубав према словенству, а тај је: да своје међусобне интересе доведу у сагласност. Докле год то не учине, љубав према словенству остаће гола декламација, реч без дела.

28/III 1895, у Београду

Ст. Новаковић.

Сърби и българи иматъ само единъ начинъ да покажатъ искрена и истинска любовь къмъ славянството, а той е: да приведатъ общитѣ си интереси въ съгласие. Докато не сторятъ това, любовьта имъ къмъ славянството ще си остане гола декламация, дума безъ дѣло.

Бѣлградъ, 28 Марта 1895.

Ст. Новаковичъ.

Кому не ще хареса този искренъ съвѣтъ, що ни го отправя Ст. Новаковичъ отъ Бѣлградъ, съвѣтъ, който всѣки разуменъ българинъ — а и сърбинъ — трѣбва да има присърце? И наистина, ако е възможно изобщо какво-годѣ споразумѣние, — ако не обединение — между славянскитѣ народи, то би трѣбвало да начене тъй, както го изисква самото естество: отъ съсѣднитѣ славянски народи, та подирѣ да обхване и пò-далечнитѣ. За жалость до сега е бивало именно обратно: колкото славянскитѣ народи сѫ по мѣсто пò-близу, толкова сѫ по сърце и по чувства пò-далекъ. Дано и за напрѣдъ не остане сè тъй.

Славянска Бесѣда като благодари отъ сърце на тия благосклонни отзиви, надѣва се, че съ врѣме ще крѣпнѣе сè повече и повече естественото влѣчение по между славянитѣ и когато и да е ще се въплоти въ общо и нераздѣлно братство.

III.

ДОПЪЛНИТЕЛНИ БѢЛѢЖКИ.

НАСТОЯТЕЛСТВАТА

на

Славянската Бесѣда

отъ 1880 до 1895 год.

I. Настоятелство избрано на 25 Май 1880 година.

Прѣдсѣдатель: Ив. Даневъ. Подпрѣдсѣдатели: Д. Грековъ, Г. Прошекъ. Секретари: А. Безеншекъ, П. Икономовъ. Ковчежникъ: Бобевски. Архиварь: П. Вълковъ. Управитель дома: Хавьрда. Членове: Странски, Харцеръ, Игнатовъ. Допълнителни членове: Алтѫновъ, Кара-Стояновъ, Ташикмановъ, Коларски. Ревизори: М. Георгиевъ, Поповичъ.

II. Настоятелство 1881 година.

Прѣдсѣдатель: Д. Грековъ. Подпрѣдсѣдатели: П. Вълковъ, С. Я. Захей. Секретари: А. Безеншекъ, Хр. П. Константиновъ. Кассиръ: Б. Прошекъ. Архиварь: Карастояновъ. Управитель дома: Хавьрда. Членове: Бобевски, Харцеръ, Странски. Допълни. членове: Георгиевъ, Ташикмановъ, Козловски, Димитриевичъ. Ревизори: Трудненко, Земанъ.

III. Настоятелство 1882 година.

Прѣдсѣдатель: Д. Грековъ. Подпрѣдсѣдатели: А. П. Логиновъ. Ник. Даскаловъ. Секретари: А. Безеншекъ, Хр. П. Константиновъ. Кассирь: С. Я. Захей. Архиварь: Карастояновъ. Управитель дома: Харцеръ. Членове: Н. И. Странски, Хр. Д. Павловъ, Ал. Ивановъ. Допълни. Членове: Д-ръ Петровичъ, Полковникъ П. Логиновъ, Г. Грековъ.

IV. Настоятелство 1883 година.

Прѣдсѣдатель: Д-ръ Брадель. Подпрѣдсѣдатели: Н. Даскаловъ, Хр. Д. Павловъ. Секретари: А. Беленекъ, Мироновъ. Кассиръ: С. Я. Захей. Управитель дома: А. Фитовъ. Архиваръ: И. Брожка. Членове: Караджовъ, Мих. Теневъ, Дим. Поповъ. Допълнителни Членове: П. Радомировъ, Вржесновски. Юриничъ, Шойлековъ. Контролери: В. Роубалъ, Зайцевъ.

V. Настоятелство 1884 година.

Прѣдсѣдатель: Хр. Д. Павловъ. Подпрѣдсѣдатели: Димитръ Поповъ, Д-ръ В. Радославовъ. Секретари: Ст. Юриничъ, П. Радомировъ. Кассиръ: С. Я. Захей. Управитель дома: Трнка. Архиварь: Ив. Брошка. Членове: Д.ръ А. Тодоровъ, Д-ръ Петровичъ, Г. Шойлековъ. Допълнителни членове: Вржесновски, Адамсонъ, Мих. Теневъ, Иос. Водражка.

VI. Настоятелство 1885 година.

Прѣдсѣдатель: Хр. Д. Павловъ. Подпрѣдсѣдатели: Д. Поповъ, С. Я. Захей. Секретари: А. Теодоровъ, Н. Шишеджиевъ. Кассиръ: Ал. Златарски. Архиварь: Ив. Брожка. Членове: Ив. Гюзелевъ, Д-ръ Хр. Бракаловъ, Г. Шойлековъ. Допълнителни членове: Моравеновъ, М. Георгиевъ, Цапко, Коларъ.

VII. Настоятелство 1886 година.

Прѣдсѣдатель: Д. Поповъ. Подпрѣдсѣдатели: С. Я. Захей, Ем. Ивановъ. Секретари: Н. Абаджиевъ, Н. Сарановъ. Кассиръ: Хр. Гешевъ. Библиотекарь: Коларъ. Управитель дома: Водражка. Членове: Д-ръ Хр. Бракаловъ. Б. Боевъ, Д-ръ Н. Добревъ. Допълн. членове: Д. Карастояновъ, И. Тиндровъ, П. Калинковъ, Г. Прошекъ.

VIII. Настоятелство 1887 година.

Прѣдсѣдатель: Д. Поповъ. Подпрѣдсѣдатели: С. Я. Захей Караджовъ. Секретари: Н. Сарановъ, Д-ръ Н. Добревъ. Кассиръ: Коларъ. Библиотекарь: Т. Васильевъ. Управитель дома: Л. Моравеновъ. Членове: Д-ръ Хр. Бракаловъ, Илия Лукановъ, Абаджиевъ. Допълн. Членове: Б. Прошекъ, Тропчиевъ, Хр. Гешевъ, М. Георгиевъ.

IX. Настоятелство 1888 година.

Прѣдсѣдатель: Д. Поповъ. Подпрѣдсѣдатели: С. Я. Захей, Караджовъ. Секретари: Н. Сарановъ, Кр. Даскаловъ. Кассиръ: Иор. Тропчиевъ. Библиотекарь: Т. Васильовъ. Управитель дома: Водражка. Членове: Ил. Лукановъ, Б. Боевъ, А. Константиновъ. Допълнит. членове: Д-ръ Георгиевъ, Хр. Гешевъ, Н. Шишеджиевъ, Коларъ. Контролери: Цапко. Г. Георгиевъ.

X. Настоятелство 1889 година.

Прѣдсѣдатель: Ив. Ев. Гешевъ. Подпрѣдсѣдатели: С. Я. Захей, Д-ръ Данчевъ. Секретари: Т. Яковлевъ, Ф. Головановъ. Кассиръ: И. Тропчиевъ. Библиотекарь: Ил. Бѣлковски. Управитель дома: И. Прошекъ. Членове: Г. Прошекъ, А. Константиновъ Д-ръ С. Даневъ. Допълнит. членове: Б. Шимачекъ, А. Войниковъ, К. Кушлевъ, Димчевъ. Контролери: Г. Болѣрски. С. Д. Вѣженовъ.

XI. Настоятелство 1890 година

Сжщитѣ съ исключение на управителя дома И. Прошека, вмѣсто когото се избра Иосифъ Таухенъ.

XII. Настоятелство 1891 година.

По случай новата постройка настоятелството остана сжщото безъ никакви измѣнения.

XIII. Настоятелство 1892 година.

Сжщитѣ съ слѣдующитѣ измѣнения:

Подпрѣдсѣдатель Д-ръ С. Даневъ вмѣсто Д-ръ Данчевъ, Архиварь-Библиотекарь Д. Теодоровъ вмѣсто Ил. Бѣлковски, Управитель дома: Ил. Бѣлковски вмѣсто И. Таухенъ. Членове: Ер. Шкорпилъ и Капитанъ Бърневъ вмѣсто Г. Прошека и Д-ръ С. Даневъ. Допълнителни членове: Хр. Гешовъ, Н. Николовъ и Б. Боевъ вмѣсто А. Войниковъ, К. Кушлевъ и Димчевъ.

XIV. Настоятелство 1893 година.

Сжщитѣ съ слѣдующитѣ измѣнения: Секретарь Вл. Седжобалиевъ вмѣсто Т. Яковлевъ. Членъ Капитанъ Хесапчиевъ вмѣсто

Капитанъ Бърневъ и Управитель дома Я. Шамарджиевъ вмѣсто Ил. Бѣлковски.

XV. Настоятелство 1894 година.

Сжщитѣ безъ никакви измѣнения.

XVI. Настоятелство 1895 година.

Прѣдсѣдатель: Д-ръ С. Даневъ. Подпрѣдсѣдатели: С. Я. Захей, А. Константиновъ. Секретари: Вл. Селджобашевъ, Г. Колушки. Кассиръ: Н. Тантиловъ. Библиотекарь—Архиваръ: Д. Теодоровъ. Членове: Майоръ Хесапчиевъ, Ив. Брожка, Ж. Велчевъ. Допъл. членове: Хр. Гешевъ, Ив. Ловричъ, Н. Ив. Николаевъ, Х. Карастояновъ. Контролери: Г. Болерски, Цонаковъ.

СПИСЪКЪ

на

Г-да Г-да ЧЛЕНОВЕТѢ НА СЛАВЯНСКАТА БЕСѢДА

прѣзъ 1895 год.

Членоветѣ отбѣлѣзани съ звѣздички сѫ отъ основанието на Бесѣдата.

ПОЧЕТНИ:

1 Ив. Ев. Гешевъ
2 Дриновъ М. Ст.
3 * Иречекъ Д-ръ К.
4 * Штроссмайеръ
5 Стамболовъ Ст.

ОСНОВАТЕЛНИ:

1 Аврамовъ Гаврилъ
2 * Беронъ С.
3 Георговъ Г.
4 * Грозевъ Ив.
5 * Даскаловъ Никола
6 * Мариновъ Тончо
7 Малински И.
8 Ноевъ Ст. Г.
9 * Новотни Л.
10 * Прошекъ Георги
11 * Прошекъ Богданъ
12 Радионовъ Ив. Д.
13 * Странски Н. И.
14 Спиридоновъ Хр.
15 * Хавърда В.
16 Шоповъ Георги Д.
17 * Шойлековъ Г.

РЕДОВНИ:

1 Агура Подполковникъ
2 Анастасовъ Ст.
3 * Агура Димитръ Д.
4 Андреевъ Капитанъ
5 Анцъ Болеславъ
6 Абрашевъ Петръ
7 Ангеловъ Поручикъ
8 Алексиевъ Петръ
9 Бучковъ Н.
10 * Беневъ Найденъ
11 Босилковъ К.
12 Бруха Ив.
13 * Бракаловъ Ив.
14 Биликъ Ото
15 Боевъ Бончо
13 * Бѣлковски Илия
17 Болѣрски Г. К.
18 Бърневъ Капитанъ
19 Бурешъ Иосифъ
20 Букурешлиевъ Адр.
21 Балабановъ Т.
22 Бешковъ Иванъ
23 Боневъ Г. Х.
24 Бахметиевъ П.
25 Браделъ Д-ръ Юр.
26 Бѣленски В.
27 Бъчваровъ Илия
28 Баламезовъ Г.
29 Балтаджиевъ Т.
30 Балкански Поруч. М.
31 Балтаджиевъ „
32 Бацаровъ Д-ръ Ив.
33 Божиловъ Поручикъ
34 Бойчевъ Ротмистръ
35 Брадиновъ Поручикъ
36 Басмаджиевъ Н.
37 * Божановъ К.
38 Болѣрски Подпор. Ив.
39 Блиснаковъ Д-ръ Д.
40 Бѣлчовъ Антонъ
41 Балчевъ
42 Баджовъ Пантелей
43 Беронъ Д-ръ Б. В.
44 Бербенко К. Д.
45 * Брожка Ив.
46 Вулпе Ив.
47 Василевъ А.
48 * Войниковъ А.
49 Вълчевъ Ж.
50 Василевъ Т.
51 Велчевъ Инжинеръ Ж.
52 Вазовъ Ив.
53 Велчевъ Димитръ
54 Виатовичъ Д.
55 Велевъ Хр. Ив.
56 Влайковъ Т.
57 Велевъ В.
58 Въловъ П. Д.
59 Венедиковъ Капитанъ
60 Вълчевъ Илия
61 Вуйчевъ Подпоручикъ
62 Вазовъ Капитанъ В.
63 Грозевъ
64 * Георгиевъ Н.
65 Георговъ Д-ръ Ив.
66 Гавриловъ Г.
67 Гешовъ Хр.
68 Головановъ Ф.
69 Грековъ Д.
70 Гюзелевъ Ив.
71 Геневъ Ст. Хр.
72 Гладневъ Гр. Т.
73 Григоровъ Т.
74 Гешовъ Ив. Д.
75 Гошевъ Ив. Д.
76 Георгиевъ Кирилъ
77 Гешевъ Майоръ
78 Грампаловъ В.
79 Гечевъ Д.
80 Георговъ И.
81 Георговъ Михалъ
82 Гешовъ Поручикъ Ев.
83 Гешовъ Подполков. Д.
84 Геневъ Майоръ Ив.
85 Ганчовъ Добри
86 Ганчовъ Подпоручикъ
87 Горановъ Драганъ
88 Германовъ Петко
89 Горановъ Л.
90 Генчевъ Н.
91 Деневъ Г.
92 Драгановъ Поручикъ

93 Джумалиевъ Юр.
94 Дацовъ Ст. Ж.
95 Даневъ Д-ръ Ст.
96 Данчевъ Д-ръ П.
97 Добрининъ П.
98 Даскаловъ Кр.
99 Даскаловъ Г.
100 Димчовъ Рачо
101 Данчовъ Капитанъ Ст.
102 Джефалиевъ Ив.
103 Дѣлевъ Андонъ
104 Добруски В.
105 Димитровъ Ев.
106 Димитровъ Юр.
107 Даскаловъ Ангелъ
108 Даскаловъ Андрей
109 Димовъ Поручикъ
110 Двояковъ Ст.
111 Добревъ К.
112 Димитриевъ А.
113 Дашевъ П.
114 Даскаловъ Поруч. В.
115 Дяковичъ В.
116 Даневъ Капитанъ
117 Драгневъ Д.
118 Дачевъ Н.
119 Зографовъ
120 * Златарски А.
121 Златарски Г.
122 * Зографски
123 * Золотовичъ В.
124 * Захей С. Я.
125 * Золотовичъ Д-ръ Г.
126 * Золотовичъ Д-ръ Л.
127 * Зедничекъ Ив.
128 Зарзовъ Андрей
129 Згуревъ Г.
130 Златинъ Ив.
131 Златаровъ Михалъ
132 Запрянова Г-жа А.
133 * Икономовъ Теофилъ
134 Иванчовъ Т.
135 * Иосифовъ Димитръ
136 Ивановъ Ем.
137 Иванчовъ Д-ръ Савва
138 Ивановъ Подполков.
139 Ивановъ Кр.
141 Ивановъ Д. П.
142 Ихчиевъ Павелъ
143 Ийнчевъ Т.
144 Илиевъ В.
145 * Икономовъ Я.
146 Ивановъ Н.
147 Илиевъ Поручикъ Н.
148 Ивановъ Ив.
149 Камбосевъ Кѫню.
150 Котовъ
151 Коневъ
152 Константиновъ М. В.
153 Кисовъ Ст.
154 * Константиновъ П. Хр.
155 * Калевичъ Д-ръ Д.
156 Калъчовъ М.
157 * Караджовъ Ст.
158 Киселовъ И.
159 Кривошиевъ А.
160 Кимряновъ Ст.
161 Константиновъ Алеко
162 Камбуровъ Хр.
163 Кочевъ К.
164 Кинтишевъ Н.
165 Ковачевъ Хр. П.
166 Колчовъ Х.
167 Казаковъ Драгомиръ
168 Карастояновъ Х.
169 * Карастояновъ Ив.
170 * Коевъ К.
171 Койчу Елена Г-ца
172 Кѫневъ П.
173 Кокурлиевъ Ст.
174 Кѫрджиевъ Подполков.
175 Кумановъ Ив.
176 Калпакчиевъ Хр.
176 Карапировъ А.
178 Колушки Г. Н.
179 Калинковъ Г. Ив.
186 Ковачевъ Янко
181 Кисимовъ Б.
181 Коржанъ Ив.
182 Кѫсевъ Поручикъ
183 Каблешковъ А.
184 * Кукурешковъ Ст.
185 Капановъ Коста
186 Кириловъ Кирилъ
187 Канели Р.
188 Лимончевъ
189 Лукановъ Илия
190 Лецтръ П.

191 *Ловричъ Ив.
192 Личевъ Капитанъ
193 Лилловъ К.
194 Лазаровъ Н.
195 Мирчевъ И.
1§6 Марковъ Хр.
197 Молловъ В.
198 Матовъ Д.
199 Маноловъ Андрея
200 Михаловъ Д-ръ И.
201 *Минчовичъ Д-ръ
202 *Мироновъ Т.
293 *Моравеновъ Л.
104 Московъ А.
205 Марковъ Марко
206 Михаиловски Н. В.
207 Миларовъ Илия
208 Мърквичка Ив.
209 Милотовъ К.
210 Мирковъ Д-ръ Савва
211 *Мановъ Г.
212 Матевъ Михалъ
213 Малковъ Т
214 Митовъ Ст
215 Михаиловски Ст.
216 Милановъ Юр.
217 *Мариновъ Подполк. К.
218 Мариновъ Поручикъ
219 Марковъ В. Д.
220 Мечевъ Д-ръ А.
221 Михаиловъ М. С.
222 *Маноловъ Н.
223 Манушевъ А.
224 Михаиловъ Х.
225 Макавеевъ П. А.
226 Михаиловски Т.
227 Михаиловъ Борисъ
228 Милде Юлиусъ
229 Нейчевъ
230 Николовъ Ст.
231 Нашковъ Т.
232 Найденовъ Под-пор. М.
233 *Наумовъ Юр.
234 *Нешовъ Бойко
235 *Николаевъ Н. Ив.
236 Несторовъ Ив.
237 Несторовъ М.
238 Николовъ Тодоръ
239 Найденовичъ А.
240 Недѣлковъ Никола
241 Найденовъ Гр.
242 Начовъ Никола
243 Николаевъ Д. Ив.
244 Николаевъ Даниилъ
245 Неновъ Г. П.
246 Начовичъ Гр. Д.
247 Никифоровъ Подпоруч.
248 Николовъ Поручикъ
249 Нейчевъ П.
250 Несторовъ Поручикъ Н.
251 Начевъ Емануилъ
252 Орловъ Б.
253 Поповъ
254 Поповъ Г.
255 Паневъ Подполков. А.
256 Папазовъ Т.
257 *Павловъ Хр. Д.
258 Паница Георги
259 Панчовъ Симеонъ
260 *Петровичъ Д-ръ
261 Плакуновъ Ив.
262 Перaковичъ Ротмистръ
263 Поповъ Д-ръ Захарий
264 Пѣевъ Кр. Х.
265 Паприковъ Подполков.
266 Помяновъ Д-ръ К.
267 Перфановъ В.
268 Панаховъ Ив.
269 Поповъ Петко
270 Павловичъ Д-ръ Д.
271 Панайотовъ Ф.
272 Поповъ Геор. Ив.
273 Поповъ Георги.
274 Пешовъ П. Т.
275 Пиперовъ Поручикъ
276 Петковъ Подполков. Д.
277 Паунинъ Д.
278 Поповъ Ст. И.
279 Петковъ Подпроуч. А.
280 Панчовъ В. С.
281 Поповъ Ив. Г.
282 Пападоповъ Т.
283 Пасаревъ Г.
284 Паликрушевъ.
285 Руссевъ М.
286 Руссевъ К.
287 Радановъ Д.
288 Радославовъ Д-ръ В.

289 Радевъ А.
290 Радионовъ Майоръ
291 Радославовъ.
292 Радановъ.
293 Скопаковъ
294 Сарановъ Ив.
295 Селвели Н.
296 Скалакъ В.
297 * Стоиловъ Д-ръ К.
298 Станковичъ Б.
299 Сарановъ Н.
300 Саввовъ Майоръ
301 Станчевъ Д. Н.
302 Сърмаджиевъ Д-ръ Х.
303 Сартори Уско
314 * Сжсжловъ Д. П.
305 Стойковъ К.
306 Сарафовъ Д-ръ Г.
307 * Славейковъ Ив. П.
308 Софрониевъ Майоръ В.
309 Сребърниковъ Ив. Х.
310 Садаковъ К. Ц.
311 Стоиловъ Подполковн.
312 Сташевски Ив.
313 Серафимова Елена Г-ца
314 Селджобалиевъ В. Т.
315 Станишевъ Ав.
316 Славовъ Ив.
317 Стойновъ Ротмистръ Ив.
315 Славковъ Ив.
319 Сираковъ Майоръ Р.
320 Симеоновъ Иос. М.
321 Сирмановъ Подпоруч.
322 Стояновъ Ротмистръ.
323 Стефановичь С. Д.
324 Стояновичь Ив.
325 Саввовъ Ив.
326 Сърдановъ С.
327 Спиридоновъ Н.
328 Саввовъ Я.
329 Славчевъ Марко
330 Стояновъ Подпоручикъ
331 Симеоновъ Юр.
332 Соларовъ Минчо
333 Серафимовъ К.
334 Теодоровъ Д.
335 Тачевъ Г.
336 Тодоровъ А.
337 Теневъ К.
338 * Теневъ М.
339 Тропчиевъ Юр.
340 * Тъпчилещовъ Св.
441 Тъпчилещовъ Ст.
342 Тишевъ Тодоръ
343 Тошковъ Н. Г.
344 Тантиловъ Н.
345 Таневъ Илия Н.
346 Теодоровъ П.
347 Тодоровъ Т. С.
348 Тошковъ Д.
349 Тарлевъ. Хр. Д.
350 Тодоровъ Ив.
351 Ташевъ А.
352 Толчевъ Капитанъ
353 Тончевъ Димитръ
354 Тепавски Подполк. М.
355 Тръика Б.
356 Тантиловъ Подполковн.
357 Таухенъ Иосифъ
358 Табаковъ Ротмистръ
359 Тотевъ Подпоручикъ
360 Томичъ А.
361 Трифуновъ Юр.
362 Тричковъ Спасъ
363 Франгя А.
364 Фетфаджиевъ Хр.
365 * Фитовъ Александръ
366 Хитовъ А.
367 Хабалъ А. И.
368 Хакановъ Д-ръ Г.
369 Хесапчиевъ Майоръ
370 Храновъ А. А.
371 Хлѣбаровъ Юр. Хр.
372 Хашновъ Л.
373 Хаджиевъ Ив. Д.
374 * Храновъ Д. В.
375 Ходина Ед.
376 Цонаковъ Ев.
377 Цачовъ Д-ръ М.
378 Цековъ Капитанъ
379 Цоневъ Д-ръ Б.
390 Цончевъ-Подполк.
381 Цукевъ Георгий
382 Цанковъ Ротмистръ
383 Цуцевъ Ив.
384 Цановъ Илия
385 Чанковъ Ив.
386 Черневъ П. А.

387 Чокановъ Василъ
388 Червенъ Ивановъ Н.
389 Червеняковъ П.
390 *Шимачекъ Богомиръ
391 *Шишеджиевъ Н. М.
392 Шишмановъ А.
393 Шишмановъ Д-ръ М.
394 Шишмановъ Ем. А.
395 Шишмановъ Д-ръ И. Д.
396 Шоурекъ А.
397 Шамарджиевъ А.
398 Шишковъ Д. А.
399 Шакъ В.
400 Шишеджиевъ Н. Г.
401 Шиваровъ Т.
402 Шондевъ Капитанъ
403 Шоповъ Поручикъ
404 *Штрупелъ В.
405 Щърбановъ Ф.
406 Юрдановъ Димитръ
407 Юриничъ Ст.
408 Юрдановъ Д-ръ Хр.
409 Яковювъ Белизаръ
410 Янковъ Майоръ
411 Ябланскп Д. М.

ПЪРВИЯ БАЛАНСЪ ЗА 1880/81 ГОД.

ПРИХОДЪ

Приносъ отъ основателнитѣ членове	1400.—
Встѫпни вносове отъ спомогателнитѣ членове	1440.—
„ „ „ дѣйствующи „	425.—
Мѣсечни приноси „ спомогатели „	2008.—
„ „ „ дѣйствители „	1018.—
Отъ концерти и забавления	1341.81
Доброволни приноси.	141.25
Всичко . .	7774.06 л

РАСХОДЪ

Кирия	357.05
Слуги	603.25
Вѣстници	622.00 ½
Печатание	489.30
Поща и телеграфъ	105.15
Музика	514.88
По концерти и забавления	726.04 ½
Обзаведение (инвентаръ)	778.15 ½
Канцелярски	52.70 ½
Принадлѣжности за пѣвческий и филхармоническия клонъ	379.42 –
Помощи	53.49
Декорации при празднувания	119.61 ½
Разни дребности	66.68
Всичко . .	5867.74 ½

БЮДЖЕТЪ ЗА 1895 ГОДИНА.

ПРИХОДЪ

1. Отъ членски вносове , ...	13.600.—	
2. Наемъ отъ салона	6.500.—	
3. Отъ балове и вечеринки.	1.500.—	
4. Отъ наемъ на гостилницата.	2.400.—	
Всичко . .	24.000.—	л.
Наличность въ кассата. .	2.065.91	
А всичко . .	26.065.91	л.

РАСХОДЪ

1. За вѣстници	2.000.—	
2. За библиотека	500.—	
3. За служащи	2.500.—	
4. Канцелярски, отопление, освѣтление, и др.	1.800.—	
5. Поправки	1.500.—	
6. Даждия и застраховка	2.598.94	
7. Лихви:		
а) по облигационния заемъ 4830; б) по ипотечния заемъ . . 5720 . .	10.550.—	
8. Ажио и керъ по заема	600.—	
Всичко . .	22.048.94	л.
9. За погашения	4.016.97	
А всичко . .	26-065.91	л.